

Sprawozdanie władz polskich dla Europejskiego Komitetu Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu

Władze polskie wyrażają podziękowanie Europejskiemu Komitetowi ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu za nadesłanie Raportu będącego efektem okresowej wizytacji przeprowadzonej przez delegację członków Komitetu, w zakresie realizacji przez Polskę postanowień Europejskiej Konwencji o zapobieganiu torturom oraz niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu z dnia 26 listopada 1987 roku.

Władze polskie w pełni doceniają aktywność Komitetu w zakresie podnoszenia standardów funkcjonowania instytucji państwowych w których przebywają osoby pozbawione wolności, co powoduje zaangażowanie polskich instytucji w wypełnianie zaleceń i rekomendacji powizytacyjnych.

Odpowiedź władz polskich na przedstawione sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej przez delegację Komitetu w dniach 26 listopada – 8 grudnia 2009 roku przyjmuje systematykę raportu z dnia 30 lipca 2010 roku, według zawartych w nim kolejnych zaleceń.

Wstęp

uwagi

- *CPT ufa, że właściwe kroki zostaną podjęte przez odnośne władze dla umożliwienia delegacjom Komitetu skutecznego dostępu w przyszłości do wszelkich akt śledztw kryminalnych dotyczących zarzucanego złego traktowania osób zatrzymanych (paragraf 6).*

W polskim ustawodawstwie tryb udostępniania informacji z akt sprawy karnej regulowany jest w art. 156 kodeksu postępowania karnego oraz przepisach ustawy z dnia 8 października 2001 roku – o dostępie do informacji publicznej.

Przyjęcie takiej koncepcji jest próbą pogodzenia interesu wyrażających się w uzyskaniu dostępu do informacji zawartych w aktach sprawy, szczególnie w aktach postępowania przygotowawczego - i interesu postępowania karnego wyrażającego się w zapewnieniu jego prawidłowego toku i osiągnięcia jego głównych celów, to znaczy wykrycia sprawców przestępstwa i doprowadzenia do ich ukarania.

Należy jednakże dokonać rozróżnienia pomiędzy uzyskaniem dostępu do informacji z akt sprawy karnej zakończonej oraz akt sprawy karnej w toku.

Nie budzi żadnych wątpliwości możliwość uzyskania dostępu do informacji z zakończonego postępowania przygotowawczego, ponieważ ukształtowane

orzecznictwo przyjmuje, iż informację taką można uzyskać na zasadach określonych w ustawie o dostępie do informacji publicznej

Odmienne tryb stosowany jest w przypadku próby uzyskania dostępu do informacji z prowadzonego postępowania przygotowawczego. W polskiej procedurze karnej postępowanie przygotowawcze toczy się według zasady tajności i nawet jawność wewnętrzna dla stron tego postępowania jest bardzo ograniczona.

Ustawodawca stanął na stanowisku, iż w przypadku takim decyzję, czy, kiedy i w jakim zakresie można udostępnić informacje z toczącego się postępowania przygotowawczego, podejmuje samodzielnie prokurator na podstawie art. 156 paragraf 5 kodeksu postępowania karnego - *„Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, w toku postępowania przygotowawczego stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta, umożliwia sporządzanie odpisów i kserokopii oraz wydaje odpłatnie uwierzytelnione odpisy lub kserokopie tylko za zgodą prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Za zgodą prokuratora akta w toku postępowania przygotowawczego mogą być w wyjątkowych wypadkach udostępnione innym osobom”*.

- *zachęca się polskie władze do podjęcia niezbędnych kroków dla zapewnienia, by ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich została zmieniona w celu wprowadzenia absolutnego limitu czasowego siedmiu dni na zatrzymanie w placówkach policyjnych podejrzanych małoletnich przestępców (paragraf 11).*
- *stan debaty odnośnie przyjęcia nowego kodeksu małoletnich (paragraf 12).*

W obecnym stanie prawnym, stosownie do art. 40 upn, umieszczenie nieletniego w policyjnej izbie dziecka może nastąpić wyłącznie wówczas, gdy jest to konieczne ze względu na okoliczności sprawy i wyłącznie w stosunku do takiego nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego. Zatrzymanego nieletniego informuje się natychmiast o przyczynach zatrzymania, prawie do złożenia zażalenia i innych przysługujących mu prawach. O zatrzymaniu nieletniego należy niezwłocznie, nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili zatrzymania, zawiadomić właściwy sąd rodzinny, i natychmiast zwolnić go i przekazać rodzicom lub opiekunom, jeżeli ustanie przyczyna zatrzymania, poleci to sąd rodzinny, nie został zachowany termin zawiadomienia sądu lub jeśli w ciągu 72 godzin od chwili zatrzymania nie ogłoszono nieletniemu postanowienia o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub tymczasowym umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii albo w innym zakładzie lub placówce. W policyjnej izbie dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwemu zakładowi, nie dłużej jednak niż na 5 dni.

Zasadą wynikającą bezpośrednio i pośrednio z opisanej wyżej normy jest krótkotrwałość pobytu nieletnich w policyjnych izbach dziecka. W praktyce organów kierujących nieletnich do schroniska dla nieletnich (okręgowych zespołów nadzoru pedagogicznego) skierowania dla nieletnich wydawane są niezwłocznie, co oznacza, że zasadą jest pobyt nieletniego w policyjnej izbie dziecka, nieprzekraczający 7 dni. Z tych przyczyn Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji nie prowadzi prac legislacyjnych, zmierzających do ustawowego określenia maksymalnego terminu faktycznego pobytu w policyjnych izbach dziecka.

Obecnie przygotowany w Departamencie Wykonania Orzeczeń i Probacji projekt ustawy *o zmianie ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* znajduje się w fazie uzgodnień międzyresortowych.

W projekcie tym planowana jest zmiana art. 40§7 upn, polegająca na nadaniu temu unormowaniu brzmienia, iż w policyjnej izbie dziecka można również umieścić nieletniego w trakcie samowolnego pobytu poza schroniskiem dla nieletnich lub zakładem poprawczym albo poza młodzieżowym ośrodkiem wychowawczym lub młodzieżowym ośrodkiem socjoterapii, na czas niezbędny do przekazania nieletniego właściwej jednostce, nie dłużej jednak niż na 5 dni. W nowym art. 40a zamierza się wskazać, iż nieletniego można również umieścić w policyjnej izbie dziecka na czas uzasadnionej przerwy w konwoju, lecz nie dłużej niż na 24 godziny lub na polecenie sądu na czas niezbędny do wykonania czynności nieprzekraczający 48 godzin. W pierwszym z tych wypadków Policja może umieścić nieletniego w policyjnej izbie dziecka bez zarządzenia sądu rodzinnego, zawiadamiając o tym sąd, na obszarze którego właściwości znajduje się policyjna izba dziecka. Na zarządzenie sądu kierownik policyjnej izby dziecka niezwłocznie zwalnia nieletniego. W drugiej z tych sytuacji można zatrzymać nieletniego, jeżeli jest to niezbędne do umieszczenia go w policyjnej izbie dziecka. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

wnioski o informacje

- *uwagi polskich władz o kwestii zasobów budżetowych przydzielanych dla Rzecznika Praw Obywatelskich na realizację dodatkowych funkcji krajowego mechanizmu zapobiegawczego (paragraf 9).*

Działania Krajowego Mechanizmu Prewencji (KMP) w Polsce finansowane są z budżetu państwa, z części budżetowej, której dysponentem jest Rzecznik Praw Obywatelskich (RPO) pełniący funkcję KMP. Istniejące w Polsce rozwiązanie – zapewnienie, by finansowanie KMP nie było powiązane z częścią budżetu, którą dysponuje Rząd – stanowi jedną z gwarancji niezależności KMP od Rządu wymaganą przez *Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania* (OPCAT).

Zgodnie z wyliczeniami dokonаныmi przez RPO w toku procesu ratyfikacyjnego przez Polskę OPCAT (rok 2005), zawartymi w uzasadnieniu do ustawy, w której polski parlament wyraził zgodę na ratyfikację OPCAT, roczne koszty wypełnianie przez RPO funkcji KMP wynoszą ok. 426 tys. zł.

Funkcja KMP została powierzona RPO przez Ministra Sprawiedliwości w styczniu 2008 r. W roku 2008 całość budżetu RPO wynosiła niecałe 32 mln zł. W połowie 2008 r. RPO uzyskał na działania KMP dodatkową kwotę 426 tys. zł z rezerwy budżetowej (koszty finansowania KMP nie zostały przewidziane w budżecie państwa na rok 2008, jako że funkcja KMP została powierzona RPO już na początku 2008 r.). W roku 2009 całość budżetu RPO wynosiła ponad 33 mln zł, a na działania KMP przekazano RPO dodatkową kwotę z rezerwy budżetowej w wysokości 1,4 mln zł. W budżecie państwa na rok 2010 na działania RPO zagwarantowano kwotę 33,6 mln zł, a w roku 2011 – prawie 35,5 mln zł.

Od początku funkcjonowania KMP, a w szczególności w roku 2010, RPO sygnalizował, że środki przeznaczane na działania KMP są niewystarczające. Rząd polski podziela pogląd, że środki te są skromne. Stan ten jest jednak efektem niekorzystnej sytuacji budżetowej państwa polskiego wynikającej z trwającego od kilku lat kryzysu ekonomicznego. Skutkiem tej sytuacji jest ograniczanie wydatków państwa, także środków na funkcjonowanie wielu instytucji, w tym RPO.

W chwili obecnej w parlamencie toczą się prace nad nowelizacją ustawy o RPO, której celem jest ustawowe wskazanie, że RPO pełni w Polsce funkcję KMP i że zadania te stanowią nowy pion działalności RPO. W pracach nad nowelizacją ustawy Rząd polski wspiera stanowisko RPO, uznając, że wskazanie nowego charakteru działań KMP w stosunku do dotychczasowych działań RPO, ułatwi RPO ubieganie się o przyznanie większych środków finansowych na jego działalność w przyszłych okresach budżetowych.

I. Placówki Policji

Uwagi wstępne

Zalecenie

- funkcjonariusze policji w całej Polsce powinni zostać poinformowani, że wszelkie formy umyślnego złego traktowania (w tym obraza słowna) osób pozbawionych wolności są nie do przyjęcia i będą przedmiotem surowych sankcji (paragraf 13)

- należy przypomnieć funkcjonariuszom policji, że podczas zatrzymania nie wolno stosować więcej przemocy niż jest absolutnie niezbędne, oraz że po opanowaniu osób zatrzymanych nie może być żadnego usprawiedliwienia dla ich uderzania (paragraf 13).

- funkcjonariusze policji powinni być szkoleni w zapobieganiu i minimalizowaniu przemocy w kontekście zatrzymania. W wypadkach, gdzie użycie przemocy staje się konieczne, muszą oni potrafić zastosować profesjonalne techniki możliwie najbardziej redukujące ryzyko szkody dla osób, które mają być zatrzymane (paragraf 13).

Argumenty Komitetu, iż polscy policjanci nie są wystarczająco poinformowani o naganności zachowań polegających na nadużywaniu stosowania przemocy podczas zatrzymywania osób, wydają się być nazbyt uogólnionymi. Przedmiotowa problematyka jest uregulowana w sposób klarowny, a możliwa odpowiedzialność karna za tego typu zachowania – surowa.

Wywieranie przemocą lub groźbą karalną wpływu na świadka, biegłego, tłumacza, oskarżyciela lub oskarżonego jest zachowaniem spenalizowanym przepisem art. 245 k.k. i zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Stosowanie przemocy przez funkcjonariusza publicznego w celu uzyskania określonych zeznań, wyjaśnień, informacji lub oświadczenia, lub znęcanie się w inny sposób, to przestępstwo określone art. 246 k.k. zagrożone karą pozbawienia wolności od roku do lat 10. Znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą prawnie pozbawioną wolności jest opisane w art. 247 § 1 k.k. i podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5; tej samej karze podlega funkcjonariusz publiczny, który wbrew obowiązkowi dopuszcza do popełnienia takiego czynu (art. 247 § 3 k.k.). Przekroczenie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego określone w art. 231 § 1 k.k. zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat 3.

Na podkreślenie zasługuje fakt, że w przypadku skazania prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego – policjant jest zwalniany ze służby. Rozumiejąc wagę problematyki zatrzymania osoby, Biuro Kryminalne KGP systematycznie kieruje wytyczne w tym obszarze do jednostek terenowych Policji. Na przykład pismem l.dz. Ads-949/08 z dnia 23 czerwca 2008 r. podkreślono nadrzędność normy konstytucyjnej (art. 41 Konstytucji RP) oraz konwencyjnej (art. 9 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności), jaką jest prawo do wolności osobistej człowieka.

W tym kontekście zwrócono uwagę policjantom na potrzebę bezwzględnego przestrzegania obowiązujących norm prawnych dotyczących zatrzymania osoby oraz właściwego dokumentowania tej czynności (omówiono prawidłowe sporządzenie protokołu zatrzymania), z sugestią ujęcia tego tematu w lokalnym doskonaleniu zawodowym w jednostkach i komórkach organizacyjnych Policji. Pismem l.dz. Ads-1126/09 z dnia 27 sierpnia 2009 r. w Biurze Kryminalnym KGP opracowano modyfikację obowiązującego druku protokołu zatrzymania osoby ze szczególnym uwzględnieniem podstaw prawnych tzw. Zatrzymania procesowego.

Jednocześnie kolejny raz zwrócono uwagę na wymienione w tym protokole uprawnienia osoby zatrzymanej, wynikające z przepisów prawa.

Bez względu na to jak pełna i oddająca obraz obiektywnej rzeczywistości jest argumentacja CPT Policja podjęła szereg działań w poszanowaniu dla przedłożonych wniosków i rekomendacji.

1. Lista rekomendacji i zaleceń przesłana została niezwłocznie do komendantów wojewódzkich Policji w celu szybkiego i sprawnego przekazania informacji policjantom do absolutnego i bezwzględnego stosowania w codziennej praktyce służbowej. Koordynacją przekazywania informacji w trybie szkoleniowym lub instruktazowym zajmują się regionalni pełnomocnicy komendantów wojewódzkich Policji ds. ochrony praw człowieka.
2. Lista rekomendacji i zaleceń przesłana została niezwłocznie do pięciu szkół zawodowych Policji w celu przekazania zaleceń policjantom w toku szkoleń na różnych poziomach szkolenia.
3. Podjęto decyzję strategiczną, aby do proces doboru do Policji wzmocnić systemowo o badanie skłonności do zachowań nietolerancyjnych i o podłożu dyskryminacyjnym.
4. Podjęto decyzję strategiczną, aby szkolenie podstawowe policjantów organizowane dla osób wstępujących w szeregi Policji wzmocnić o dodatkowe zagadnienia z obszaru praw i wolności człowieka ze szczególnym akcentem na zakaz stosowania jakichkolwiek form nieludzkiego traktowania. Postanowiono również wpłynąć na zmianę metodyki nauczania, która przejdzie w formę bardziej praktycznych rozwiązań edukacyjnych (praca na przykładach, błędach policyjnych, wyrokach ETPCz, wynikach kontroli, doniesieniach medialnych, itp.)
5. Podjęto decyzję strategiczną o uruchomieniu lokalnych szkoleń dla kierowników jednostek Policji z zakresu praktycznych aspektów ochrony praw człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem bezwzględnego zakazu stosowania przemocy lub innych form nieludzkiego traktowania.
6. Podjęto dyskusję na temat ewentualnego utworzenia Rady Komendanta Głównego Policji ds. Etyki i Praw Człowieka. Trwają prace koncepcyjne i uruchomienie Rady uzależnione będzie od prognoz jej efektywności. Działania koordynuje Pełnomocnik KGP ds. Ochrony Praw Człowieka.
7. Aktualna – systemowa działalność szkoleniowa w Policji:

Szkolenie zawodowe podstawowe (dec. nr 9 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 stycznia 2010 r.).

W programie szkolenia zawodowego podstawowego w obrębie jednostki szkolnej *Prawa człowieka, etyka zawodowa policjanta i historia Policji* (JM01JS09) omawia się ze słuchaczami m.in. zasady etyki zawodowej policjanta, odpowiedzialność policjanta za nieetyczne zachowanie, uwzględniając odpowiedzialność karną, dyscyplinarną i moralną. Szczególny nacisk kładziony jest na postępowanie policjanta wobec osób niepełnosprawnych oraz ofiar przestępstw. Duża część zajęć poświęcona jest także ochronie praw człowieka, a zwłaszcza tych praw i wolności, które mają szczególny związek z działaniami Policji (prawo do życia; zakaz tortur, nieludzkiego bądź poniżającego postępowania albo karania; prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego; prawo do sądu; do prywatności; wolności słowa, zgromadzeń). Realizowane są również zajęcia z zakresu problematyki antydyskryminacyjnej.

Jednostka szkolna *Przygotowanie do użycia środków przymusu bezpośredniego* (JM02JS03) obejmuje zagadnienia dotyczące zasad, warunków i przypadków użycia środków przymusu bezpośredniego, analizowania wybranych zdarzeń związanych z użyciem środków przymusu bezpośredniego, sporządzania dokumentacji z użycia środków przymusu bezpośredniego. Zajęcia realizowane są metodą wykładu i ćwiczeń, podczas których słuchacze

w grupach analizują zasadność użycia i trafność doboru ś.p.b. z uwzględnieniem zasad etyki zawodowej oraz prawidłowości zastosowanej procedury użycia ś.p.b. na podstawie meldunków, notatek z jednostek terenowych, dotyczących zdarzeń z użyciem środków przymusu bezpośredniego. Wyniki prac zespołów są przedstawiane na forum przez przedstawiciela grupy, a następnie dyskutowane z wykorzystaniem przykładów z praktyki oraz orzecznictwa strasburskiego w sprawach policyjnych.

Wobec powyższego należy wnosić, że słuchacze w trakcie szkolenia zawodowego podstawowego otrzymują wiedzę, będącą treścią zalecenia, aby funkcjonariusze Policji w całej Polsce zostali poinformowani, że wszelkie formy umyślnego złego traktowania (w tym obraza słowna) są nie do przyjęcia i będą przedmiotem surowych sankcji.

Problematyka zapobiegania i minimalizowania przemocy występuje głównie w jednostce szkolnej *Zatrzymanie osoby* (JM02JS06). Wypracowywana z grupą i omawiana jest taktyka zatrzymywania osób ze zwróceniem szczególnej uwagi na zachowanie zasad bezpieczeństwa funkcjonariuszy, osób zatrzymywanych i postronnych. Omawiane są coraz

częstsze przypadki związane ze zdarzeniami nadzwyczajnymi w służbie podczas zatrzymywania osób, jak również koniecznością zachowania szczególnych środków ostrożności podczas wykonywania czynności zatrzymywania. W symulacjach brana jest pod uwagę różnorodność miejsc i osób, wobec których podejmowane są czynności zatrzymywania i akcentowana konieczność zwracania uwagi na etyczne aspekty zatrzymywania osób oraz stosowanie praw człowieka. Uwypukla się promowanie równego, niedyskryminacyjnego traktowania osób z powodu koloru skóry, pochodzenia etnicznego, narodowego, wieku, religii, przekonań, orientacji seksualnej i in.

W celu zapobiegania złemu traktowaniu osób przez funkcjonariuszy, podczas realizacji jednostki szkolnej *Przeprowadzanie interwencji oraz postępowanie z osobami znajdującymi się pod wpływem alkoholu lub środka działającego podobnie* (JM02JS10), słuchacze uczą się m.in. stosowania zasad i procedur (prawnych i praktycznych) związanych z zachowaniem bezpieczeństwa podczas interwencji wszystkich osób biorących w nich udział, przestrzegania przepisów prawnych oraz zasad etyki zawodowej podczas przeprowadzania interwencji, z podkreśleniem odpowiedzialności karnej i moralnej w sytuacji przekroczenia uprawnień bądź niedopełnienia obowiązków. Słuchacze dokonują symulowanej czynności interwencji policyjnych z uwzględnieniem specyficznej sytuacji poszczególnych kategorii osób oraz ich potrzeb. Przypomina się również o konieczności dokumentowania, udzielania niezbędnej informacji prawnej, udzielania I pomocy.

Na szkoleniu zawodowym podstawowym słuchacze uczą się, w jakiej sytuacji można stosować siłę fizyczną jako środek przymusu bezpośredniego w ramach jednostki szkolnej *Stosowanie siły fizycznej jako środka przymusu bezpośredniego* (JM10JS02). Objaśnia się i ćwiczy łagodne formy kontrolowanego przemieszczania za pomocą chwytów osobnika, który nie stawia oporu.

Umiejętności techniczne służące do realizacji interwencji policyjnych (JM10JS03) to kolejna jednostka szkolna, gdzie utrwalana jest struktura ruchu lub zachowania poprzez wielokrotne powtarzanie, aż do powstania nawyku ruchowego. Ma to na celu zapobieganie i minimalizowanie przemocy wobec osoby, w stosunku do której podejmowana jest interwencja. Każde ćwiczenie poprzedza się omówieniem i pokazem, zwracając szczególną uwagę na miejsca „węzłowe”, istotne dla prawidłowego, skutecznego i bezpiecznego

wykonania czynności. Omawiając obalenia jako grupę technik obezwładniających zaznacza się, że są to techniki walki, w których dąży się do wywrócenia przeciwnika na ziemię i kontroli jego zachowania poprzez różne formy krępowania ruchów, a nie do zadawania mu niepotrzebnego bólu czy upokorzenia.

Pałka służbowa jako środek przymusu bezpośredniego (JM1)JS04) jest jednostką szkolną, podczas której słuchacze nauczani są technik pchnięć i uderzeń, co ze względu na minimalizację skutków użycia ś.p.b. zawsze poprzedzone jest omówieniem miejsc, w które dopuszcza się zadawanie uderzeń pałką oraz takich, gdzie całkowicie zabrania się zadawania uderzeń.

Ponadto w ramach jednostki szkolnej *Udzielanie pierwszej pomocy* (JM02)JS05), na bazie ustaw oraz aktów wykonawczych omawiane są obowiązki policjanta w zakresie udzielania pierwszej pomocy z zakcentowaniem moralnego obowiązku policjanta w zakresie udzielania pomocy poszkodowanym (zarówno ofierze, jak i sprawcy). Słuchacze wykonują też ćwiczenia praktyczne udzielania pierwszej pomocy.

Prawa człowieka w odniesieniu do osób zatrzymanych lub osadzonych omawiane są podczas realizacji jednostki szkolnej *Pełnienie służby ochronnej w PDOZ* (JM04)JS02). Przypomina się tam, że oprócz polskich regulacji prawnych, prawa osób zatrzymanych lub osadzonych chronione są również przepisami konwencji międzynarodowych. Szczególną uwagę zwraca się na możliwość złożenia skargi indywidualnej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz sprawozdania Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu.

Kursy specjalistyczne.

Kurs specjalistyczny dla policjantów realizujących zatrzymania niebezpiecznych przestępców (dec. nr 781 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 października 2007 r.)

Na kurs kierowani są policjanci służby prewencyjnej oraz kryminalnej zajmujący się zatrzymaniem niebezpiecznych przestępców.

W jednostce szkolnej *Taktyka zatrzymania osoby* (JM01)JS01) omawiane są zasady prowadzenia rozpoznania planowanego oraz natychmiastowego w sytuacji niezwłocznego zatrzymania osoby. Podkreśla się znaczenie zebrania danych w sytuacji konieczności odstąpienia od interwencji z powodu niewystarczających sił i środków lub obecności osób

postronnych a także rozpoznania (formularz), według którego można zebrać niezbędne informacje do przeprowadzenia bezpiecznej i skutecznej interwencji. Ponadto słuchacze zapoznawani są z przepisami prawnymi dotyczącymi działań negocjacyjnych, zasad prowadzenia negocjacji i współpracy zespołu negocjacyjnego z zespołem szturmowym. Omawia się i ćwiczy renegecje - nawiązanie wstępnego kontaktu ze sprawcą.

Kurs specjalistyczny z zakresu taktyki i technik interwencji (dec. nr 878 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 grudnia 2007 r.).

Kurs przygotowuje policjantów do samodzielnego prowadzenia w jednostkach organizacyjnych Policji zajęć oraz egzaminowania policjantów w zakresie sprawności fizycznej, taktyki i technik interwencji i umiejętności posługiwania się pałą służbową.

W jednostce szkolnej *Taktyka interwencji* (JM01JS05) program przewiduje wykłady i ćwiczenia z zakresu stosowania ogólnych zasad bezpieczeństwa i asekuracji podczas legitymowania i zatrzymywania osób, wykorzystywania odpowiednich śpb i broni w uzasadnionych okolicznościach podczas zatrzymywania osób, utrwalania prawidłowych nawyków oraz algorytmu czynności podczas interwencji. Omawia się, demonstruje, a następnie ćwiczy taktykę i współdziałanie policjantów, z uwzględnieniem różnych miejsc przeprowadzania interwencji: pomieszczenia, lokale publiczne, teren otwarty, jak również liczby osób i ich zachowania: osoba wykonuje polecenia, stawia bierny opór, stawia czynny opór, narusza nietykalność, dokonuje czynnej napaści.

W ramach jednostki szkolnej *Podnoszenie poziomu wiedzy zawodowej w zakresie przeprowadzania interwencji* (JM02JS01) omawiane są pojęcia i treść aktów prawnych z zakresu realizacji uprawnień policyjnych z uwzględnieniem granic realizacji podstawowych uprawnień policyjnych w czasie interwencji i odpowiedzialności policjanta za ich przekroczenie. Interpretuje się zasady i czynniki wyboru taktyki interwencji, jak również realizacji taktyki interwencji z uwagi na miejsce jej przeprowadzania oraz kategorię osób nią objętych. Ćwiczy się działanie policjantów w typowych sytuacjach interwencyjnych, wskazując na potrzebę zachowania bezpieczeństwa uczestników interwencji i osób postronnych. Nauczyciel ma obowiązek sprawdzania stopnia zrozumienia i utrwalenia przez słuchaczy wiedzy.

Ponadto w przedmiotowy obszar wpisuje się także problematyka zawarta w jednostce szkolnej *Doskonalenie umiejętności w zakresie udzielania pierwszej pomocy* (JM02JS02). Na bazie wyciągów z ustaw oraz aktów wykonawczych przypomina się obowiązki policjanta

w zakresie udzielania I pomocy, jednocześnie wskazując słuchaczom literaturę źródłową. Podkreśla się także moralny obowiązek policjanta udzielenia pomocy poszkodowanym (zarówno ofierze jak i sprawcy oraz osobie, w stosunku do której stosowane były środki przymusu bezpośredniego). Po zakończeniu tej jednostki szkolnej słuchacz będzie potrafił m.in.: zastosować odpowiedni algorytm czynności ratowniczych w miejscu wypadku w zależności od jego rodzaju, zabezpieczyć poszkodowanego w zależności od stanu i doznanych obrażeń, przeprowadzić resuscytację krążeniowo – oddechową, przygotować poszkodowanego do transportu.

Kurs specjalistyczny dla policjantów podejmujących interwencje wobec osób agresywnych i niebezpiecznych (dec. nr 766 Komendanta Głównego Policji z dnia 11 grudnia 2008 r.).

W sytuacjach podejmowania interwencji wobec osób agresywnych i szczególnie niebezpiecznych użycie przemocy niejednokrotnie staje się koniecznością. W celu ograniczenia użycia przymusu fizycznego, jak i minimalizowania skutków, jakie niesie za sobą użycie siły i in. środków przymusu bezpośredniego, funkcjonariusze Policji szkoleni są na ww. kursie m.in. w zakresie stosowania właściwych technik interwencji, taktyki zatrzymania osób w pomieszczeniach oraz poruszających się pojazdem, a także wykorzystania podstawowych wiadomości z zakresu negocjacji policyjnych. Omawiane są zasady prowadzenia rozpoznania planowanego oraz natychmiastowego w sytuacji niezwłocznego zatrzymania osoby. Podkreśla się znaczenie zebrania danych w sytuacji konieczności odstąpienia od interwencji z powodu niewystarczających sił i środków a także rozpoznania, według którego można zebrać niezbędne informacje do przeprowadzenia bezpiecznej i skutecznej interwencji. Program przewiduje wykonywanie symulacji zatrzymań w różnych warunkach (np. sytuacja zakładnicza, nie reagowanie na polecenia policjantów) z zastosowaniem nabytych umiejętności oraz wiedzy z zakresu negocjacji.

Przedstawiona analiza zawartości programowej daje podstawę do twierdzenia, że zarówno program szkolenia zawodowego podstawowego, jak i wskazane programy kursów specjalistycznych spełniają wymogi sformułowane w postaci zaleceń Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, aby funkcjonariusze mieli świadomość, że podczas zatrzymania nie wolno stosować więcej siły niż jest to absolutnie niezbędne i po opanowaniu osób zatrzymanych nie może być żadnego usprawiedliwienia dla ich uderzania oraz że wszelkie formy umyślnego złego traktowania osób pozbawionych wolności będą przedmiotem surowych sankcji. Na podstawie

ww. programów można stwierdzić, że funkcjonariusze Policji są szkoleni tak, by zapobiegać i minimalizować przemoc w kontekście zatrzymania, a gdy jest ona konieczna, szkoleni są w zastosowaniu technik najbardziej redukujących ryzyko szkody, jaką mogą ponieść osoby zatrzymane.

wnioski o informacje

- czy ten sam komputerowy system zbierania i analizowania informacji o skargach na funkcjonariuszy policji będzie używany też przez Straż Graniczną (paragraf 14);
- następujące informacje odnośnie okresu od 1 stycznia 2009 do chwili obecnej:
 - liczba skarg na złe traktowanie złożonych przeciwko funkcjonariuszom policji i Straży Granicznej oraz liczba postępowań karnych/dyscyplinarnych wszczętych w ich rezultacie;
 - zestawienie sankcji karnych/dyscyplinarnych nałożonych po takich skargach (paragraf 15).
- kopie najnowszego sprawozdania rocznego funkcjonariuszy ds. praw człowieka z policji i Straży Granicznej (paragraf 16).

W 2010 r. Policja rozpoczęła budowanie i wdrażanie *Systemu Wczesnej Interwencji* (Early Intervention System - EIS), którego głównym celem jest kształtowanie standardów i odpowiedzialności zawodowej w organizacji. *SWI* jest proaktywnym systemem wielokierunkowych działań, mających na celu eliminowanie i zapobieganie negatywnym zjawiskom w Policji, w tym złemu traktowaniu osób pozbawionych wolności. W ramach *SWI* tworzone są mechanizmy wzmacniające kadre kierowniczą – odpowiedzialną za kształtowanie standardów w podległych im jednostkach – poprzez wyposażenie jej w odpowiednią informację, wiedzę i umiejętności. Pozwolą one identyfikować sygnały o niepożądanych zachowaniach podległych policjantów i reagować na nie odpowiednio wcześniej. Proaktywnym narzędziem przeciwdziałania nieprawidłowościom jest również tworzony elektroniczny *Newsletter SWI*. Oparty jest on na zasadach biuletynów „Lessons Learned”, który zawiera opisy przypadków (case-study) niepożądanych zachowań policjantów, w tym również orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Aktualnie *SWI* jest budowane w pięciu komendach wojewódzkich policji (KWP w Gdańsku, Łodzi, Opolu, Katowicach i Rzeszowie). Decyzją Komendanta Głównego Policji od stycznia 2011 r. rozpocznie się proces stopniowego włączania do *SWI* pozostałych 12 komend wojewódzkich policji. Koordynatorem budowania i wdrażania *Systemu Wczesnej Interwencji* w Policji jest Biuro Kontroli KGP.

Policja (w kontekście Straży Granicznej) nie posiada systemu teleinformatycznego do gromadzenia i przetwarzania danych skargowych. Aktualnie trwają prace nad stworzeniem takiego systemu. Jeśli planowany projekt zostanie zrealizowany, to dane do systemu najprawdopodobniej zaczną być wprowadzane od stycznia 2012 r. Jednocześnie wyjaśniam, że od stycznia 2009 r. Policja zmieniła katalog danych skargowych, dostosowując go do standardów międzynarodowych. Brak systemu teleinformatycznego uniemożliwia jednak gromadzenie i przetwarzanie tych danych.

W 2009 r. w Policji załatwiono 18.459 skarg dot. Policji. Skarżący zarzucili Policji złe traktowanie w 1.766 przypadkach, z tego 727 zarzutów przesłano do prokuratury i sądu do rozpatrzenia. Policja nie ma jeszcze danych statystycznych dot. 2010 roku. Policja nie posiada systemu gromadzenia i przetwarzania danych, dotyczących sankcji karnych/dyscyplinarnych nałożonych w wyniku takich skarg.

W okresie od stycznia 2009 do 30 listopada 2010r. w całym kraju wszczęto 108 postępowań dyscyplinarnych przeciwko policjantom w związku z szeroko rozumianymi skargami (informacjami) o złym traktowaniu. W tym okresie prawomocnie zakończono 39 postępowań dyscyplinarnych, w których wydano następujące orzeczenia dyscyplinarne: 10 o uniewinnieniu, 7 o umorzeniu, 8 o uznaniu winnym i odstąpieniu od ukarania, 11 o wymierzeniu kary nagany, 1 o wymierzeniu niepełnej przydatności na zajmowanym stanowisku, oraz 2 wydalenia ze służby. Jednocześnie w okresie tym 46 postępowań pozostawało w toku, a 23 było zawieszonych.

Kopie sprawozdań z działań pełnomocników ds. ochrony praw człowieka (w załączeniu) nie są pełne, gdyż rok sprawozdawczy w Policji kończy się w marcu kolejnego roku. Między innymi dla usprawnienia pracy organizacji krajowych i międzynarodowych stojących na straży przestrzegania praw człowieka Pełnomocnik KGP opracował wzór sprawozdania dla pozostałych pełnomocników, dostosowany do przyjętej na lata 2010 – 2012 Strategii działań (Strategia – kierunki – w załączeniu).

Dochodzenia w sprawach wypadków zarzutów złego traktowania

zalecenia

- *wszystkie skargi złożone przez osoby zatrzymane na rzekome złe traktowanie przez funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości mają być bezzwłocznie przekazywane do właściwego prokuratora (paragraf 22);*

- w każdym przypadku, kiedy prokurator dowiaduje się, że osoba zatrzymana mogła być ofiarą złego traktowania przez funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości (nawet w braku wyraźnego zarzutu złego traktowania), osoba zainteresowana ma być natychmiast poddana badaniu sądowo-lekarskiemu (w tym, w razie potrzeby, przez psychiatrę sądowego); takie podejście powinno nastąpić niezależnie od tego, czy osoba zainteresowana nosi widoczne obrażenia (paragraf 22);
- śledztwa w sprawach o możliwe złe traktowanie przez funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości mają być zawsze prowadzone bezzwłocznie, dokładnie i szybko (paragraf 22).

Tryb dochodzenia sprawiedliwości w polskim ustawodawstwie określony został z poziomu wielu przepisów. Jeżeli skarga złożona na policjanta wyczerpuje znamiona zawiadomienia o przestępstwie lub tej sprawie toczy się już śledztwo, postępowanie skargowe stanowi uzupełnienie postępowania skargowego. Tryb składania skarg regulowany jest *Kodeksem postępowania administracyjnego*, który stanowi akt odrębny od *Kodeksu postępowania karnego*. System prawny nie przewiduje automatycznego przekazywania spraw administracyjnych do dyspozycji prokuratora, choć praktyka w tym zakresie jest skuteczna i nie dostrzega się potrzeby zmiany prawa krajowego, by osiągać cele zakładane przez CPT.

W tym obszarze podkreślenia wymaga fakt, że postępowanie karne przeciwko funkcjonariuszowi Policji – prowadzi prokurator, co bezpośrednio wynika z *Kodeksu postępowania karnego*. Natomiast postępowania dyscyplinarne wobec policjantów oraz czynności wyjaśniające w ich sprawach prowadzi rzecznik dyscyplinarny w sposób i na zasadach określonych w rozdziale 10 *Odpowiedzialność dyscyplinarna i karna policjantów* ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o *Policji* (t. j. Dz. U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277 z późn. zm.).

wnioski o informacje

- szczegółowe informacje o zespole, który ma być założony w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich w celu badania wszystkich skarg na złe traktowanie przez funkcjonariuszy wymiaru sprawiedliwości (paragraf 20).;
- wynik postępowań karnych i dyscyplinarnych wszczętych w dwóch przypadkach wymienionych w paragrafie 19 (paragraf 23).

Opisana w raporcie sprawa odnosząca się do nadużycia władzy przez funkcjonariuszy z Bielsko – Białej (Wydział w Bielsku – Białej Zarządu w Katowicach Centralnego Biura Śledczego KGP) była prowadzona przez Prokuraturę Rejonową Kraków – Śródmieście Zachód pod sygn. Akt 4 Ds. 380/09 została umorzona w fazie *in rem* z uwagi na brak cech przestępstwa. Sprawa ta nie była przedmiotem postępowania dyscyplinarnego.

W sprawie dotyczącej przekroczenia uprawnień i pobicia zatrzymanego przez policjantów z Kpów Szamotułach oraz SPAP w Poznaniu, prowadzone było śledztwo przez Prokuraturę Rejonową w Gnieźnie pod sygnaturą Akt 2 Ds. 480/09. W dniu 17 marca 2010 roku zostało umorzone w fazie *in rem* na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego. Powyższa sprawa nie toczyła się w trybie dyscyplinarnym.

Zabezpieczenia

zalecenia

- *podjęcie kroków dla zapewnienia, iż osoby zatrzymane są informowane o tym, czy udało się zawiadomić osobę bliską lub inną osobę o fakcie ich aresztowania (paragraf 25).*
- *pilne opracowanie pełnego i odpowiednio finansowanego systemu pomocy prawnej dla osób w areszcie policyjnym, które nie mogą opłacić prawnika, i stosowanie go od samego początku aresztu policyjnego. W razie potrzeby należy zmienić odnośne ustawodawstwo (paragraf 26);*
- *polskie władze powinny zapewnić, by osoby zatrzymane przez policję miały w każdym wypadku prawo porozumienia się z prawnikiem na osobności. W tym kontekście, Artykuł 245 paragraf 1 kodeksu postępowania karnego powinien zostać zmieniony (paragraf 27);*
- *polskie władze powinny wdrożyć zalecenia poczynione w raporcie z wizyty w orku 2004 w celu zapewnienia by:*
 - *prawo osób pozbawionych wolności przez policję do dostępu do lekarza obejmowało prawo - jeżeli osoby zainteresowane sobie tego życzą - do zbadania przez lekarza wybranego przez nie (przy czym rozumie się, że badanie przez takiego lekarza może być przeprowadzone na koszt własny zatrzymanego);*
 - *wszystkie badania lekarskie były przeprowadzane poza zasięgiem słuchu i - o ile lekarz nie poprosi inaczej - poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji / Straży Granicznej;*
 - *wyniki każdego badania, a także wszelkie odnośne oświadczenia osoby zatrzymanej oraz wnioski lekarza były formalnie protokołowane przez lekarza i udostępnione osobie zatrzymanej i jego prawnikowi (paragraf 28);*
- *jeżeli osoba badana nosi obrażenia spójne z możliwym złym traktowaniem, właściwy prokurator powinien zostać natychmiast powiadomiony i otrzymać kopię raportu o obrażeniach (paragraf 28);*
- *informacje dotyczące zdrowia osoby zatrzymanej powinny być przechowywane w sposób zapewniający poszanowanie tajemnicy lekarskiej; personel opieki zdrowotnej może poinformować funkcjonariuszy aresztu na zasadzie wiedzy koniecznej o stanie zdrowia osoby zatrzymanej, w tym o przyjmowanych lekarstwach i szczególnych ryzykach zdrowotnych (paragraf 28);*

- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, by wszystkie osoby zatrzymane przez policję były w pełni poinformowane o ich prawach. To powinno obejmować podanie wyraźnej ustnej informacji na samym początku pozbawienia wolności (tj. kiedy osoby zostały zmuszone do pozostania z policją), do uzupełnienia przy pierwszej okazji (to znaczy natychmiast po wejściu do placówki policyjnej) wręczeniem pisemnej informacji o prawach osoby zatrzymanej (paragraf 30);*
- *polskie władze powinny sporządzić odrębną kartę informacji o prawach osób zatrzymanych, którą osoba zatrzymana miałaby podpisać i mogłaby zatrzymać przy sobie. Ten formularz powinien być dostępny w stosownym wachlarzu języków. Ten formularz powinien być dostępny w stosownym wachlarzu języków. Szczególnie należy zadbać o zapewnienie, by osoby zatrzymane mogły rzeczywiście zrozumieć swoje prawa (paragraf 30);*
- *należy podjąć skuteczne kroki dla zapewnienia, by zatrzymani cudzoziemcy nie rozumiejący języka polskiego bezzwłocznie otrzymywali usługi tłumacza i nie byli proszeni o podpisywanie jakichkolwiek oświadczeń lub innych dokumentów bez takiej pomocy (paragraf 31);*
- *należy podjąć niezbędne kroki dla zapewnienia, by wszystkie osoby poniżej 18 roku życia, które są zatrzymane przez policję, były traktowane jak małoletni i korzystały z odnośnych szczególnych zabezpieczeń dla małoletnich (paragraf 32);*
- *aktualna karta informacyjna o prawach powinna zostać opracowana celem rozdawania małoletnim zatrzymanym przez policję pod podejrzeniem popełnienia przestępstwa kryminalnego. Karta informacyjna powinna być zrozumiała, i należy się szczególnie upewnić, że podane informacje zostały w istocie w pełni zrozumiane (paragraf 33);*
- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, by prowadzono i trzymano ewidencję w każdej placówce policji w Polsce dla każdego przypadku pozbawienia wolności osoby na terenie tej placówki (paragraf 34);*

Protokół zatrzymania osoby na stronie drugiej zawiera: katalog uprawnień osoby zatrzymanej wraz z ich podstawą prawną i wymogiem złożenia podpisu potwierdzającego uzyskanie tych informacji, następnie oświadczenie zatrzymanego w przedmiocie tych pouczeń, oświadczenie osoby w związku z zatrzymaniem (natury ogólniejszej), oświadczenie zatrzymanego o jego stanie zdrowia wraz z opisem ewentualnych obrażeń i podaniem przyczyn oraz informację co do faktu, czy zatrzymany był (lub nie był) badany przez lekarza. Protokół w takim kształcie osoba zatrzymana odczytuje sobie samodzielnie lub za pośrednictwem policjanta, a po złożeniu podpisu – otrzymuje za pokwitowaniem kopię protokołu. Wydaje się, że – w przypadku osób posługujących się językiem polskim – stanowi to skuteczne zabezpieczenie praw osoby zatrzymanej.

Natomiast w kwestii osób zatrzymanych nie władających językiem polskim, Biuro Kryminalne KGP w kwietniu 2009 r. dostrzegło wagę tej problematyki opracowując druk *Pouczenia dla zatrzymanego*, który następnie przetłumaczono na 14 języków i umieszczono na stronie internetowej Biura Kryminalnego KGP w zakładce „Pouczenia procesowe – wersje

obcojęzyczne”. Informację w tym zakresie pismem l.dz. Ads-578/09 z dnia 17 kwietnia 2009 r. przekazano do wszystkich Komend Wojewódzkich Policji w kraju oraz do Komendy Stołecznej Policji.

Na etapie postępowania przygotowawczego policjanci korzystają z wielojęzycznych wersji druku *Pouczenia podejrzanego o uprawnieniach i obowiązkach* oraz z druku *Pouczenia pokrzywdzonego o podstawowych uprawnieniach i obowiązkach*.

Kwestia kontaktu zatrzymanego z adwokatem jest uregulowana przepisem art. 245 § 1 k.p.k., który Policja ma obowiązek stosować. Odnosząc się do sytuacji osób, które chciałyby z tego prawa skorzystać, lecz nie posiadają ku temu środków finansowych należy wspomnieć, że w 2010 r. Rząd przyjął założenia do projektu ustawy o informacji prawnej dla osób fizycznych, za przygotowanie której odpowiedzialne będzie Ministerstwo Sprawiedliwości. Według opracowanych przez resort założeń udzielenie bezpłatnej pomocy prawnej zostanie uzależnione od sytuacji materialnej osoby ubiegającej się o jej przyznanie. Kryterium ma być posiadanie prawa do otrzymywania przez daną osobę świadczenia z pomocy społecznej w postaci zasiłku stałego lub zasiłku okresowego. Takie rozwiązanie ma spowodować, że nieodpłatna pomoc prawna będzie skierowana jedynie do osób, których sytuacja rodzinna i majątkowa została uprzednio zweryfikowana przez organy pomocy społecznej. Rozwiązanie ma polegać m.in. na udzielaniu informacji o aktualnym prawodawstwie, o prawach i obowiązkach wynikających z obowiązujących przepisów, a także instytucjach właściwych do załatwienia sprawy.

CPT stwierdził podczas swojej wizyty, że nieletni poniżej 17 roku życia byli przesłuchiwani w obecności rodzica, opiekuna lub osoby zaufanej, ale zasada ta nie była stosowana wobec osób w wieku 17 lat, które traktowano jak dorosłe i nie korzystały one z obecności osoby zaufanej podczas przesłuchania. Przytoczona sytuacja jest podyktowana faktem, iż zgodnie z art. 10 § 1 k.k. osoba, która popełniła czyn zabroniony po ukończeniu 17 lat, ponosi odpowiedzialność karną, jak dorosły. Przy czym wobec sprawcy, który popełnił występki po ukończeniu 17 lat, lecz przed ukończeniem lat 18, sąd zamiast kary stosuje środki wychowawcze, lecznicze albo poprawcze przewidziane dla nieletnich, jeżeli okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają (art. 10 § 4 k.k.).

Warunki zatrzymania w placówkach policyjnych

zalecenia

- *należy poprawić warunki materialne aresztantów w Komendzie Miejskiej Policji Rybnik, Komendzie Rejonowej Policji Racibórz i Komendzie Rejonowej Policji Biała Podlaska, w świetle uwag w paragrafie 35 (paragraf 35);*
- *toalety wspólne w Komendzie Miejskiej Policji Jaworzno i Komendzie Miejskiej Policji Rybnik powinny być utrzymane w dobrym stanie technicznym i czystości (paragraf 36);*
- *osoby w areszcie policyjnym powinny otrzymywać adekwatne możliwości mycia, w tym możliwość wzięcia prysznica. Osoby zatrzymane na noc powinny otrzymywać środki higieny osobistej (paragraf 36);*
- *wszystkim osobom zatrzymanym na 24 godziny lub dłużej w areszcie policyjnym należy oferować, w miarę możliwości, codzienne ćwiczenia na dworze (paragraf 37);*
- *polskie władze powinny podjąć kroki dla zapewnienia, by małoletni przebywający w placówkach policyjnych dla dzieci mogli nosić stosowne ubrania dzienne (w tym do ćwiczeń na dworze) (paragraf 41);*
- *polskie władze powinny podjąć kroki w celu wdrożenia, bez dalszej zwłoki, stałego zalecenia CPT by wszystkim małoletnim zatrzymanym w placówkach policyjnych oferowano co najmniej jedną godzinę ćwiczeń na dworze każdego dnia (paragraf 43).*

Pobyt osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia w przeznaczonych do tego celu policyjnych pomieszczeniach, kontrolowany jest zarówno w ramach nadzoru sprawowanego przez wyznaczonych funkcjonariuszy Policji jak i przez sędziów penitencjarnych oraz przedstawicieli Biura Rzecznika Praw Obywatelskich. Ponadto, przestrzeganie praw osób umieszczonych w tego typu pomieszczeniach kontrolują instytucje pozarządowe, takie jak np. Helsińska Fundacja Praw Człowieka. W wyniku kontroli ww. instytucje sporządzają stosowne raporty i protokoły powizytacyjne, które zawierają ewentualne uchybienia w sposobie pełnienia służby przez policjantów w PdOZ, w wyposażeniu PdOZ lub w przestrzeganiu praw osób w nich umieszczonych. W przypadkach, w których stwierdzono, że prawa osób umieszczonych w PdOZ zostały naruszone, stosowne postępowania prowadzi komórki kontrolne Policji.

Problem długoterminowych pobytów w policyjnych izbach dziecka nieletnich, wobec których sąd rodzinny orzekł środek w postaci umieszczenia w schronisku dla nieletnich, przyjmując jednocześnie w postanowieniu, że czas oczekiwania na miejsce w schronisku nieletni ma spędzić w izbie, jest w Biurze Prewencji Komendy Głównej Policji znany. Zgodnie z art. 40 §1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, jeżeli jest to niezbędne ze względu na okoliczności sprawy, Policja może

zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego. W praktyce znacznym utrudnieniem dla Policji jest fakt, że ustawodawca w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich nie określił maksymalnego czasu pobytu w policyjnej izbie dziecka nieletniego, wobec którego w terminie 72 godzin od chwili zatrzymania zapadło postanowienie o umieszczeniu w schronisku dla nieletnich lub w innej placówce wymienionej w art. 40 §6 ust. 4 upn. Efektem tej sytuacji prawnej jest powszechnie stosowana przez sędziów rodzinnych praktyka bezterminowego umieszczania nieletnich w policyjnych izbach dziecka – w oczekiwaniu na miejsce w schronisku dla nieletnich. Procedura taka sprawiła, że przedmiotowe izby zaczęły być traktowane jako surogat schronisk dla nieletnich. Z całą pewnością nie są to placówki przystosowane do tego, by realizować funkcje schroniska. W praktyce w orzeczeniach sądowych kończących postępowanie w sprawie nieletniego sprawcy czynu karalnego stwierdza się zazwyczaj, że do czasu znalezienia miejsca w orzeczonej placówce nieletni będzie przebywać w policyjnej izbie dziecka. Zapewne przyczyną takiego stanu rzeczy jest niewystarczająca ilość miejsc we wskazanych placówkach, nieadekwatna do ilości wydawanych przez sąd postanowień, na co Policja nie ma wpływu.

Z posiadanych przez Biuro Prewencji KGP informacji wynika ponadto, że sąd wydając postanowienie o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich, składa wnioski do właściwego miejscowo okręgowego zespołu nadzoru pedagogicznego danego sądu okręgowego o wskazanie schroniska, w którym nieletni ma być umieszczony. Praktyką jest, że z powodu braku wolnych miejsc w schronisku sądy przesyłają Policji postanowienie o umieszczeniu nieletniego w schronisku dla nieletnich, bez wskazania konkretnego schroniska lub z adnotacją o braku wolnych miejsc w schronisku albo też z zastrzeżeniem, że miejsce dla nieletniego w schronisku zwolni się w konkretnym terminie. Nie można na podstawie art. 40 §6 ust. 4 przedmiotowej ustawy zwolnić nieletniego i przekazać go rodzicom lub opiekunom pomimo braku miejsc w schronisku czy innej placówce, w sytuacji gdy sąd wydał postanowienie w przedmiocie umieszczenia nieletniego w schronisku lub placówce, ponieważ postanowienie to stanowi przesłankę negatywną zwolnienia nieletniego. Ponadto, należy mieć na względzie, że zgodnie z art. 41 upn. nadzór między innymi nad wykonaniem postanowienia o umieszczeniu nieletniego w schronisku sprawuje sędzia rodzinny. W związku z tym, nie ma możliwości aby w przypadku braku miejsca w

schronisku, przebywanie nieletniego w policyjnej izbie dziecka odbywało się bez wiedzy i zgody sądu.

W związku z powyższym oraz z powodu innych trudności, z jakimi na co dzień borykają się policyjne izby dziecka, Komenda Główna Policji zgłaszała Kierownictwu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Ministerstwu Sprawiedliwości konieczność nowelizacji ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.

Zalecenie w części dotyczącej dostępu do lekarza realizowane jest przez ustawę o Policji oraz przez przepis wykonawczy do art. 15 ust. 9 tej ustawy (rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 czerwca 2002 roku w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję). W §3 rozporządzenia wskazuje się na lekarza najbliższego zakładu opieki zdrowotnej, jako uprawnionego do udzielenia pierwszej pomocy medycznej lub przeprowadzenia badań lekarskich osoby zatrzymanej.

Zalecenie, aby wszystkie badania lekarskie były przeprowadzane poza zasięgiem słuchu i o ile lekarz nie poprosi inaczej - poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy Policji, w praktyce bywa realizowane w odmienny sposób, a mianowicie, to na żądanie lekarza policjanci nie "asystują" przy badaniu. Z punktu widzenia Policji standardowym zachowaniem powinna być obecność konwojentów lub policjanta ze służby dyżurnej w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, przy badaniach lekarskich osoby zatrzymanej lub doprowadzonej. Policjanci w tego typu przypadkach, odpowiadają za bezpieczeństwo zarówno osoby badanej jak i badającego. Brak jest szczegółowych uregulowań prawnych dotyczących tego zagadnienia. Jedynym przepisem, który w jakimś aspekcie reguluje tę materię jest zarządzenie nr 360 KGP Komendanta Głównego Policji z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń. W §11 ust. 2 pkt 1 tego zarządzenia stwierdza się, że podczas konwojowania, konwojentom m.in. nie wolno pozostawiać osoby konwojowanej bez nadzoru.

Zalecenie, aby wyniki każdego badania, a także wszelkie odnośne oświadczenia osoby zatrzymanej oraz wnioski lekarza były formalnie protokołowane przez lekarza i udostępnione osobie zatrzymanej i jego prawnikowi może być realizowane poprzez wydawanie kopii zaświadczenia lekarskiego lub skierowania zatrzymanemu, który otrzymuje również kopię protokołu zatrzymania. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 21 czerwca 2002 roku w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję, lekarz udzielający pomocy medycznej lub przeprowadzający

badania lekarskie wydaje zaświadczenie o braku lub istnieniu przeciwwskazań medycznych do zatrzymania i umieszczenia w pomieszczeniu dla zatrzymanych lub wystawia skierowanie do innego zakładu opieki zdrowotnej celem wykonania badań diagnostycznych lub leczenia. Zaświadczenie dołącza się do dokumentacji sporządzonej w związku z zatrzymaniem osoby. Formy zaświadczenia lub skierowania wydają się wystarczające (nie ma potrzeby sporządzania odrębnego protokołu z badania lekarskiego), można jedynie rozszerzyć zakres informacji zawartych w zaświadczeniu czy skierowaniu o np.: rodzaj obrażeń stwierdzonych przez lekarza i przyczyn powstania tych obrażeń podanych przez pokrzywdzonego.

Podobnie kwestia ta uregulowana jest w §5 i 6 regulaminu pobytu osób umieszczonych w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 r. w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach.

Zalecenie dotyczące przypadku , kiedy osoba badana nosi obrażenia spójne z możliwym złym traktowaniem, właściwy prokurator powinien zostać natychmiast powiadomiony i otrzymać kopię raportu o obrażeniach wiąże się z zaleceniem wcześniejszym. Rozszerzenie zawartości zaświadczenia lub skierowania powinno zadośćuczynić tym wymaganiom.

Ponadto w zarządzeniu nr 1061 KGP z dnia 2 września 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, w §17 ust. 2 stwierdza się, że „dokumentem dodatkowo wymaganym do przyjęcia do pomieszczenia osoby posiadającej widoczne obrażenia ciała jest notatka służbowa dotycząca okoliczności ich powstania albo raport - jeśli wynika to z odrębnych przepisów, sporządzone przez wykonującego doprowadzenie lub konwój”.

W policyjnych pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, dokumentacja dotycząca osób w nich umieszczonych, w tym także dokumentacja medyczna znajduje się w teczkach, zakładanych odrębnie dla każdej z tych osób. Ponadto wyniki badań lekarskich, przyczyny badania, zalecenia co do dalszego sposobu leczenia, przepisane leki i sposób ich dawkowania oraz informacja o dopuszczalności dalszego pobytu osoby badanej w pomieszczeniu znajdują się w książce wizyt lekarskich,

która wchodzi w skład dokumentacji prowadzonej w PdOZ. (§6 ust. 1 pkt 3 zarządzenia nr 1061 KGP z dnia 2 września 2009 r.).

W policyjnych pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, dopuszczalne jest prowadzenie w formie elektronicznej jedynie „Książki ewidencji osób umieszczonych w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia” oraz „Książki przebiegu służby w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia”. Jednak dokumentacja prowadzona w tej formie musi być zabezpieczona w sposób uniemożliwiający jej uszkodzenie lub zniszczenie danych w niej zawartych. (§6 ust. 2 pkt 5 zarządzenia nr 1061 KGP z dnia 2 września 2009 r.).

Fakt umieszczenia każdej osoby w policyjnych pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, dokumentowany jest w „Książce ewidencji osób umieszczonych w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia” oraz w „Książce przebiegu służby w pomieszczeniu przeznaczonym dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia”. Ponadto w ww. pomieszczeniach ewidencjonuje się kopie protokołów zatrzymania osoby oraz doprowadzenia osoby do wytrzeźwienia (§6 ust. 1 pkt 1 i 2, ust. 2 pkt 3 zarządzenia nr 1061 KGP z dnia 2 września 2009 r.).

CPT zaleciło poprawę warunków materialnych aresztu w Komendzie Miejskiej Policji w Rybniku, Komendzie Powiatowej Policji w Raciborzu, Komendzie Miejskiej Policji w Białej Podlaskiej, Komendzie Miejskiej Policji w Jaworznie w zakresie należytego dostępu do sanitariatów i zapewnienia właściwej wentylacji w pomieszczeniach i jest do dla Policji oczywiste. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 r. w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach w sposób precyzyjny określają warunki, jakim powinny odpowiadać te pomieszczenia. Obowiązki wynikające z tych przepisów nie wyłączają ogólnych zasad dotyczących utrzymania właściwego stanu technicznego i higienicznego tych pomieszczeń. Tym bardziej, że obowiązujące przepisy przewidują okresowe kontrole stanu sanitarnego i technicznego tych obiektów. Z posiadanych informacji wynika, że w ww. jednostkach organizacyjnych Policji, podjęte zostały stosowne przedsięwzięcia mające na celu eliminację wskazanych w raporcie nieprawidłowości w wyposażeniu PdOZ natomiast pomieszczenia w KMP w Jaworznie zostały zamknięte, a osoby zatrzymane umieszczane są w PdOZ należącym do KMP w Katowicach.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami osoby zatrzymane lub doprowadzone w celu wytrzeźwienia umieszczone w policyjnych pomieszczeniach dla zatrzymanych nie mają możliwości korzystania z ruchu (spacerów) na wolnym powietrzu. W rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 października 2008 r. w sprawie pomieszczeń w jednostkach organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia oraz regulaminu pobytu w tych pomieszczeniach, nie przewidziano organizowania placów spacerowych. Wynika to z faktu krótkotrwałego (do 72 godzin) pobytu osób, zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, w tych pomieszczeniach. Wprawdzie kodeks karny wykonawczy w art. 112 normuje prawo skazanego m.in. do godzinnego spaceru w ciągu doby (przy stosowaniu rozszerzającej interpretacji art. 242 §1 kkw w zw. z art. 5 §1 kkw możliwe jest twierdzenie, iż przepis ten dotyczy również zatrzymanych), to jednak w stosunku do osób umieszczonych w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia wydaje się to niecelowe. Tworzenie placów spacerowych przy pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia wiązałoby się z dużymi nakładami finansowymi oraz koniecznością zmian organizacji służby pełnionej w tych pomieszczeniach (zwiększenie liczby etatów).

We wrześniu br. Komendant Główny Policji polecił komendantom wojewódzkim (Stołecznemu) Policji spowodowanie podjęcia stosownych przedsięwzięć, mających na celu zagwarantowanie nieletnim przebywającym w policyjnych izbach dziecka ponad 24 godziny, możliwości rekreacji na świeżym powietrzu, w wymiarze minimum jednej godziny dziennie oraz wyposażenia dzieci w odpowiednie ubrania i buty.

uwagi

- *obserwacja video nie powinna zastępować regularnej inspekcji cel przez personel dozoru (paragraf 38).*

CPT zaleciło, aby w policyjnych pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia wyposażonych w monitoring, nie ograniczać kontroli zachowania osób w nich umieszczonych jedynie do obserwowania obrazu z kamer monitoringu ale prowadzić również bezpośrednio regularne kontrole zachowania się osób umieszczonych w pokojach. Zalecenie to jest realizowane przez policjantów pełniących służbę w PdOZ. Wynika ono z §13 pkt 1-3 zarządzenia nr 1061 KGP z dnia 2 września 2009 r., który stanowi o tym, że policjant pełniący służbę na oddziale jest obowiązany kontrolować

zachowanie osób umieszczonych w pomieszczeniu na bieżąco przez wizjer drzwi pokoju. Kontrola ta odbywa się nie rzadziej niż co 30 minut, a w stosunku do osoby wymagającej szczególnego nadzoru – nie rzadziej niż co 15 minut. W sytuacji, gdy w pokojach w których przebywają zatrzymani znajdują się urządzenia monitorujące, kontrola odbywa się odpowiednio nie rzadziej niż co 60 minut, a w stosunku do osoby wymagającej szczególnego nadzoru – nie rzadziej niż co 30 minut

wnioski o informacje

- *aktualna sytuacja dotycząca prac remontowych, które mają być przeprowadzone w placówce policyjnej dla dzieci w Będzinie (paragraf 40).*

Z uzyskanych informacji wynika, że obecnie trwa remont w Policyjnej Izbie Dziecka w Będzinie, którego zakończenie planowane jest na koniec bieżącego roku. Na pierwsze półrocze 2011 r. planowane jest oddanie do użytku placu do rekreacji na świeżym powietrzu dla dzieci przebywających w Policyjnej Izbie Dziecka w Będzinie.

II. Detencja cudzoziemców na podstawie ustawodawstwa o cudzoziemcach

-

Uwagi wstępne

zalecenia

- *należy dołożyć wszelkich starań, by unikać uciekania się do pozbawiania wolności nieletnich w ośrodkach detencji dla cudzoziemców (paragraf 48).*

uwagi

- *byłoby pożądane rozciągnięcie stosowania polityki nie przetrzymywania nieletnich bez opieki w Strzeżonych Ośrodkach w Białej Podlaskiej i Lesznowoli na wszystkie strzeżone ośrodki w Polsce (paragraf 48).*

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym istnieje możliwość umieszczania – z zachowaniem odpowiednich warunków - osób małoletnich w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców. Jednakże organ, który zatrzymał małoletniego cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bez opieki może - w myśl art. 101 a ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach - wystąpić do sądu właściwego za względu na miejsce zatrzymania małoletniego z wnioskiem o umieszczenie go w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Koszty związane z umieszczeniem i pobytem małoletniego cudzoziemca w placówce opiekuńczo-wychowawczej są finansowane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wewnętrznych, ze środków będących w dyspozycji Komendanta Głównego Straży Granicznej lub Komendanta Głównego Policji.

Należy zaznaczyć, iż organy Straży Granicznej wnioskuje o umieszczanie tej grupy osób w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Jednakże w indywidualnych przypadkach, gdy zastosowanie takiego rozwiązania nie jest możliwe lub znacznie utrudnione z powodów niezależnych od Straży Granicznej, sporządzany jest wniosek o umieszczenie osoby małoletniej bez opieki w ośrodku strzeżonym. W tym miejscu należy podkreślić, iż warunki jakimi dysponują strzeżone ośrodki w celu zabezpieczenia potrzeb tej grupy osób, spełniają wszelkie niezbędne w tym zakresie normy. W ośrodkach organizowane są również zajęcia rekreacyjno-dydaktyczne z uwzględnieniem specyficznej sytuacji małoletnich bez opieki.

Złe traktowanie

zalecenie

- *należy przypomnieć funkcjonariuszom Straży Granicznej w Strzeżonym Ośrodku i Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej oraz Areszcie Deportacyjnym Portu Lotniczego w Warszawie, że lekceważące zachowanie (w tym rasistowskie uwagi) jest nie do przyjęcia i będzie odpowiednio karane (paragraf 49).*

Dotychczasowe doświadczenia w zakresie kontaktów funkcjonariuszy Straży Granicznej z cudzoziemcami wskazują, iż nie występuje problem złego fizycznego traktowania zatrzymanych osób, w tym lekceważącego zachowania funkcjonariuszy i pracowników Straży Granicznej w stosunku do osób przebywających w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia. Należy zaznaczyć, iż personel tych obiektów uczestniczy w szkoleniach dotyczących identyfikacji różnic kulturowych. Funkcjonariusze i pracownicy kierują się zasadą poszanowania praw i godności cudzoziemców.

Sygnały napływające do Komendy Głównej Straży Granicznej dotyczące ewentualnych naruszeń godności cudzoziemców przebywających w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia są każdorazowo sprawdzane. Dotychczas nie stwierdzono jakichkolwiek naruszeń w tym zakresie. Jednakże w celu przypomnienia Zarząd do Spraw Cudzoziemców Komendy Głównej Straży Granicznej skieruje do komendantów oddziałów Straży Granicznej zalecenia w których zostanie zwrócona uwaga na kwestię dotyczącą obowiązku poszanowania praw cudzoziemców.

zalecenia

- *materace w Strzeżonym Ośrodku i Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej powinny zostać wymienione (paragraf 50);*

Strzeżony Ośrodek dla Cudzoziemców i Areszt w Celu Wydalenia w Białej Podlaskiej wyposażony jest w łóżka posiadające materace koszarowo-połowe. Tego typu materace używane były wcześniej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, a od dwóch lat są stosowane w tym obiekcie. W tym czasie do administracji obiektu nie docierały sygnały świadczące o negatywnym ich wpływie na samopoczucie osób tam umieszczanych. Ponadto łóżka wyposażone są w sprężyny, co powinno wpływać na wygodę ich użytkowania. Wymiana wszystkich obecnie użytkowanych materacy wiązałaby się ze znacznymi wydatkami, na co brak jest obecnie środków finansowych. Ponadto trudno jest wykazać, że

taka wymiana wpłynęłaby na podniesienie poziomu poczucia komfortu wszystkich osób umieszczanych w tym obiekcie.

- *cudzoziemcom zobowiązanym do pozostania na noc w ośrodku detencyjnym na obszarze tranzytowym Warszawskiego Międzynarodowego Portu Lotniczego należy zapewnić środków higieny osobistej (paragraf 53);*

Straż Graniczna jest właściwa jedynie w zakresie sprawowania nadzoru nad osobami przebywającymi w opisanych pomieszczeniach. Pomieszczenia te są częścią portu lotniczego Warszawa-Okęcie zarządzanego przez administrację tego portu, do której zadań należy zapewnienie odpowiedniego standardu warunków bytowych osób tam skierowanych.

- *należy zrewidować zaopatrzenie w żywność w strzeżonych ośrodkach/aresztach deportacyjnych w świetle uwag w paragrafie 54 (paragraf 54);*

Wszystkie jadłospisy dostosowywane są do potrzeb i wymogów przepisów określonych w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 11 grudnia 2007 roku w sprawie warunków otrzymywania posiłków i napojów przez cudzoziemców umieszczonych w strzeżonym ośrodku lub przebywających w areszcie w celu wydalenia oraz wartości dziennej normy wyżywienia, jak również są dodatkowo zatwierdzone między innymi przez lekarza. Posiłki „dietetyczne”, zgodne z obowiązującymi przepisami, przygotowywane są zawsze na zlecenie lekarza. Posiłki „kulturowe” przygotowywane są na pisemny wniosek cudzoziemca, zatwierdzony przez naczelnika wydziału, i dostosowany do możliwości technicznych kuchni i zaopatrzenia.

Wizytacja strzeżonego ośrodka w Lesznowoli i aresztu w Warszawie miała miejsce na przełomie listopada i grudnia 2009 r. W okresie tym owoce mają stosunkowo wysokie ceny, co mogło mieć wpływ (przy ówczesnych stawkach wyżywienia) na trudności z utrzymaniem obowiązujących kaloryczności posiłków. Uregulowania zawarte w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 2009 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie warunków otrzymywania posiłków i napojów przez cudzoziemców umieszczonych w strzeżonym ośrodku lub przebywających w areszcie w celu wydalenia oraz wartości dziennej normy wyżywienia (które weszło w życie z dniem 3 lutego 2010 r.), spowodowały podniesienie stawek, co umożliwiło zmianę jadłospisów i obecnie dzieci codziennie otrzymują owoce lub zamiennie słodczyce i soki owocowe.

- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, by:*
 - *wszystkim cudzoziemcom przetrzymywanym w warszawskim Areszcie Deportacyjnym na Lotnisku oferowano co najmniej godzinę dziennie ćwiczeń na dworze;*
 - *w Strzeżonym Ośrodku w Lesznowoli dzieciom zapewniono zajęcia odpowiednie dla ich wieku, a dorosłym aresztantom oferowano wachlarz celowych zajęć;*

- *zatrzymani przetrzymywani w Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej mogli poruszać się swobodnie w ramach obszaru detencyjnego w ciągu dnia;*
- *wszyscy cudzoziemcy przetrzymywani w Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej i Areszcie Deportacyjnym Portu Lotniczego w Warszawie mieli dostęp do telewizji i byli zaopatrzeni w gry planszowe i materiały do czytania (w najczęściej używanych językach obcych) (paragraf 57).*

Zgodnie z art. 117 ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, cudzoziemcy umieszczeni w strzeżonych ośrodkach mają prawo do poruszania się po terenie ośrodka w czasie i miejscu wyznaczonych przez kierownika ośrodka.

Natomiast cudzoziemcom osadzonym w aresztach w celu wydalenia, zgodnie z regulacją art. 117 ust. 4 pkt 1 i 3 ww. ustawy przysługuje prawo do odbywania jednogodzinnego spaceru na wolnym powietrzu, chyba, że co innego wynika z zaleceń lekarza, jak również do użytkowania gier świetlicowych, bez uprawiania gier hazardowych, w czasie i miejscu określonych przez funkcjonariusza pełniącego służbę w areszcie. Powyższe prawa, dotyczące możliwości korzystania ze swobody poruszania się po terenie ośrodka oraz jednogodzinnego spaceru na wolnym powietrzu w areszcie są respektowane. Podobnie wygląda kwestia dostępu cudzoziemców do gier w poszczególnych aresztach celu wydalenia. Stopień zabezpieczenia gier wynika z faktycznych potrzeb identyfikowanych w tym zakresie, a także występujących możliwości finansowych.

Ustosunkowując się do zalecenia dotyczącego braku organizacji zajęć rekreacyjno-dydaktycznych w strzeżonym ośrodku w Lesznowoli chciałbym poinformować, że wkrótce zostanie zatrudniona tam osoba z wykształceniem i przygotowaniem pozwalającym na realizację w ośrodku tego typu zajęć. Obecnie realizowane są już zajęcia z zakresu edukacji podstawowej z dziećmi przebywającymi w ośrodku. Zajęcia w ilości 10 godzin tygodniowo prowadzą nauczyciele z Publicznej Szkoły Podstawowej w Lesznowoli. Zajęcia obejmują edukację matematyczną, informatyczną, polonistyczną, społeczno- kulturalną i edukację artystyczną. Jednocześnie administracja ośrodka podjęła starania zmierzające do uzupełnienia zasobów bibliotecznych oraz wyposażenia ośrodka, jak również aresztu w celu wydalenia w gry planszowe i sprzęt sportowy. Czynione są również starania o pozyskanie funduszy na utworzenie pomieszczenia przeznaczonego dla celów edukacyjno-oświatowych oraz stworzenie placu zabaw.

uwagi

- *niektóre części obszaru detencji dla mężczyzn w Areszcie Deportacyjnym Portu Lotniczego w Warszawie wymagają remontu (paragraf 52);*

W areszcie w celu wydalenia znajdującym się w strukturze organizacyjnej Nadwiślańskiego Oddziału Straży Granicznej w Warszawie, podejmowane są na bieżąco – w miarę pojawiających się potrzeb – prace remontowe i naprawcze w celu poprawy warunków bytowych przebywających tam cudzoziemców.

- *dostęp aresztantów do toalet w nocy powinien zostać zrewidowany w Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej oraz Areszcie Deportacyjnym Portu Lotniczego w Warszawie i wszelkie stwierdzone niedostatki powinny zostać naprawione; to samo należy zrobić odnośnie zaopatrzenia w ciepłą odzież w zimie w Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej (paragraf 55).*

Strzeżone ośrodki i areszty w celu wydalenia to z reguły obiekty nowoczesne, zaprojektowane zgodnie z obowiązującymi standardami w zakresie warunków bytowych i dysponujące rozwiniętymi węzłami sanitarnymi. Ponadto, również obiekty powstałe w latach wcześniejszych są wyposażone w odpowiednie rozwiązania sanitarne umożliwiające przebywającym tam cudzoziemcom korzystanie z nich w razie wystąpienia takiej potrzeby. Wskazana w tym punkcie sytuacja jest więc mało prawdopodobna, ponieważ dodatkowo w tego typu obiektach funkcjonuje całodobowa służba dyżurna, zaś opisana ewentualna nieznaczna zwłoka w umożliwieniu cudzoziemcom skorzystania z toalety, mogła wynikać z zaangażowaniem służby dyżurnej w realizację innego wcześniej rozpoczętego zadania. Obecne rozwiązania regulują w sposób elastyczny kwestie wyposażenia cudzoziemców przebywających w ośrodkach i aresztach w odzież. Zgodnie z art. 116 ust. 1 i 2 *ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*, cudzoziemcy umieszczeni w strzeżonym ośrodku lub przebywający w areszcie w celu wydalenia korzystają z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Jeżeli przedmioty te nie nadają się do użytku lub jeżeli ich używanie jest niedopuszczalne ze względów higienicznych, cudzoziemiec może otrzymać odpłatnie odzież, bieliznę i obuwie - dostosowane do pory roku. W przypadku gdy cudzoziemiec nie może dokonać ich zakupu - dostarczenie tych przedmiotów powinno nastąpić nieodpłatnie. Administracja strzeżonych ośrodków i aresztów w celu wydalenia zabezpiecza występujące potrzeby (indywidualne) w tym zakresie.

wnioski o informacje

- *poglądy polskich władz na 24-godzinny monitoring zatrzymanych w pokojach zatrzymań w Areszcie Deportacyjnym w Białej Podlaskiej (paragraf 56).*

Zgodnie z art. 102 ust. 1 i 2 *ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*, cudzoziemca umieszcza się w strzeżonym ośrodku, jeżeli:

- jest to niezbędne do sprawnego przeprowadzenia postępowania w sprawie o wydalenie lub o cofnięcie zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE;
- zachodzi uzasadniona obawa, że będzie się uchylał od wykonania decyzji o wydaleniu lub decyzji o cofnięciu zezwolenia na osiedlenie się lub zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego WE;
- przekroczył lub usiłował przekroczyć granicę niezgodnie z przepisami, jeżeli nie został niezwłocznie doprowadzony do granicy.

Natomiast areszt w celu wydalenia stosuje się wobec cudzoziemca, jeżeli zachodzi którakolwiek z okoliczności, o których mowa powyżej oraz istnieje obawa, że cudzoziemiec nie podporządkuje się zasadom pobytu obowiązującym w strzeżonym ośrodku.

Obecnie do aresztów w celu wydalenia kierowani są wyłącznie cudzoziemcy, których zachowanie wskazuje, że nie podporządkują się zasadom obowiązującym w strzeżonym ośrodku. Dotyczy to również cudzoziemców skierowanych do strzeżonych ośrodków, którzy przebywając tam nie chcieli podporządkować się określonym zasadom i zostali przeniesieni do aresztów w celu wydalenia.

Tak więc do aresztów w celu wydalenia, sądy kierują osoby co do których występuje uzasadniona obawa, iż będą zachowywały się niezgodnie z zasadami współżycia społecznego (tj. agresywnie), stanowiąc tym samym realne zagrożenie dla pozostałych cudzoziemców oczekujących na wydalenie, a także personelu tych obiektów. Wyposażenie cel mieszkalnych w monitoring wpływa na zmniejszenie do minimum ryzyka wystąpienia sytuacji niebezpiecznych, inicjowanych przez tą grupę cudzoziemców. Należy więc uznać, że obserwacja ciągła nie jest stosowana systematycznie, a wyłącznie z uzasadnionych względami bezpieczeństwa powodów.

Opieka zdrowotna

zalecenia

- *należy podjąć niezbędne kroki dla zapewnienia, by we wszystkich strzeżonych ośrodkach/aresztach deportacyjnych:*
 - *była obecna wykwalifikowana pielęgniarka, nie tylko w tygodniu ale i w weekendy;*
 - *psycholog był regularnie obecny;*

- *nowo przyjmowani aresztanci byli systematycznie badani na choroby zakaźne (w tym gruźlicę);*
- *ilekroć lekarze nie są w stanie porozumieć się z aresztantami podczas badań/konsultacji lekarskich wskutek problemów językowych, osoby zainteresowane korzystały z usług wykwalifikowanego tłumacza;*
- *protokół sporządzany po badaniu lekarskim zatrzymanego, czy to nowo przybyłego czy nie, zawierał:*
 - (i) *pełny opis obiektywnych ustaleń medycznych opartych na dokładnym badaniu;*
 - (ii) *pełny opis oświadczeń zainteresowanego zatrzymanego, dotyczących badania lekarskiego, w tym wszelkich zarzutów złego traktowania podnoszonych przez niego;*
 - (iii) *wnioski lekarza w świetle (i) i (ii). W swoich wnioskach, lekarz powinien wskazać stopień spójności pomiędzy wszelkimi zarzutami i obiektywnymi ustaleniami medycznymi;*
- *każdy cudzoziemiec, którego deportacja nie została zrealizowana wskutek oporu osoby zainteresowanej, był zbadany przez lekarza po powrocie do placówki Straży Granicznej;*
- *przestrzegano tajemnicy lekarskiej w taki sam sposób jak w społeczeństwie zewnętrznym; w szczególności wszystkie badania lekarskie powinny być prowadzone poza zasięgiem słuchu i - chyba że lekarz zażąda inaczej w szczególnym wypadku- poza zasięgiem wzroku funkcjonariuszy policji; akta zatrzymanych nie powinny być dostępne dla personelu niemedycznego, lecz powinien mieć nad nimi pieczę lekarz (paragraf 66).*

Wszystkie strzeżone ośrodki dla cudzoziemców i areszty w celu wydalenia mają zapewnioną opiekę zdrowotną finansowaną przez Straż Graniczną. Za jakość i organizację świadczonych usług medycznych odpowiadają Publiczne Zakłady Opieki Zdrowotnej poszczególnych oddziałów Straży Granicznej. Realizacja usług przebiega w oparciu o personel PZOZ (np. Nadodrzański Oddział Straży Granicznej, Bieszczadzki Oddział Straży Granicznej) lub podmioty zewnętrzne na podstawie umowy cywilno-prawnej (np. Nadbużański Oddział Straży Granicznej, Nadwiślański Oddział Straży Granicznej), w zależności od lokalizacji ośrodka względem PZOZ Straży Granicznej.

Pielęgniarki pracują w dni robocze, od poniedziałku do piątku, a w razie potrzeby również w dni wolne od pracy, wykonując różne zabiegi konieczne. Jednym z elementów pracy pielęgniarek jest wydawanie leków pacjentom-cudzoziemcom. W dni świąteczne leki są wydawane przez funkcjonariuszy zgodnie z zaleceniami lekarzy, po uprzednim przygotowaniu przez pielęgniarki specjalnego zestawu leków i rozłożeniu do podpisanych

pojemników. Zadaniem funkcjonariusza jest rozdanie pojemników z lekami zgodnie z opisem wykonanym przez pielęgniarki. Jest to czynność uproszczona i dotychczas nie powodowała żadnych problemów ani błędów.

Rozważenia wymaga zasygnalizowana potrzeba obecności pielęgniarki w dni świąteczne i wolne od pracy w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia, ponieważ zgodnie z obowiązującymi przepisami wydawaniem leków zaordynowanych przez lekarza mogą zajmować się funkcjonariusze. Dodatkowe zatrudnienie pielęgniarek, które obecnie są pracownikami Straży Granicznej, wiąże się z dużymi nakładami finansowymi (nadgodziny w dni wolne od pracy i święta). Zapotrzebowanie na pracę pielęgniarek w ośrodkach strzeżonych i aresztach w celu wydalenia w dni wolne od pracy nie znajduje więc faktycznego uzasadnienia. Dodatkowo należy zaznaczyć, iż jeżeli istnieje potrzeba udzielenia pomocy medycznej w nagłych przypadkach, zostanie ona udzielona przez lekarza nocnej i świątecznej opieki lekarskiej bądź pomocy pogotowia ratunkowego na podstawie umów zawartych z Narodowym Funduszem Zdrowia.

Obowiązujące regulacje prawne nie nakładają na Straż Graniczną obowiązku zatrudniania psychologów w ośrodkach strzeżonych i aresztach w celu wydalenia. Jednak biorąc pod uwagę wagę problemu opieka psychologiczna jest świadczona zgodnie z potrzebami wynikającymi z przebywania cudzoziemców w ośrodkach lub aresztach w celu wydalenia. Jako przykład takiego postępowania może stanowić sytuacja występująca w Nadwiślańskim Oddziale Straży Granicznej w Warszawie, gdzie jest zatrudnionych 3 psychologów – funkcjonariuszy, którzy są dyspozycyjni i zgłaszają się z pomocą na wezwania telefoniczne.

Badanie lekarskie osoby zatrzymanej przez Straż Graniczną odbywa się zgodnie z *rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 27 czerwca 2002 roku w sprawie trybu przeprowadzenia badań lekarskich osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej*. W przypadku podejrzenia występowania u zatrzymanego cudzoziemca choroby zakaźnej lub kontaktu z chorym zakaźnie w wywiadzie, lekarz już przy pierwszym badaniu kieruje cudzoziemca na dodatkowe badania, w tym na rtg płuc w kierunku wykrycia gruźlicy.

Ze względu na sytuację epidemiologiczną w rejonie przygranicznym Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej (częste przypadki gruźlicy wśród cudzoziemców przybywających za wschodniej granicy), kierownik PZOZ na wniosek wojewódzkiego inspektora Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji ustalił wytyczne dla Strzeżonego Ośrodka dla Cudzoziemców w Białej Podlaskiej. Zgodnie z wytycznymi każdy cudzoziemiec

przybywający do strzeżonego ośrodka w Białej Podlaskiej ma wykonane rtg płuc. W pozostałych ośrodkach nie ustalano takich wytycznych ze względu na odmienną sytuację epidemiologiczną w tym rejonie. Kierownicy PZOZ pozostają w stałym kontakcie z inspektorami sanitarnymi MSWiA w tym zakresie. Decyzję o konieczności wykonania badań w kierunku chorób zakaźnych, hospitalizacji lub innych działań leczniczych wojewódzki inspektor sanitarny MSWiA wydaje na podstawie przepisów *ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi*.

Podczas konsultacji lekarskich w razie potrzeby zawsze jest wzywany tłumacz, chyba że lekarz i pacjent porozumiewają się tym samym językiem, np. rosyjskim, angielskim. Zdarzają się jednak przypadki, gdy cudzoziemiec celowo nie chce nawiązać kontaktu lub utrudnia nawiązanie takiego kontaktu z lekarzem i innymi przedstawicielami personelu medycznego - nawet w obecności tłumacza.

Osobom osadzonym w ośrodkach strzeżonych i aresztach w celu wydalenia zgodnie z art. 118 ust. 1 *ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach* udzielane są świadczenia zdrowotne na zasadach określonych w *ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny wykonawczy*. W myśl art. 115 § 7 *kkw* świadczenia zdrowotne są udzielane w obecności funkcjonariusza nie wykonującego zawodu medycznego.

Należy zaznaczyć, iż działania medyczne podejmowane przez przedstawicieli personelu medycznego w stosunku do cudzoziemców przebywających w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia, objęte są tajemnicą. Obecność funkcjonariuszy podczas takich czynności ogranicza się do wyjątkowych sytuacji, gdy cudzoziemiec wykazuje zachowania agresywne. Jest to zasadne w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa przedstawicieli personelu medycznego, którzy nie są przeszkoleni w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego. W większości przypadków lekarze podejmują decyzję o badaniu cudzoziemców w jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej, z zachowaniem tajemnicy lekarskiej, bez udziału funkcjonariusza Straży Granicznej. W wyjątkowych przypadkach, gdy cudzoziemiec zachowuje się agresywnie lub istnieje podejrzenie, że może takie zachowanie nastąpić, wtedy podczas badania lekarskiego jest obecny funkcjonariusz, w celu zapewnienia bezpieczeństwa i prawidłowego przebiegu badania. Wielokrotnie bowiem zdarzały się sytuacje, w których lekarze pracujący w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia spotykali się z roszczeniową postawą cudzoziemców, którzy stosowali różne sposoby w celu wywarcia wpływu na przedstawiciela personelu medycznego i osiągnięcia zwolnienia z ośrodka lub aresztu.

Każde badanie lekarskie cudzoziemca zakończone jest wpisem do dokumentacji medycznej, sporządzonym przez personel medyczny, zgodnie z obowiązującymi przepisami tj. *rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 października 2007 r. w sprawie rodzaju i zakresu oraz sposobu przetwarzania dokumentacji medycznej w zakładach opieki zdrowotnej utworzonych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych.*

Zgodnie z *rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 26 sierpnia 2004 r. w sprawie warunków, jakim powinny odpowiadać strzeżone ośrodki i areszty w celu wydalenia*, każdy cudzoziemiec jest badany przed transportowaniem. W przypadku nieudanego wydalenia drogą lotniczą należy w pierwszej kolejności ustalić przyczynę niepowodzenia tej operacji. W przypadku, gdy przyczyną niewykonania zaplanowanego wydalenia było pogorszenie stanu zdrowia lub agresywne zachowanie cudzoziemca niezbędne jest poddanie go ponownemu badaniu lekarskiemu - które wykonywane jest niezwłocznie.

Proponowane w przedmiotowym raporcie sporządzanie protokołu po każdym badaniu oraz zawarte w nim dane nie znajduje odzwierciedlenia w polskim ustawodawstwie.

Odnosnie prowadzenia dokumentacji medycznej bezpośrednio po wizytacji Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zastosowano procedurę odpowiedniego przechowywania dokumentacji medycznej cudzoziemców w placówkach Straży Granicznej. Dokumentacja medyczna cudzoziemców obecnie jest przechowywana w gabinecie lekarskim, w zamkniętej szafce, do której dostęp ma tylko personel medyczny. W przypadku wydalenia cudzoziemca dokumentacja medyczna jest umieszczana przez przedstawiciela personelu medycznego w kopercie, zamykana i dołączana do pozostałej dokumentacji cudzoziemca co zabezpiecza ją przed dostępem osób nieupoważnionych

Lekarze świadczący usługi medyczne dla cudzoziemców w jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej zostali pouczeni o konieczności prawidłowego dokumentowania obrażeń stwierdzonych podczas badania cudzoziemca. Sporządzenie specjalnego protokołu i zapisu oświadczenia cudzoziemca jest niezgodne z *rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 października 2007 r. w sprawie rodzaju i zakresu oraz sposobu przetwarzania dokumentacji medycznej w zakładach opieki*

zdrowotnej utworzonych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. W przypadku, gdy lekarz podejrzewa zastosowanie przemocy niezgodnie z obowiązującym prawem, powinno nastąpić zgłoszenie tego do właściwego komendanta oddziału Straży Granicznej i prokuratury

Personel

uwagi

- *zachęca się polskie władze do zapewnienia specjalistycznego szkolenia dla wszystkich funkcjonariuszy Straży Granicznej pracujących w bezpośrednim kontakcie z zatrzymanymi imigrantami. Byłoby również pożądane, by wyznaczeni funkcjonariusze otrzymywali szkolenie językowe w najczęściej używanych językach obcych. (paragraf 68).*

W ramach jednego z projektów ujętego w Funduszu Granic Zewnętrznych prowadzone są „Szkolenia językowe dla funkcjonariuszy Straży Granicznej”, w których biorą udział przedstawiciele wszystkich oddziałów Straży Granicznej. W wyniku tych działań w latach 2009-2010 przeszkolono już 54 funkcjonariuszy pełniących służbę w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia. Realizacja projektu zakończy się w 2013 r., a jego kolejni uczestnicy będą wyznaczani przez komendantów oddziałów Straży Granicznej.

Od I kwartału 2011 roku rozpocznie się wdrażanie projektu pn. „Podnoszenie kompetencji organów administracji publicznej w zakresie rozpoznania migracyjnego”. Projekt, w którym przewidziano udział 205 funkcjonariuszy pełniących służbę w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia będzie realizowany w latach 2011-2013.

Ponadto w ramach projektu pn. „Najlepsze praktyki postępowania z cudzoziemcami umieszczonymi w ośrodkach i aresztach w celu wydalenia” finansowanego z Europejskiego Funduszu Powrotów Emigrantów, zaplanowano przeszkolenie 25 funkcjonariuszy pełniących służbę w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia.

Należy wskazać również, że funkcjonariusze Straży Granicznej brali udział w cyklu szkoleń w zakresie różnic międzykulturowych, organizowanych przez ośrodki szkolenia Straży Granicznej oraz Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć i Urząd do Spraw Cudzoziemców. Tematami szkoleń były min.: Kultura jako narzędzie identyfikacji cudzoziemców, Socjokulturowe wymiary identyfikacji cudzoziemców, Społeczno-kulturowa identyfikacja cudzoziemców z Afryki i Azji Południowo-Wschodniej, Różnice w kulturach świata, Komunikacja międzykulturowa.

Ponadto w ośrodkach realizowane są szkolenia i warsztaty ukierunkowane na cudzoziemców

pochodzących z krajów kaukaskich. Mają one na celu poszerzenie świadomości funkcjonariuszy i pracowników w zakresie różnic kulturowych, religijnych, obyczajowych, sytuacji społeczno - gospodarczej i sytuacji militarnej krajów kaukaskich.

Zabezpieczenia i informacje dla zatrzymanych imigrantów

zalecenia

- *polskie władze powinny realizować priorytetowo plany ustanowienia usług porad prawnych w strzeżonych ośrodkach/aresztach deportacyjnych w celu zapewnienia, by wszyscy cudzoziemcy zatrzymani na podstawie ustawodawstwa o cudzoziemcach byli faktycznie w stanie skorzystać z porady prawnej i w razie potrzeby z reprezentacji prawnej. Dla ubogich cudzoziemców, usługi te powinny być świadczone bezpłatnie (paragraf 71).*
- *polskie władze powinny podjąć niezbędne środki dla zapewnienia, by cudzoziemcy przetrzymywani w ośrodku detencji międzynarodowego portu lotniczego, którzy pragną spotkać się z prawnikiem, mogli to skutecznie zrobić (paragraf 72);*
- *należy naprawić braki zaobserwowane w strefie tranzytowej Warszawskiego Międzynarodowego Portu Lotniczego odnośnie zaopatrzenia w formularze praw i rejestrowania umieszczania z ośrodka detencyjnym (paragraf 73).*

uwagi

- *byłoby pożądane, by cudzoziemcy otrzymywali pisemne tłumaczenie na ich własny język decyzji dotyczących ich detencji/wydalenia, a także informacji o trybach i terminach odwołania od takich decyzji (paragraf 71).*

Zgodnie z art. 117 ust. 1 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, cudzoziemiec umieszczony w strzeżonym ośrodku lub przebywający w areszcie w celu wydalenia ma prawo do:

- 1) kontaktowania się z polskimi organami państwowymi, a także z przedstawicielstwem dyplomatycznym lub urzędem konsularnym państwa obcego, w sprawach osobistych i urzędowych;
- 2) kontaktowania się z organizacjami pozarządowymi lub międzynarodowymi zajmującymi się udzielaniem pomocy, zwłaszcza prawnej, cudzoziemcom;
- 3) rozporządzania przekazanymi do depozytu przedmiotami, o których mowa w art. 111 ust. 3 pkt 2 i 3 oraz ust. 4, jeżeli przedmioty te nie zostały zabezpieczone w trybie przepisów o egzekucji administracyjnej;

- 4) korzystania z opieki lekarskiej i umieszczenia w zakładzie opieki zdrowotnej, jeżeli stan jego zdrowia tego wymaga;
- 5) niezakłóconego snu w godzinach 22⁰⁰-6⁰⁰, a w dni świąteczne do godziny 7⁰⁰ oraz w innym czasie, jeśli nie jest to sprzeczne z porządkiem pobytu w ośrodku lub areszcie;
- 6) korzystania z urządzeń sanitarnych i środków czystości niezbędnych do utrzymania higieny osobistej;
- 7) posiadania przedmiotów kultu religijnego, wykonywania praktyk religijnych i korzystania z usług religijnych oraz słuchania lub oglądania w pomieszczeniach mieszkalnych lub w miejscu przebywania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, w sposób nie zakłócający ustalonego porządku pobytu w ośrodku lub w areszcie;
- 8) korzystania z prasy, zakupu prasy z własnych środków finansowych i posiadania jej w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej;
- 9) zakupu z własnych środków finansowych artykułów żywnościowych i przedmiotów osobistego użytku, służących do utrzymania higieny osobistej, oraz posiadania ich w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej; posiadanie tych przedmiotów w celi mieszkalnej jest możliwe, jeżeli one same lub ich opakowania nie stanowią zagrożenia dla porządku lub bezpieczeństwa w areszcie;
- 10) zakupu z własnych środków finansowych materiałów piśmiennych, książek, gier świetlicowych i posiadania ich w pokoju dla cudzoziemców lub w celi mieszkalnej;
- 11) otrzymywania paczek z odzieżą, obuwiem i innymi przedmiotami osobistego użytku oraz ze środkami opatrunkowymi i higienicznymi, a także z lekami, które mogą być przekazane za zgodą lekarza, po sprawdzeniu ich zawartości w obecności cudzoziemca;
- 12) prowadzenia korespondencji oraz korzystania ze środków łączności na własny koszt; w sytuacjach losowych cudzoziemcowi można zezwolić na korzystanie ze środków łączności lub wysyłanie korespondencji na koszt ośrodka lub aresztu;
- 13) składania próśb, skarg i wniosków do:
 - a) kierownika ośrodka albo organu Straży Granicznej lub organu Policji, któremu ośrodek podlega,
 - b) funkcjonariusza odpowiadającego za funkcjonowanie aresztu albo organu Straży Granicznej lub organu Policji, któremu areszt podlega;
- 14) widzeń z osobami bliskimi w specjalnie do tego przeznaczonych pomieszczeniach, za zgodą organu Straży Granicznej lub organu Policji, któremu ośrodek lub areszt podlega, lub osoby przez ten organ upoważnionej.

Cudzoziemiec po przyjęciu do strzeżonego ośrodka lub aresztu w celu wydalenia jest pouczany w zrozumiałym dla niego języku, o przysługujących mu prawach i obowiązkach oraz zapoznawany jest z przepisami regulującymi w tych obiektach. W celu realizacji postanowień zawartych w art. 117 ust. 1 *ustawy z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*, cudzoziemcy przebywający w strzeżonych ośrodkach i osadzani aresztach w celu wydalenia mają zapewnioną możliwość kontaktowania się z organizacjami pozarządowymi lub międzynarodowymi, zajmującymi się udzielaniem pomocy, w tym również prawnej cudzoziemcom. Tak więc w celu zwiększenia dostępności pomocy prawnej strzeżone ośrodki i areszty współpracują z takimi podmiotami jak: Fundacja „Ocalenie” w Warszawie, Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć w Krakowie, Przedstawicielstwo Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej. W trakcie wizyt ich przedstawicieli w poszczególnych ośrodkach i aresztach udzielane są cudzoziemcom bezpłatne porady i pomoc w zakresie ich sytuacji prawnej.

W najbliższym czasie zostanie skierowany do komendantów wszystkich oddziałów Straży Granicznej zalecenie zawierające przypomnienie o konieczności pouczania cudzoziemców i zapoznawania ich z opracowaną i dostępną „Informacją o zasadach, trybie postępowania, ciężących na cudzoziemcu obowiązkach oraz przysługujących prawach w związku z wydaniem decyzji o wydaleniu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”.

Odnosnie kwestii dotyczącej możliwości kontaktowania się z prawnikiem cudzoziemców przebywających w strefie tranzytowej lotniska, i znajdujących się nadzorem funkcjonariuszy Straży Granicznej, należy stwierdzić iż dostęp do tej strefy jest ograniczony do osób wyłącznie do tego uprawnionych. Wynika to z odrębnych przepisów, określających zasady organizacji pracy portów lotniczych, a także zakresu uprawnień związanych z dostępem do poszczególnych miejsc osób w nich zatrudnionych oraz służb wykonujących tam swoje zadania.

Inne kwestie

zalecenia

- *polskie władze powinny zrewidować swoją politykę odnośnie używania gazu łzawiącego w placówkach Straży Granicznej w świetle uwag w paragrafie 77 (paragraf 77);*

- *ręczne paralizatory stwierdzone w Strzeżonym Ośrodku w Białej Podlaskiej powinny być wycofane z arsenału Ośrodka (podobnie jak ze wszystkich innych Strzeżonych Ośrodków wyposażonych w taką broń), (paragraf 78);*

wnioski o informacje

- *uwagi polskich władz o używaniu potencjalnie śmiertelnej przemocy w sytuacjach, gdy zatrzymani imigranci usiłują uciec (paragraf 79).*

Kwestię użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej reguluje rozdział 5 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 lutego 1998 r. w sprawie określenia warunków i sposobu użycia przymusu bezpośredniego i użycia broni palnej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego, a także zasad użycia broni palnej przez pododdziały obwodowe Straży Granicznej.

Warunki użycia paralizatorów elektrycznych zostały określone w § 14 b ust. 1 ww. rozporządzenia. Paralizatory można stosować, jeżeli zastosowanie innych środków przymusu bezpośredniego jest niemożliwe lub okazało się bezskuteczne w przypadkach:

- obezwładniania osoby nie podporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia niebezpiecznego narzędzia,
- odpierania czynnej napaści,
- pokonywania czynnego oporu,
- dokonywania zatrzymania osoby lub bezpośredniego pościgu za osobą, wobec której zachodzi przypuszczenie popełnienia przestępstwa,
- udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej lub doprowadzanej,
- przeciwdziałania niszczeniu lub kradzieży mienia.

Zgodnie z § 12 ww. rozporządzenia indywidualne chemiczne środki chemiczne w postaci broni gazowej i ręcznych miotaczy gazu można stosować w przypadku:

- odpierania czynnej napaści,
- pokonywania czynnego oporu,
- pościgu za osobą, wobec której zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa,
- udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej lub doprowadzanej,
- przeciwdziałania niszczeniu lub kradzieży mienia.

W myśl art. 24 *ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej* funkcjonariusz ma prawo użycia broni palnej wyłącznie jeżeli środki przymusu bezpośredniego okazały się niewystarczające lub ich użycie ze względu na okoliczności danego zdarzenia nie jest możliwe:

- 1) w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność funkcjonariusza lub innej osoby oraz w celu przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,
- 2) przeciwko osobie nie podporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu, zdrowiu lub wolności funkcjonariusza albo innej osoby,
- 3) przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną funkcjonariuszowi lub innej osobie uprawnionej do posiadania broni palnej,
- 4) w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na obiekty służące obronności państwa lub ważne dla gospodarki narodowej, a także na obiekty Straży Granicznej lub służące ochronie granicy państwowej,
- 5) w celu odparcia bezpośredniego zamachu na nienaruszalność granicy państwowej ze strony osób działających w sposób zorganizowany, które przemocą wymuszają przekroczenie granicy państwowej przy użyciu broni lub pojazdu,
- 6) w celu odparcia zamachu na mienie, stwarzającego jednocześnie bezpośrednie zagrożenie dla życia, zdrowia lub wolności człowieka,
- 7) w bezpośrednim pościgu za osobą, wobec której użycie broni było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1-6, albo za osobą, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia zabójstwa, zamachu terrorystycznego, uprowadzenia osoby w celu wymuszenia okupu lub określonego zachowania, rozboju, kradzieży rozbójniczej, wymuszenia rozbójniczego, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, zgwałcenia, podpalenia lub umyślnego spowodowania w inny sposób niebezpieczeństwa powszechnego dla życia albo zdrowia,
- 8) w celu ujęcia osoby, o której mowa w pkt 7, jeśli schroniła się ona w miejscu trudno dostępnym, a z okoliczności towarzyszących wynika, że może użyć broni palnej lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu lub zdrowiu,
- 9) w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na konwój ochraniający osoby, dokumenty zawierające wiadomości stanowiące tajemnicę państwową, pieniądze albo inne przedmioty wartościowe,

10) w celu ujęcia lub udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, jeśli:

- a) ucieczka osoby pozbawionej wolności stwarza zagrożenie dla życia albo zdrowia ludzkiego,
- b) istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba pozbawiona wolności może użyć broni palnej, materiałów wybuchowych lub niebezpiecznego narzędzia,
- c) pozbawienie wolności nastąpiło w związku z uzasadnionym podejrzeniem lub stwierdzeniem popełnienia przestępstw, o których mowa w pkt 7.

Użycie broni palnej nie może mieć na celu pozbawienia życia, powinno następować w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę osobie, przeciwko której użyto broni palnej, a także nie może narażać na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia innych osób.

Doświadczenia Straży Granicznej wskazują, że dotychczas broń palna nie była używana przez funkcjonariuszy w stosunku do cudzoziemców podejmujących próbę ucieczki ze strzeżonych ośrodków lub aresztów w celu wydalenia.

Szkoleniem z zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego, w tym użycia broni palnej objęci są wszyscy funkcjonariusze Straży Granicznej, zarówno podczas udziału w kształceniu zawodowym prowadzonym przez ośrodki szkolenia Straży Granicznej, jak również podczas doskonalenia lokalnego realizowanego przez komórki szkoleniowe jednostek organizacyjnych Straży Granicznej. W ośrodkach szkolenia Straży Granicznej, zagadnienia dotyczące środków przymusu bezpośredniego stanowią odrębny blok dydaktyczny, natomiast kwestie użycia broni palnej zawarte zostały w bloku szkolenie strzeleckie. Ilość godzin wskazanych przedmiotów oraz ich zakres tematyczny są ściśle określone w programach poszczególnych etapów kształcenia. W jednostkach organizacyjnych Straży Granicznej przedmiotowe zajęcia realizowane są w oparciu o program doskonalenia zawodowego w ramach godzin przewidzianych na zajęcia z wychowania fizycznego. Wskazane szkolenia obejmują zarówno przepisy podstawy prawne związane z użyciem siły oraz broni palnej w trakcie działań służbowych, jak również ćwiczenia praktyczne elementów technik interwencji, strzelectwa oraz sposobów wykorzystywania środków przymusu bezpośredniego takich jak kajdanki, pałki, paralizatory, prowadnice, bron służbowa itp., będących na wyposażeniu Straży Granicznej. Należy również zaznaczyć, że zarówno stopień opanowania umiejętności w zakresie użycia środków przymusu bezpośredniego, jak i posługiwania się bronią palną oceniane są co roku w ramach sprawdzianów obejmujących wszystkich funkcjonariuszy.

Kwestie użycia środków przymusu bezpośredniego oceniane są jako jeden elementów „Rocznego testu sprawności fizycznej funkcjonariuszy Straży Granicznej”, natomiast poziom umiejętności strzeleckich oceniany jest zgodnie z „Instrukcją strzelań funkcjonariuszy Straży Granicznej”.

zalecenia

- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, by wszystkie pojazdy agencji wymiaru sprawiedliwości używane do przewozu osób zatrzymanych były wyposażone w stosowne urządzenia bezpieczeństwa (paragraf 80).*

Zgodnie z normami należności sprzętu transportowego w jednostkach prowadzących gospodarkę transportową aktualnie użytkowanych jest 80 sztuk samochodów do przewozu osób zatrzymanych. W przeważającej ilości eksploatowane są tzw. „małe więźniarki” – pojazdy różnych marek (VW, Renault, Ford) przystosowane do przewozu od 4 do 6 osób zatrzymanych. Jedynie 4 sztuki stanowią samochody specjalne marki Autosan, które umożliwiają transport 30 osób zatrzymanych.

Wyposażenie pojazdów odpowiada ich przeznaczeniu oraz oczekiwaniom użytkowników. Zakupywane pojazdy spełniały wymagania dotyczące wyposażenia pojazdów specjalnych i używanych do celów specjalnych Straży Granicznej określone w *rozporządzeniu ministrów: Spraw Wewnętrznych i Administracji, Obrony Narodowej, Finansów oraz Sprawiedliwości z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie warunków technicznych pojazdów specjalnych i pojazdów używanych do celów specjalnych Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Straży Granicznej, kontroli skarbowej, Służby Celnej, Służby Więziennej i straży pożarnej*, zgodnie z którymi nie było koniecznym wyposażenie siedzisk w pasy bezpieczeństwa. Ponadto należy zaznaczyć, iż ostatni zakup 15 sztuk samochodów marki Ford Transit realizowany był dodatkowo zgodnie z postanowieniami *ustawy z dnia 17 listopada 2006 r. o systemie oceny zgodności wyrobów na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa*. Pojazdy podlegały ocenie zgodności wyrobów objętych wykazem stanowiącym załącznik do *rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 25 września 2007 r. w sprawie szczegółowego sposobu prowadzenia oceny zgodności wyrobów przeznaczonych na potrzeby bezpieczeństwa państwa i ich wykazu*. Rozwiązania zastosowane w pojazdach Straży Granicznej nie odbiegają od standardów funkcjonujących w samochodach innych służb, realizujących przewozy osób zatrzymanych. W związku ze

sformułowanymi rekomendacjami, przy realizacji kolejnych zakupów pojazdów przeznaczonych do przewozu osób zatrzymanych, zostanie rozważona ewentualna potrzeba wyposażenia siedzisk dla osób zatrzymanych w pasy bezpieczeństwa.

uwagi

- *wzywa się polskie władze do rozważenia możliwości zezwolenia ubogim cudzoziemcom na co najmniej jedną bezpłatną rozmowę telefoniczną w miesiącu (paragraf 74);*

Kwestia możliwości wykonywania połączeń telefonicznych przez cudzoziemców przebywających w strzeżonych ośrodkach i aresztach w celu wydalenia została uregulowana w art. 117 ust. 1 pkt 12 *ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*, zgodnie z którym mogą oni korzystać ze środków łączności na własny koszt, zaś w sytuacjach losowych cudzoziemcowi można zezwolić na korzystanie ze środków łączności lub wysyłanie korespondencji na koszt ośrodka lub aresztu.

- *zachęca się zarząd ośrodków detencji dla cudzoziemców do zapewnienia, w miarę możliwości, obszarów wolnych od biernego palenia (które ma znane negatywne konsekwencje dla zdrowia) dla wszystkich zatrzymanych, którzy o to poproszą (paragraf 75).*

Cudzoziemcy umieszczani w strzeżonych ośrodkach czy też, wobec których zastosowano areszt w celu wydalenia posiadają prawo do palenia tytoniu określone stosownymi przepisami, tj. w art. 117 *ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach*. W związku z tym kierownik jednostki ma obowiązek umożliwienia osobom korzystania z powyższego prawa, czy to poprzez zezwolenie na palenie tytoniu w wyznaczonych celach i pokojach mieszkalnych, czy też poprzez wyodrębnienie i odpowiednie przystosowanie specjalnych pomieszczeń. Niemniej jednak należy zaznaczyć, że palenie tytoniu przez ww. osoby dopuszczalne jest tylko w wyodrębnionych i odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach i odbywa się ono tylko w czasie wyznaczonym przez kierownika jednostki organizacyjnej Straży Granicznej. Przyjęte zasady gwarantują zapewnienie obszarów wolnych od palenia.

III. Placówki więzienne

Uwagi wstępne

zalecenia

- *polskie władze powinny jak najszybciej zrewidować normy ustalone prawem dla przestrzeni życiowej na jednego więźnia, zapewniając by przewidywały co najmniej 4 m² na osadzonego w celach wieloosobowych (paragraf 83);*

Wymogi dotyczące minimalnej powierzchni podłogi przypadającej na jednego więźnia, zostały określone w prawie krajowym w ustawie – Kodeks karny wykonawczy z dnia 6 czerwca 1997 r. Norma powierzchni przypadająca na jednego osadzonego została ustalona na poziomie 3 m². Na dzień dzisiejszy należy stwierdzić, że jest to maksymalna powierzchnia jaką państwo polskie może zapewnić osadzonemu. Według stanu na dzień 3 grudnia 2010 r. zaludnienie jednostek penitencjarnych kształtuje się na poziomie 97,3 %. Na podstawie analizy zaludnienia jednostek penitencjarnych w ciągu kilku miesięcy można uznać, że zaludnienie ustabilizowało się na ww. poziomie.

Aktualnie polskie więzienia dysponują 21.423 celami mieszkalnymi (stan na 22.07.2010 r.), z czego 884 to cele mieszkalne, które są celami jednoosobowymi (ogólnymi). Stanowi to 4,1 % ogółu cel. Strona polska deklaruje i będzie czynić wszelkie starania aby dążyć do osiągnięcia normy 4 m² na jednego skazanego.

- *polskie władze powinny wzmoczyć swoje wysiłki dla opracowania programów zajęć dla osób skazanych i tymczasowo aresztowanych. Celem powinno być zapewnienie by obie kategorie więźniów były w stanie spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowane w celowe zajęcia o różnym charakterze (paragraf 84).*

W jednostkach penitencjarnych w 2009 roku zrealizowano ogółem 994 edycji programów z zakresu przeciwdziałania przemocy, profilaktyki przeciwalkoholowej i narkotycznej oraz dla kierujących pojazdem mechanicznym pod wpływem alkoholu. Uczestniczyło w nich ogółem 23.286 skazanych.

Realizowane w jednostkach penitencjarnych programy uwzględniają potrzeby różnych grup osadzonych. Poniżej przedstawiono zakres tematyczny programów skierowany do skazanych kobiet:

1. Program dla skazanych dzieciobójczyń – świadome macierzyństwo bez przemocy.
2. Program dla kobiet skazanych za przestępstwo przeciwko rodzinie, które same były ofiarami przemocy domowej.
3. Program prawny dla matek bezdomnych – ustalanie, zaprzeczenie ojcostwa, uzyskiwanie świadczeń alimentacyjnych od ojca nie będącego mężem matki.

4. Szantaż emocjonalny to też przemoc – program dla młodocianych matek, które urodziły dzieci w następstwie gwałtu.
5. Program oddziaływań psychologiczno – wychowawczych wobec skazanych matek realizowany w Zakładzie Karnym w Krzywańcu oraz w Zakładzie Karnym w Grudziądzu, w których są Domy dla Matki i Dziecka.
6. Program z zakresu poradnictwa prawnego dla kobiet z udziałem wpływowych organizacji kobiecych o zasięgu krajowym i lokalnym.
7. Program: Przeciwdziałanie Prostytucji i Handlowi Kobiet (program w oparciu o pomoc Fundacji La Strada).
8. Program readaptacji społecznej dla skazanych kobiet poprzez opiekę nad dziećmi upośledzonymi fizycznie i psychicznie, pensjonariuszami domów pomocy społecznej, chorych terminalnie.
9. Program wychodzenia z bezdomności „Nadzieja”.
10. Program integracji z rodziną kobiet odbywających kary długoterminowe.
11. Trening konstruktywnego radzenia sobie z napięciem i stresem.
12. Program edukacyjno-terapeutyczny dla kobiet – ofiar przemocy, odbywających karę za zabicie partnera życiowego, sprawcy przemocy.

Zaznaczyć należy, że podejmowane są zintensyfikowane wysiłki w celu zwiększenia liczby osadzonych objętych oddziaływaniami specjalistycznymi.

W szczególności oddziaływanie te stosuje się wobec skazanych, którzy dokonali przestępstwa z użyciem agresji i przemocy, poprzez realizację programu Treningu Zastępowania Agresji (ART) oraz programy edukacyjno-korekcyjne dla sprawców przemocy domowej.

W zakresie organizacji zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych podjęto wysiłki w celu zwiększenia częstotliwości organizowanych zajęć umożliwiających uczestnictwo w różnorodnych wydarzeniach kulturalnych i sportowych także w środowisku lokalnym dużym grupom osadzonych. Ponadto, w szerokim zakresie, skazani byli włączani w różne przedsięwzięcia na rzecz środowiska lokalnego. Wszystkie ww. działania ukierunkowane były na zmianę postaw osadzonych i kładziono nacisk na to, aby zapewnić dostępność do zajęć różnorodnej grupie skazanych. W 2009 roku w jednostkach penitencjarnych zrealizowano ogółem 1.941 programów, którymi objęto 81.464 osadzonych.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że konieczność zapewnienia prawidłowego toku postępowania karnego, a także porządku i bezpieczeństwa w jednostce poprzez izolowanie współuczestników przestępstwa, dużą ilość grup izolacyjnych, nie sprzyjają organizacji czasu wolnego dla tymczasowo-aresztowanych, które pozwalałoby na przebywanie poza celami „w rozsądnej części dnia (osiem godzin lub więcej)”. Więziennictwo zintensyfikuje swoje działania tak, by tej grupie osadzonych zapewnić możliwość uczestnictwa w jak największej liczbie zajęć poza celą mieszkalną.

Skazani przebywający w zakładach karnych typu półotwartego oraz otwartego przebywają poza całą mieszkalną i poruszają się po terenie zakładu karnego w czasie i w miejscach ustalonych w porządku wewnętrznym dla danego zakładu karnego. Zasada progresji w polskim systemie penitencyjnym przewiduje poszerzenie zakresu uprawnień skazanego w zależności od typu zakładu karnego w jakim skazany przebywa, a w konsekwencji większe możliwości stosowania oddziaływań penitencyjnych poza całą mieszkalną, w tym również włączanie skazanych w pozawięzienne życie społeczne.

- *polские władze powinny podjąć niezbędne kroki dla oddzielenia młodych więźniów od dorosłych (paragraf 85);*

Skazani młodociani, o których mowa w art. 84 § 1 Kkw, są kwalifikowani do zakładu karnego dla skazanych młodocianych, czyli dla osób, które nie ukończyły 21 roku życia. Zgodnie z brzmieniem art. 209 Kkw do wykonywania tymczasowego aresztowania stosuje się odpowiednio przepisy odnoszące się do wykonywania kary pozbawienia wolności.

Podstawową zasadą w polskim systemie penitencyjnym jest odrębne osadzanie młodocianych od dorosłych. Regulacje takie zostały umieszczone w Kkw oraz w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości:

- z dnia 13 stycznia 2004 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności,
- z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności,
- z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania.

Kkw wymienia cztery rodzaje zakładów karnych, w tym dla młodocianych. Jest to spełnienie zasady indywidualizacji oddziaływań wobec młodocianych, jako kategorii o szczególnym znaczeniu. W zakładzie karnym dla młodocianych odbywają karę skazani, którzy nie ukończyli 21 roku życia. W uzasadnionych wypadkach skazany może odbywać karę w tym zakładzie po ukończeniu 21 roku życia. Jeżeli jest to uzasadnione potrzebami oddziaływania, dorosły skazany po raz pierwszy, wyróżniający się dobrą postawą, może, za swoją zgodą, odbywać karę w zakładzie karnym dla młodocianych. Korzysta on wtedy z takich uprawnień jak młodociany. Decyzję w tym zakresie podejmuje komisja penitencyjna.

Kkw w art. 212 § 1 stwierdza, że tymczasowo aresztowani powinni być rozmieszczani w areszcie śledczym w sposób zapobiegający ich wzajemnej demoralizacji. W szczególności należy oddzielać niekaranych od uprzednio odbywających karę pozbawienia wolności oraz młodocianych od dorosłych, chyba że szczególne względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym lub młodocianymi. Przy rozmieszczaniu w celach

mieszkalnych bierze się pod uwagę potrzebę zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w areszcie śledczym, zalecenia lekarskie, psychologiczne i rehabilitacyjne, potrzebę kształtowania właściwej atmosfery, konieczność zapobiegania samoagresji i popełnianiu przestępstw podczas tymczasowego aresztowania.

W przypadku tymczasowo aresztowanych, jeżeli szczególne względy wychowawcze przemawiają za umieszczeniem dorosłego z młodocianym lub młodocianymi, tymczasowo aresztowany dorosły, uprzednio nieodbywający zasadniczej kary pozbawienia wolności albo kary aresztu wojskowego, wyróżniający się dobrą postawą, może być umieszczony w celi mieszkalnej, za jego zgodą, wspólnie z tymczasowo aresztowanym młodocianym lub z tymczasowo aresztowanymi młodocianymi.

Regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania kary pozbawienia wolności zezwala na wspólne umieszczenie w celi mieszkalnej, jeśli jest to uzasadnione potrzebą oddziaływania na młodocianych, skazanego dorosłego, nie odbywającego uprzednio zasadniczej kary pozbawienia wolności albo kary aresztu wojskowego, wyróżniającego się dobrą postawą, za jego zgodą, w celi ze skazanym młodocianym lub młodocianymi.

Powyższe rozwiązania od strony praktycznej są stosowane bardzo rzadko i w wyjątkowych sytuacjach, wymagających zapewnienia bezpieczeństwa młodocianemu więźniowi lub stworzenia środowiska wychowawczego sprzyjającego korekcji jego zachowania, poprzez stworzenie alternatywy dla niedojrzałej grupy rówieśników uczestniczących w podkulturze przestępczej. Kadra penitencjarna przykładowo szczególnie uważa także do kryteriów wychowawczych, jakie musi spełnić skazany i tymczasowo aresztowany, by zostać umieszczonym w celi z młodocianym. Jak wynika z praktyki są to osoby posiadające pozytywną opinię psychologiczną oraz rokujące pozytywną prognozę penitencjarną i społeczno-kryminologiczną, z ustabilizowaną sytuacją rodzinną.

- *polskie władze powinny zrewidować odnośne ustawodawstwo dotyczące leczenie przestępców seksualnych z uwzględnieniem uwag w paragrafie 87. W tym względzie, należy opracować wyczerpującą i szczegółową procedurę obejmującą następujące dodatkowe zabezpieczenia:*

- *kryteria włączenia i wykluczenia dla takiego leczenia;*
- *badania lekarskie przed, podczas i po leczeniu;*
- *dostęp do zewnętrznych konsultacji, w tym niezależnej drugiej opinii; oraz*
- *regularna ocena leczenia przez niezależny autorytet medyczny.*

Podawanie anty-androgenów powinno być połączone z psychoterapią i innymi formami poradnictwa w celu dalszego obniżenia ryzyka ponownego popełnienia przestępstwa. Ponadto, leczenie anty-androgenne nie powinno być ogólnym warunkiem zwalniania przestępców seksualnych, lecz być stosowane wybranych osobom w oparciu o indywidualną ocenę (paragraf 87).

Kwestie dotyczące leczenia przestępców seksualnych zostały zawarte w ustawie z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw i dotyczą pobytu osób skazanych na wolności. W związku z tym nie dotyczą obszaru działalności Służby Więziennej.

uwagi

- *zachęca się polskie władze do kontynuacji wysiłków na rzecz walki z przeludnieniem więzień, i by czyniąc to kierowały się Rekomendacją Rec(99)22 Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącą przeludnienia więzień i inflacji populacji więźniów, Rekomendacją Rec(2000)22 o poprawie wdrażania zasad europejskich o wspólnotowych sankcjach i środkach, Rekomendacją Rec(2003)22 o zwolnieniu warunkowym (parole) oraz Rekomendacją Rec(2006)13 o stosowaniu tymczasowego aresztu, warunkach jego stosowania i zapewnieniu zabezpieczeń przeciwko nadużywaniu (paragraf 83).*

Od 2000 roku podejmowano szereg działań, których celem było zmniejszenie zaludnienia jednostek penitencjarnych. Przede wszystkim było to pozyskiwanie dodatkowych (w początkowym okresie przeludnienia zwłaszcza poprzez adaptowanie na cele mieszkalne pomieszczeń wypełniających dotąd inne funkcje) i nowych miejsc zakwaterowania.

Od początku 2006 roku więziennictwo realizowało przyjęty przez rząd „Program pozyskania 17.000 miejsc w jednostkach organizacyjnych więziennictwa w latach 2006–2009”. Program ten zakładał powiększenie bazy zakwaterowania więzień o 17.086 miejsc w latach 2006–2009.

W latach 2006–2009 w „Programie pozyskania 17.000 miejsc...” pozyskano łącznie miejsc, z czego:

- w 2006 roku – 4.142 miejsca (3.197 miejsc w wyniku działalności inwestycyjnej i 945 miejsc w wyniku działalności remontowej),
- w 2007 roku – 4.402 miejsca (3.939 miejsc w wyniku działalności inwestycyjnej i 463 miejsca w wyniku działalności remontowej),
- w 2008 roku – 4.193 miejsca (4.168 miejsc w wyniku działalności inwestycyjnej i 25 miejsc w wyniku działalności remontowej),
- w 2009 roku – 1.193 miejsca (765 miejsc w wyniku działalności inwestycyjnej i 428 miejsc w wyniku działalności remontowej).

W 2010 roku oddano 1.275 miejsc zakwaterowania. Jednocześnie realizowana jest modernizacja oraz rozbudowa istniejącej infrastruktury towarzyszącej, która jest niezbędna do funkcjonowania pawilonów mieszkalnych. Dostosowania do nowych potrzeb i obowiązujących standardów wymagają zarówno sieci energetyczne, ciepłne i gazowe jak i kotłownie czy kuchnie.

Do innych działań zmierzających do likwidacji przeludnienia należały:

- 1) uchwalenie ustawy z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy.

Wejście w życie w dniu 6 grudnia 2010 r. znowelizowanego przepisu art. 110 Kkw nastąpiło na skutek wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego oraz zaleceń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka zawartych w wyrokach zapadłych na tle spraw przeciwko Polsce. Nowelizacja art. 110 Kkw przewiduje możliwość umieszczenia skazanego w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m² (nigdy jednak nie mniej niż 2 m²) tylko na czas określony, nie dłuższy niż 14 dni. Decyzję o umieszczeniu skazanego w tego rodzaju warunkach podejmuje dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego, podlegają one kontroli sędziego penitencjarnego.

- 2) wprowadzenie system dozoru elektronicznego.

Na podstawie ustawy z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego z dniem 1 września 2009 roku został wprowadzony system dozoru elektronicznego, który umożliwia wykonywanie krótkoterminowej kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym. W art. 6 tej ustawy przewidziano możliwość odbycia kary w systemie dozoru elektronicznego przez osobę skazaną na karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym 1 roku.

System dozoru elektronicznego umożliwia kontrolę:

- wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym, polegającą na przestrzeganiu przez skazanych obowiązków nałożonych przez sądy penitencjarne,
- pozostawania w wyznaczonym czasie w określonym miejscu przebywania,
- przestrzegania przez skazanych obowiązków powstrzymywania się od zbliżania się do określonych osób lub przebywania w określonych miejscach, z możliwością bieżącego określania i rejestrowania miejsc pobytu skazanych.

- 3) rozszerzenie polityki wnioskowania przez dyrektorów jednostek penitencjarnych w sprawie udzielania skazanym warunkowych przedterminowych zwolnień.

Ponadto do przedsięwzięć zmierzających do ograniczenia przeludnienia należy zaliczyć m.in.:

- a) wprowadzenie zasady indywidualizacji w wyznaczaniu terminu stawienia się do odbycia kary,
- b) rozszerzanie możliwości stosowania przez sądy kary grzywny,

- c) zmiany zasad orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności mające na celu zwiększenie częstotliwości jej stosowania poprzez m. in. poszerzenie kręgu podmiotów, na rzecz których skazani mogą pracować i przyjęcie przez Skarb Państwa części kosztów związanych z zatrudnieniem (koszty badań lekarskich pracujących skazanych i ich ubezpieczenia),
- d) inicjowanie wszelkiej, ukierunkowanej prospołecznie aktywności skazanych, którą realizuje się w miarę możliwości zarówno na terenie zakładu karnego, a przede wszystkim w środowisku otwartym w celu zmniejszenia dolegliwości wynikających z przeludnienia.

wnioski o informacje

- ***praktyczne modalności otaczające wejście w życie nowego ustawodawstwa dotyczącego przymusowego leczenia farmakologicznego przestępców seksualnych (paragraf 86).***

Realizując swoje uprawnienia wynikające z nowelizacji kodyfikacji karnych zaostrzających odpowiedzialność sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej, która weszła w życie w dniu 8 czerwca 2010 r. i wprowadziła nowy rodzaj środka zabezpieczającego, Minister Zdrowia w porozumieniu z Ministrem Sprawiedliwości:

1) znowelizował rozporządzenie z dnia 2 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania obserwacji oraz sposobu finansowania obserwacji, a także warunków zabezpieczenia zakładów dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. Nr 269, poz. 2679, z późn. zm.), m.in. poprzez wskazanie w nim Regionalnego Ośrodka Psychiatrii Sądowej w Gostyninie-Zalesiu (ROPS) jako placówki wykonujące obserwacje sądowo-psychiatryczne wobec osób podejrzanych i oskarżonych o popełnienie przestępstw skierowanych przeciwko wolności seksualnej w zakresie:

- a) stwierdzenia zasadności wykonania środka zabezpieczającego;
 - b) wskazania rodzaju środka zabezpieczającego (zakłady zamknięte lub ambulatorium).
- 2) wydał rozporządzenia określające m.in. wykaz zakładów ambulatoryjnych i zamkniętych przeznaczonych do wykonywania nowego środka zabezpieczającego. tj.:
- a) *rozporządzenie w sprawie wykazu zakładów ambulatoryjnych przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających orzeczonych wobec sprawców skazanych za przestępstwa skierowane przeciwko wolności seksualnej* (Dz. U. 2010 r. Nr 230, poz. 1519);
 - b) *rozporządzenie w sprawie wykazu zakładów zamkniętych przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających orzeczonych wobec skazanych za przestępstwa skierowane przeciwko wolności seksualnej, a także ich pojemności i warunków zabezpieczenia* (Dz. U. 2010 r. Nr 230, poz. 1520),

W chwili obecnej Regionalny Ośrodek Psychiatrii Sądowej w Gostyninie-Zalesiu jest przygotowany do wykonywania wskazanych w rozporządzeniu zadań. Pozostałe placówki, które będą wykonywać nowy środek zabezpieczający, w chwili obecnej kończą lub ukończyły prace, finansowane przez Ministerstwo Zdrowia w ramach programu „Psychiatryczna opieka zdrowotna 2009-2013”, związane z przystosowaniem ich do przyjęcia sprawców (zakłady zamknięte), czy też udzielania świadczeń ambulatoryjnych sprawcom

czynów skierowanych przeciwko wolności seksualnej. Należy jednak zauważyć, iż z uwagi na brak jakiegokolwiek wystąpienia sądu do ROPSu w Gostyninie o opinię w przedmiocie zasadności i rodzaju środka zabezpieczającego, który miałby zostać zastosowany wobec skazanego za przestępstwo przeciwko wolności seksualnej, należy stwierdzić, iż żaden skazany nie znajduje się w okresie 6 miesięcy poprzedzających jego zwolnienie z zakładu karnego. Biorąc pod uwagę powyższe należy sądzić, iż pierwsi skazani zostaną umieszczeni w zakładach zamkniętych lub skierowani na leczenie ambulatoryjne nie wcześniej niż w 2. połowie 2011 r.

Złe traktowanie

zalecenia

- *zarząd Aresztu Śledczego w Poznaniu powinien przekazać wyraźny komunikat personelowi, że wszelkie formy złego traktowania, w tym obraza słowna, są nie do przyjęcia i będą przedmiotem surowych sankcji (paragraf 88).*

Problematyka dotycząca niewłaściwego traktowania osadzonych przez personel Aresztu Śledczego w Poznaniu jest na bieżąco analizowana przez kierownictwo ww. jednostki penitencjarnej. Zasygnalizowane w treści skarg zarzuty są omawiane podczas odpraw służbowych z załogą, a dodatkowo funkcjonariuszy działu ochrony podczas codziennych odpraw przed podjęciem służby uwrażliwia się i zobowiązuje do reagowania zarówno na przejawy niewłaściwego zachowania funkcjonariuszy wobec osadzonych, jak i osadzonych wobec funkcjonariuszy. W roku 2011 przeprowadzony zostanie przez psychologa Aresztu Śledczego w Poznaniu cykl szkoleń dotyczący relacji interpersonalnych pomiędzy personelem a więźniami. Ponadto wszyscy funkcjonariusze są nieustannie informowani o konsekwencjach dyscyplinarnych i karnych za niewłaściwe, poniżające i niehumanitarne traktowanie osadzonych.

Więźniowie klasyfikowani jako „niebezpieczni” (status „N”)

zalecenia

- *należy podjąć kroki w celu :*
 - *naprawy braków zaobserwowanych w celach w Areszcie Śledczym w Poznaniu odnośnie dostępu do światła naturalnego i wentylacji;*
 - *sprawdzenia wentylacji w celach jednostki „N” w Więzieniu Racibórz;*
 - *uczynienia obszaru ćwiczeń na dworze w Areszcie Śledczym w Poznaniu mniej opresyjnym i umożliwienia bezpośredniego dostępu do światła słonecznego;*
 - *wyposażenia placów ćwiczeń w trzech wizytowanych placówkach w jakąś ochronę przed złą pogodą (paragraf 90);*

Kompleks budynków Aresztu Śledczego w Poznaniu znajduje się na terenie zespołu urbanistyczno-architektonicznego Poznania, wpisanego do rejestru zabytków, co determinuje utrzymanie dotychczasowego kształtu otworów okiennych. Zgodnie z projektem zastosowano okna zespolone z profili PCV zabezpieczone z zewnątrz przesłonami ze szkła zbrojonego, a od wewnątrz siatką z drutu o grubości 5 mm. Dostęp świeżego powietrza zagwarantowany jest przez otwieranie okien, sterowane centralnie przez oddziałowego oraz przewody wentylacyjne znajdujące się w każdej celi.

Cele mieszkalne w Zakładzie Karnym w Raciborzu posiadają sprawną wentylację grawitacyjną wyposażoną w kratki wentylacyjne, poprzez które odbywa się wymiana powietrza w celach. Wietrzenie cel można też prowadzić poprzez otwarcie okna, które można otworzyć o każdej porze dnia i nocy. Drożność kanałów wentylacyjnych jest sprawdzana co najmniej raz w roku przez specjalistę. Ich realizacja potwierdzona jest corocznymi protokołami z okresowej kontroli wykonanej przez uprawnionego mistrza kominiarskiego. Prowadzone kontrole w tym zakresie nie wykazały nieprawidłowości.

W Areszcie Śledczym w Poznaniu każde z pól spacerowych ma powierzchnię całkowitą 20,10 m². Pola spacerowe są przykryte kolorowymi płytami poliuretanowymi, mocowanymi do konstrukcji stalowej, które spełniają funkcje zabezpieczeń techniczno – ochronnych. Powyższe uwarunkowane jest usytuowaniem budynku aresztu w bezpośrednim sąsiedztwie sądu, budynków mieszkalnych i koniecznością zabezpieczenia dobra prowadzonych wobec osadzonych postępowań sądowych i prokuratorskich. Zadaszenie to spełnia również funkcje ochrony przed słońcem i opadami atmosferycznymi.

W Zakładzie Karnym w Rawiczu w 2011 r. w miarę pozyskiwanych środków finansowych zostanie podjęta budowa nowych pól spacerowych dla osadzonych kategorii „N”, wyposażonych w zabezpieczenia przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Niezależnie od powyższego, do końca 2010 r. zostanie zakupiony i zamontowany dodatkowy sprzęt sportowo – rekreacyjny dla osadzonych o statusie „N”.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu boksy spacerowe na placu spacerowym nr 1 mają powierzchnię 4 razy po 160 m², na placu spacerowym nr 2 mają powierzchnię 4 razy po 154 m², natomiast boisko ma powierzchnię 525 m². Latem bieżącego roku na wszystkich placach spacerowych dokończono układanie chodnika z płytek betonowych. Zadaszenie części pól spacerowych będzie możliwe w 2011 roku. Zadanie to będzie realizowane w miarę pozyskiwanych środków finansowych.

- *polskie władze powinny zrewidować reżim stosowany wobec więźniów o statusie „N” i opracować indywidualne plany zmierzające do zapewnienia więźniom stosownej stymulacji psychicznej i fizycznej (paragraf 91).*

Skazani dorośli zakwalifikowani do kategorii tzw. niebezpiecznych, mają możliwość wyboru systemu, w którym odbywają karę pozbawienia wolności, tj. programowanego oddziaływania lub systemu zwykłego. Powyższe nie dotyczy skazanych młodocianych zakwalifikowanych do kategorii niebezpiecznych, którzy obligatoryjnie odbywają karę w systemie programowanego oddziaływania. W systemie zwykłym skazany może korzystać z dostępnego w zakładzie karnym zatrudnienia, nauczania oraz zajęć kulturalno – oświatowych i sportowych. Wobec takich skazanych nie projektuje się oddziaływań w postaci indywidualnego programu oddziaływania. Indywidualny program oddziaływania sporządza się we współpracy ze skazanym, który zadeklarował odbywanie kary w systemie programowanego oddziaływania, zakładającym aktywne uczestnictwo skazanego w procesie resocjalizacji poprzez realizację nałożonych na niego w programie zadań, które mają na celu rozwiązanie problemów, jakie stanowiły przyczynę popełnionych przez niego przestępstw.

Skazanym niebezpiecznym zakwalifikowanym do systemu terapeutycznego, wymagającym oddziaływań specjalistycznych sporządza się indywidualne programy terapeutyczne poprzedzone diagnozą, która zawiera:

- 1) opis przyczyn zaburzeń;
- 2) opis zaburzeń w zakresie procesów poznawczych, emocjonalnych i w zachowaniu;
- 3) charakterystykę aktualnego stanu psychofizycznego;
- 4) opis problemu stanowiącego podstawę skierowania do systemu terapeutycznego;
- 5) opis indywidualnych problemów skazanego;
- 6) ocenę motywacji do uczestnictwa w realizacji indywidualnego programu terapeutycznego;
- 7) wskazanie pozytywnych cech osobowości i zachowania skazanego.

Opracowując indywidualny program terapeutyczny, należy określić:

- 1) zakres prowadzonych oddziaływań;
- 2) cele oddziaływań, możliwe do realizacji w warunkach oddziału terapeutycznego lub poza tym oddziałem, uwzględniające właściwości skazanego;
- 3) metody oddziaływań specjalistycznych;
- 4) kryteria realizacji indywidualnego programu terapeutycznego.

Skazani zakwalifikowani do kategorii tzw. niebezpiecznych są poddawani oddziaływaniom penitencjarnym z ograniczeniami wynikającymi z faktu stwarzania przez nich poważnego zagrożenia społecznego lub poważnego zagrożenia dla bezpieczeństwa zakładu. Ponadto poddaje się ich oddziaływaniom służącym w szczególności zmniejszeniu napięć emocjonalnych, a także ograniczaniu tendencji do zachowań agresywnych lub samoagresywnych. W indywidualnym programie oddziaływania oraz indywidualnym programie terapeutycznym określa się metody i środki mające na celu stymulację psychiczną i fizyczną skazanego. Należy także podkreślić, iż każdy osadzony, w tym także niebezpieczny przejawiający symptomy pogorszenia stanu psychicznego jest obejmowany opieką

psychologiczną i medyczną lekarza psychiatry. Osadzonych niebezpiecznych obejmuje się ponadto wzmożonym nadzorem psychologicznym w celu niwelowania napięć wynikających ze wzmożonej izolacji.

Więziennictwo polskie opracowało zasady organizacji i warunki prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Rozwiązania te mają na celu zintensyfikowanie i ujednolicenie oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności:

- ukierunkowanie pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzanie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych, programów readaptacyjnych,
- podejmowanie działań związanych z utrzymaniem higieny psychicznej, w tym obniżeniem poziomu stresu i agresji,
- potrzebę umożliwiania podjęcia lub kontynuacji nauczania (w szczególności skazanym młodocianym),
- podejmowanie zatrudnienia w obrębie oddziału,
- prowadzenie oddziaływań w oparciu o programy o walorach edukacyjnych i profilaktycznych.

Zalecenie Komitetu dotyczące opracowania indywidualnych programów dla skazanych niebezpiecznych zostały uwzględnione i są realizowane zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami.

- *należy podjąć natychmiastowe kroki dla poprawy zajęć dostępnych dla więźniów kategorii „N” w Więzieniu Rawicz (paragraf 91).*

W Zakładzie Karnym w Rawiczu wyznaczono 4 cele dla skazanych niebezpiecznych, w których znajduje się łącznie 6 miejsc dla tej kategorii osadzonych. W wyżej wymienionej jednostce odbywają karę skazani niebezpieczni zakwalifikowani do systemu terapeutycznego. Wg stanu na dzień 9 grudnia 2010 r. w ww. jednostce penitencjarnej przebywało 3 skazanych niebezpiecznych. Umożliwia się im uczestnictwo w codziennych zajęciach kulturalno – oświatowych i rekreacji fizycznej. Pomieszczenia do zajęć zostały wyposażone w nowy sprzęt sportowo – rekreacyjny, gry świetlicowe oraz sprzęt RTV. Oferta zajęć sportowych zostanie dodatkowo poszerzona po zrealizowaniu zadań związanych z remontem pól spacerowych przeznaczonych dla tej kategorii więźniów. Do realizacji zadań z zakresu kultury fizycznej i sportu wyznaczony jest funkcjonariusz działu penitencjarnego posiadający stosowne uprawnienia i jest jednocześnie odpowiedzialny za planowanie i bezpośredni nadzór

nad zajęciami. Ponadto ta grupa osadzonych może uczestniczyć w organizowanych zajęciach kulturalno-oświatowych w ramach dostępnej w danym momencie oferty programowej, z uwzględnieniem ograniczeń związanych z zakwalifikowaniem do kategorii „N”. Należy jednak podkreślić, iż w przypadku grupy osadzonych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi, upośledzonych umysłowo oraz uzależnionych, priorytetem jest prowadzenie oddziaływań specjalistycznych w zakresie zapobiegania pogłębianiu się patologicznych cech osobowości, przywracania równowagi psychicznej, kształtowania zdolności współżycia społecznego i przygotowania do samodzielnego życia poprzez zapewnienie opieki psychologicznej oraz medycznej.

- *polskie władze powinny zweryfikować aktualną praktykę w celu zapewnienia, że status „N” jest stosowany i utrzymywany tylko względem więźniów autentycznie wymagających nadania takiej kategorii (paragraf 92);*

W polskim prawie karnym podstawowym aktem prawnym określającym kryteria kwalifikowania do kategorii osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu jest Kodeks karny wykonawczy.

Ww. osadzonych umieszcza się w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego lub aresztu śledczego w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Organem uprawnionym do kwalifikowania bądź weryfikowania konieczności dalszego pobytu osadzonego w wyznaczonym oddziale lub celi jest komisja penitencjarna. Komisja penitencjarna jest zobowiązana do weryfikowania swoich decyzji w tym przedmiocie co najmniej raz na trzy miesiące. O podjętych przez komisję penitencjarną decyzjach każdorazowo zawiadamia się sędziego penitencjarnego, a w przypadku tymczasowo aresztowanego również organ, do którego dyspozycji pozostaje. Komisja penitencjarna dokonuje wnikliwej i w każdym przypadku indywidualnej analizy zasadności wniosku o zakwalifikowanie, a także zweryfikowanie konieczności dalszego pobytu osadzonych w wyznaczonym oddziale lub celi.

Ponadto należy zwrócić uwagę na fakt, iż każda decyzja organu wykonującego orzeczenie zgodnie z art. 7 Kkw podlega zaskarżeniu przez osadzonego.

Reasumując powyższe, należy stwierdzić, że tak częsta weryfikacja tej kategorii osadzonych, analiza zachowania oraz sytuacji prawnej daje gwarancję realnej oceny sytuacji osadzonego i ewentualnie konieczności dalszego stosowania względem niego rozbudowanego systemu ochrony.

- *należy zaprzestać praktyki w Areszcie Śledczym w Poznaniu przeprowadzania wywiadów personelu z więźniami kategorii „N” poprzez rodzaj klatki (paragraf 93);*

Przeprowadzanie rozmów (wywiadów) z osadzonymi przez kratę koszową należy do rzadkości. Stosuje się to tylko w wyjątkowych przypadkach, tj. w celu przeprowadzenia rozmowy z osadzonym szczególnie agresywnym, w stosunku do którego można i powinno się stosować szczególne środki bezpieczeństwa. Jest to związane z indywidualnym podejściem do osadzonego i nie stanowi ogólnie przyjętych zasad postępowania z osadzonymi zakwalifikowanymi do kategorii „N”. Zasadą jest, że rozmowa z każdym osadzonym odbywa się w pomieszczeniu wychowawcy. Natomiast w stosunku do osadzonego szczególnie agresywnego będą i są stosowane najwyższe środki bezpieczeństwa.

- *przeszukania z rozbieraniem należy przeprowadzane tylko na podstawie konkretnego podejrzenia i w odpowiednich warunkach, oraz z poszanowaniem ludzkiej godności (paragraf 94).*

Zasady i procedury dokonywania kontroli osobistej osadzonych i innych osób w zakładach karnych i aresztach śledczych uregulowane są w Kodeksie karnym wykonawczym oraz rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Zgodnie z tymi przepisami kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia funkcjonariusze Służby Więziennej każdorazowo przeprowadzają w osobnym pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci i dokonują tego osoby tej samej płci. Przeprowadzane kontrole muszą mieć niejednokrotnie charakter prewencyjny, zawsze jednak wykonuje się je z poszanowaniem ludzkiej godności, stosując zasadę humanitaryzmu i praworządności. Kontrolę przeprowadza się w celu odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych i niedozwolonych oraz udaremnienia ucieczki albo w innych uzasadnionych przypadkach. Odstąpienie od tych zasad stwarzałoby realne zagrożenie dla bezpieczeństwa jednostek penitencjarnych i przebywających w nich osadzonych.

Materialne warunki detencji

zalecenia

- *należy podjąć kroki w Areszcie Śledczym w Poznaniu w celu:*
 - *dalszej redukcji zaludnienia cel, docelowo oferując minimum 4 m² przestrzeni życiowej na więźnia w celach wieloosobowych;*
 - *remontu Bloku A dla naprawy braków opisanych w paragrafie 97 (w tym odnośnie pryszniców i toalet);*

- *poprawy dostępu do światła naturalnego i sztucznego oświetlenia w Blokach A i C. Należy zrewidować projekt okien w celach aby umożliwić osadzonym widok poza cele (paragraf 99);*

Według stanu na dzień 10 grudnia 2010 r. w Areszcie Śledczym w Poznaniu przebywało 577 osadzonych przy pojemności 600 miejsc zakwaterowania, co stanowi 92,2% zaludnienia jednostki. Strona polska deklaruje i będzie czynić starania aby dążyć do osiągnięcia normy 4 m² na jednego skazanego.

W Areszcie Śledczym w Poznaniu rozpoczęto remont łaźni w budynku A, planowany termin zakończenia prac to I kwartał 2011 roku. Trwa wymiana instalacji elektrycznych w budynkach A i C, która umożliwi zastąpienie istniejących źródeł światła odpowiednikami zapewniającymi właściwe natężenie oświetlenia. W budynku A wymieniana jest posadzka na gres. Zakończenie tych prac planuje się w 2012 r.

Podczas prac konserwacyjnych sukcesywnie wymieniane są okna drewniane z pojedynczą szybą na wykonane z profili PCV z szybą zespoloną. Natomiast przeszłony wykonane ze szkła zbrojonego są wymieniane na przeszłony wykonane z poliwęglanu, które mają znacznie większą przepuszczalność światła.

- *należy podjąć kroki w Więzieniu Racibórz w celu:*
 - *dalszej redukcji zaludnienia cel, docelowo oferując minimum 4 m2 przestrzeni życiowej na więźnia w celach wieloosobowych;*
 - *naprawy zaobserwowanych braków odnośnie dostępu do światła naturalnego i sztucznego oświetlenia, oraz wentylacji w celach;*
 - *renowacji urządzeń sanitarnych w celach (paragraf 103);*

Według stanu na dzień 10 grudnia 2010 r. w Zakładzie Karnym w Raciborzu przebywało 762 osadzonych przy pojemności 763 miejsca zakwaterowania, co stanowi 99,8% zaludnienia jednostki.

Budynki penitencjarne Zakładu Karnego w Raciborzu są obiektami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków. Stosunek powierzchni okna do powierzchni podłogi w celach mieszkalnych nie jest zgodny z obecnie obowiązującymi normami, jednakże ze względu na zabytkowy charakter obiektów, nie są możliwe zmiany elewacji. Wszystkie realizowane przez więziennictwo remonty i inwestycje podlegają wymaganiom aktualnych, ogólnych przepisów z zakresu budownictwa. Dokumentacja projektowa musi spełniać powyższe wymagania, a w zakresie budynków wpisanych do rejestru zabytków podlega również opiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Należy zauważyć, że podczas planowanych i realizowanych remontów i inwestycji dąży się do dostosowania budynków do obowiązujących przepisów, dotyczy to również wymagań w zakresie

oświetlenia światłem naturalnym pomieszczeń. Jednak wojewódzki konserwator zabytków wielokrotnie nie wyraża zgody na zmianę wyglądu elewacji, co w konsekwencji uniemożliwia powiększenie otworów okiennych.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu cele standardowo wyposażone są w oświetlenie jarzeniowe 2x40W, co spełnia wymagania dotyczące natężenia oświetlenia oraz oświetlenie żarowe do kontroli celi w porze nocnej. Za zgodą dyrektora jednostki osadzeni mogą posiadać lampki nocne.

W kąciakach sanitarnych znajdują się muszle i umywalki z bieżącą zimną wodą, co jest zgodne z obowiązującymi przepisami, które nie nakazują doprowadzania do cel mieszkalnych bieżącej ciepłej wody (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 roku w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności).

Kąciaki sanitarne w większości cel Zakładu Karnego w Raciborzu od pozostałej części pomieszczenia wydzielone są przepierzeniem z nieprzezroczystego materiału do wysokości 1,2 m. Powierzchnia kąciaka wynosi 1,4x0,9 m. Aktualnie nie jest możliwa zabudowa kąciaków sanitarnych do pełnej wysokości ze względu na brak dodatkowych kanałów wentylacyjnych. Wykonanie pełnej zabudowy będzie możliwe przy kapitalnym remoncie budynku. W miarę pozyskiwanych środków finansowych, prowadzona będzie renowacja urządzeń sanitarnych.

- *należy podjąć kroki w Więzieniu Rawicz w celu dalszej redukcji zaludnienia cel, docelowo oferując minimum 4 m² przestrzeni życiowej na więźnia w celach wieloosobowych. Pozostałe pomieszczenia dla więźniów powinny zostać odnowione, w tym urządzenia sanitarne w celach w Bloku A. Toalety w celach w Bloku C powinny zostać wyposażone w przepierzenie (paragraf 106).*

Według stanu na dzień 10 grudnia 2010 r. w Zakładzie Karnym w Rawiczu przebywało 817 osadzonych przy pojemności 826 miejsc zakwaterowania, co stanowi 98,9% zaludnienia jednostki.

Urządzenia sanitarne w budynku A w Zakładzie Karnym w Rawiczu są wymieniane i naprawiane na bieżąco. Natomiast remont cel mieszkalnych wraz z modernizacją instalacji wodno-kanalizacyjnej w tym budynku planowany jest do realizacji w latach 2011-2012. W budynku C wszystkie kąciaki sanitarne zostaną wygrozione trwałą przegrodą w 2011 r.

uwagi

- *wzywa się polskie władze do zweryfikowania jakości żywności dostarczanej osadzonym w Areszcie Śledczym w Poznaniu w świetle uwag poczynionych w paragrafie 98 (paragraf 99);*

W zakładach żywienia zbiorowego typu zamkniętego, które występują w jednostkach penitencjarnych więziennictwa trudno jest sprostać indywidualnym wymaganiom żywieniowym osób osadzonych, tym bardziej że oczekiwania każdego osadzonego są bardzo różne, szczególnie w odniesieniu do jego gustów kulinarnych wynikających z przyzwyczajeń.

Trudno jest również brać pod uwagę oczekiwania niewielkiej populacji osadzonych co do innego niż wynikałoby to z obowiązujących uregulowań, sposobu przyrządzania posiłków.

Tym niemniej osadzeni przebywający w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej mają zapewnione wyżywienie zgodne z obowiązującymi przepisami, które w każdej jednostce są przestrzegane, a posiłki na bieżąco kontrolowane. Jak wynika z jadłospisów posiłki zawierają odpowiednią kaloryczność, właściwy skład chemiczny oraz należną ilość warzyw i przypraw. Warzywa podawane są codziennie, a ich rodzaj, podobnie jak owoców, związany jest z sezonowością występowania tych artykułów na rynku oraz zróżnicowaniem cen w zależności od pory roku. Owoce (najczęściej jabłka) podawane są kilka razy w tygodniu jako oddzielny składnik posiłku, albo jako komponent surówek.

Ponadto należy podkreślić, że w skład posiłków wchodzi różne artykuły spożywcze należące do wszystkich grup produktów zawierających węglowodany, białka i tłuszcze, w tym również produkty mleczne.

- *wzywa się polskie władze do zweryfikowania jakości żywności dostarczanej osadzonym w Więzieniu Racibórz w świetle uwag poczynionych w paragrafie 102 (paragraf 103);*

Podobnie jak w Areszcie Śledczym w Poznaniu tak i w innych jednostkach penitencjarnych dokłada się wszelkich starań by zapewnić osadzonym wyżywienie pod względem jakości i ilości odpowiadające odpowiedniej wartości odżywczej.

Osadzeni mają zapewnione wyżywienie zgodne z obowiązującymi przepisami, które w Zakładzie Karnym w Raciborzu są przestrzegane. Jak wynika z jadłospisów posiłki zawierają odpowiednią kaloryczność, właściwy skład chemiczny oraz należną ilość warzyw i przypraw. Warzywa podawane są codziennie, a ich rodzaj, podobnie jak owoców, związany jest z sezonowością występowania tych artykułów na rynku oraz zróżnicowaniem cen w zależności od pory roku. Owoce (najczęściej jabłka) podawane są kilka razy w tygodniu jako oddzielny składnik posiłku, albo jako komponent surówek.

Ponadto należy podkreślić, że w skład posiłków wchodzi różne artykuły spożywcze należące do wszystkich grup produktów zawierających węglowodany, białka i tłuszcze, w tym również produkty mleczne.

- *wzywa się polskie władze do rozważenia zwiększenia częstotliwości korzystania z pryszniców przez więźniów w świetle Reguły 19.4 zrewidowanych Europejskich Reguł Więziennych (paragraf 107).*

Zgodnie z obowiązującymi przepisami osadzeni mają prawo do ciepłej kąpieli raz w tygodniu, kobiety – dwa razy w tygodniu. Wprowadzenie częstszych kąpieli w aktualnym stanie technicznym oraz organizacyjno-finansowym jednostek penitencjarnych jest związane z uruchomieniem programu inwestycyjnego oraz zapewnieniem wielomilionowych nakładów finansowych a także wzrostem środków finansowych na wydatki pozapłacowe z tytułu większego zużycia wody oraz kosztów podgrzewania wody.

W celu wprowadzenia określonych uprawnień konieczna jest rozbudowa infrastruktury wielu zakładów karnych i aresztów śledczych, a w tym:

- budowa dodatkowych łaźni w pawilonach penitencjarnych,
- rozbudowa źródeł ciepłej wody użytkowej,
- rozbudowa instalacji ciepłej wody użytkowej.

Strona polska deklaruje i będzie czynić wszelkie starania w celu zwiększenia częstotliwości korzystania przez osoby pozbawione wolności z prysznicy.

Zajęcia

Zalecenia

- *zaleca się podjęcie zdecydowanych wysiłków dla opracowania programu zajęć dla tymczasowo aresztowanych i skazanych więźniów w Areszcie Śledczym Poznań i Więzieniu Racibórz. Celem powinno być zapewnienie by obie kategorie więźniów były w stanie spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowane w celowe zajęcia o różnym charakterze (paragraf 112);*

W Areszcie Śledczym w Poznaniu funkcjonuje 9 świetlic przeznaczonych do realizacji zajęć kulturalno-oświatowych (aktualnie w związku z przeludnieniem dwie świetlice przeznaczone są na cele mieszkalne). Ze świetlic osadzeni mogą korzystać w godzinach 8.00-22.00 zgodnie z podziałem na grupy spacerowe. W celu umożliwienia wszystkim osadzonym (w tym tymczasowo aresztowanym) korzystania z zajęć kulturalno-oświatowych opracowuje się grafik zajęć z wyszczególnieniem poszczególnych grup na konkretne godziny. W sytuacji rezygnacji osadzonych z wytypowanej grupy, świetlicę udostępnia się innej grupie.

Poza zajęciami świetlicowymi, w areszcie realizowane są programy readaptacyjne. Program zajęć kulturalno-oświatowych w Areszcie Śledczym w Poznaniu oparty jest na modelu korekcyjnym, sportowym oraz artystycznym z wykorzystaniem różnych form oddziaływań. Wchodzące w zakres zajęć kulturalno-oświatowych programy readaptacji

społecznej są formą oddziaływania na różne sfery funkcjonowania osadzonych celem ich lepszego uspołecznienia zarówno w warunkach penitencjarnych, jak i pozawięziennych. Programy mają charakter ciągły, ich intensywność i sekwencja zależna jest od tematyki zajęć oraz predyspozycji psychofizycznych osadzonych. W jednostce realizuje się programy:

- 1) przeciwdziałania agresji i przemocy, współpraca z Fundacją „Będziesz”;
- 2) przeciwdziałania uzależnieniom oraz nadużywaniu alkoholu lub używaniu narkotyków, np. zajęcia z edukacji p/uzależnieniowej, grupa AA;
- 3) przeciwdziałania pro-kryminalnym postawom;
- 4) aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia, np. „Praca jako czynnik readaptacji społecznej”;
- 5) kształtowania umiejętności społecznych, np. Pro-Symfonia;
- 6) kształtowania umiejętności poznawczych, np. edukacja ekologiczna, koło geograficzne, historyczne;
- 7) integracji rodzin, np. widzenia rodzinne.

W Areszcie Śledczym w Poznaniu w 2009 r. zostało zrealizowanych łącznie 7 grupowych programów resocjalizacyjnych adresowanych do osadzonych (w tym psychokorekcyjne dla skazanych z art. 178a Kk – 2, przeciwdziałanie przemocy domowej – 1, przeciwdziałania uzależnieniom – 4).

Ponadto w ramach oddziaływań kulturalnych, artystycznych i sportowych udostępnia się osadzonym pomieszczenie świetlicy w danym oddziale, które wyposażone jest w materac, drabinkę gimnastyczną, a także zestaw gier planszowych, grę dart, stół do tenisa stołowego, piłkarzyki oraz literaturę edukacyjną, prasę. Osadzeni mają możliwość korzystania z zajęć rekreacyjnych realizowanych na placu spacerowym, na którym znajdują się betonowe stoły do tenisa. Oprócz tego skazani mają prawo do korzystania z urządzeń audiowizualnych w świetlicach i celach mieszkalnych.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu zorganizowano 27 imprez dla skazanych min. takich jak spotkanie mikołajkowe, wigilijne, 9 turniejów sportowych, 2 koncerty, warsztaty plastyczne itp. oraz 12 programów readaptacji społecznej. W trakcie opracowania są nowe programy readaptacji dla osadzonych przebywających w oddziałach aresztu śledczego.

- *należy podjąć wysiłki dla zapewnienia, by wszyscy więźniowie, w tym pracujący, w więzieniach Racibórz i Rawicz mogli korzystać z ćwiczeń na dworze (paragraf 112);*

W Zakładzie Karnym w Raciborzu wszyscy osadzeni korzystający ze spaceru, mają możliwość uczestniczenia w grach sportowych m. in. piłka siatkowa, tenis stołowy oraz indywidualnych zajęć fizycznych. Organizowane są również wieloboje siłowe. Osadzeni zaliczeni do kategorii „N” mogą korzystać z piłki koszykowej na placach spacerowych oraz z gry w squasha. Na placach spacerowych usytuowane są także ławki do celów rekreacyjno -

wypoczynkowych. Zajęcia sportowe oraz kulturalno-oświatowe w ww. jednostce odbywają się w godzinach popołudniowych, między 14.30 a 17.00. Codziennie zatrudnieni skazani w godzinach popołudniowych, w ramach spacerów, mają możliwość gry w siatkówkę, tenisa stołowego (stoły do tenisa rozstawione są na 2 polach spacerowych), ćwiczeń podciągania na drążku. Są organizowane dla skazanych dodatkowe zajęcia sportowe w świetlicy centralnej (tenis stołowy oraz gry stolikowe).

Zajęcia sportowe w Zakładzie Karnym w Rawiczu odbywają się w świetlicach, salach rekreacyjnych i innych przeznaczonych do tego celu pomieszczeniach oraz na polach spacerowych i boisku do piłki nożnej, codziennie w godzinach od 8.00 do 18.30. Plany zajęć sportowych są tak ułożone, aby umożliwić wszystkim skazanym korzystanie z zajęć sportowych w godzinach popołudniowych oraz w soboty i niedziele. Skazani zatrudnieni uczestniczą w organizowanych cyklicznie dla ogółu osadzonych turniejach oddziałowych oraz ogólnozakładowych w różnych dyscyplinach sportu.

- *należy podjąć kroki dla umożliwienia pracującym więźniom jednostki półotwartej Więzienia Racibórz wypożyczania książek z biblioteki (paragraf 112).*

Skazanym zatrudnionym na zewnątrz jednostki umożliwiono wypożyczanie książek po powrocie z miejsca pracy. W tym celu zorganizowano w oddziale mieszkalnym punkt biblioteczny. Pozostali skazani zatrudnieni wracający do jednostki w godzinach pracy administracji są doprowadzani do biblioteki więziennej.

- *jeżeli wizytowane placówki mają nadal trzymać małoletnich, należy dokonać niezbędnych ustaleń aby umożliwić im uczestnictwo w reżimie właściwym dla ich grupy wiekowej (paragraf 113);*

Zgodnie z danymi statystycznymi na dzień 4.01.2010 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało ogółem 85.384 osadzonych, w tym 75.212 skazanych oraz 9.660 tymczasowo aresztowanych. Liczba skazanych młodocianych wynosiła 2.584, tymczasowo aresztowanych młodocianych 1.240. W systemie programowanego oddziaływania odbywało karę 2.394 skazanych młodocianych, w systemie terapeutycznym 47, w systemie zwykłym 47 (ukarani). Osadzeni młodociani stanowili 4,5% ogółu populacji osób odbywających karę pozbawienia wolności oraz osób tymczasowo aresztowanych. Skazani młodociani jako jedyni, obligatoryjnie, odbywają karę pozbawienia wolności w systemie programowanego oddziaływania. Wykonywanie kary pozbawienia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli współdziałania w kształtowaniu społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz przestrzegania porządku prawnego i tym samym powstrzymania się od powrotu do przestępstwa. Unormowania prawne obligują do

programowania oddziaływań penitencjarnych, w sposób szczególny wobec skazanych młodocianych. W indywidualnych programach oddziaływania, ustalanych wspólnie ze skazanym, ustala się przede wszystkim rodzaje zatrudnienia i nauczania skazanych, ich kontakty przede wszystkim z rodziną i innymi osobami bliskimi, wykorzystywanie czasu wolnego, możliwości wywiązywania się z ciężących obowiązków oraz inne przedsięwzięcia niezbędne dla przygotowania skazanych do powrotu do społeczeństwa. Na skazanych oddziałuje się poprzez: pracę, nauczanie, działalność kulturalno-oświatową, społeczną i wychowanie fizyczne, zajęcia sportowe, nagradzanie i karanie dyscyplinarne. Priorytetem postępowania wobec młodocianych przebywających w instytucjach izolacyjnych jest wykonywanie obowiązku szkolnego w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum.

Wobec osadzonych młodocianych oddziaływania penitencjarne są organizowane w sposób szczególny, dostosowany do potrzeb rozwojowych, w następujący sposób:

- skazani są kierowani do zatrudnienia, zarówno na rzecz jednostki penitencjarnej, jak i na rzecz społeczności lokalnej. Więziennictwo realizuje szereg działań na rzecz podmiotów zewnętrznych, w których uczestniczą skazani młodociani. Pracują oni na rzecz Domów Pomocy Społecznej, Domów Dziecka, samorządów lokalnych, klubów sportowych itp. instytucji i organizacji,
- skazani młodociani korzystają z zajęć sportowych w zakresie szerszym niż pozostali skazani,
- od 2002 r. w polskich jednostkach penitencjarnych jest realizowany modelowy program Treningu Zastępowania Agresji, autorstwa profesora psychologii Arnolda Goldsteina. Program ten ma na celu wytrenowanie u skazanych młodocianych podstawowych umiejętności społecznych,
- zapewnia się udział skazanych młodocianych w redagowaniu gazet więziennych, plenerach malarskich i organizowanych wystawach rękodzieła więziennego, działalności teatrów i zespołów muzycznych, realizację autorskich programów radiowych. Umożliwia się im przede wszystkim przejawianie aktywności innej niż przestępcza oraz uczy planowania i spędzania czasu wolnego,
- opracowanie indywidualnych programów oddziaływania poprzez indywidualne podejście do każdego z osadzonych młodocianych,
- obejmowanie młodocianych zwiększoną niż w stosunku do pozostałych osadzonych opieką psychologiczną oraz zajęciami korekcyjnymi,
- zintensyfikowaną współpracę z rodzinami skazanych poprzez organizację bezpośrednich spotkań tematycznych i okolicznościowych, wywiady i ankiety,
- staranne rozpoznanie środowiska społecznego oraz znajomość struktur grupowych.

Programy resocjalizacji sprzyjające przygotowaniu do readaptacji społecznej skierowane do grup skazanych młodocianych prowadzi się w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom oraz nadużywaniu alkoholu lub używaniu narkotyków, postawom pro-

kryminalnym, aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia, kształtowania umiejętności społecznych, kształtowania umiejętności poznawczych, integracji rodzin, zajęcia kulturalno – oświatowe oraz zajęcia z zakresu kultury fizycznej i sportu.

- *spacerniak w Areszcie Śledczym w Poznaniu powinien zostać powiększony i kroki powinny być podjęte dla uniknięcia nasiąkania wodą przez spacerniaki w Więzieniu Racibórz podczas deszczu. Ponadto place w każdym z trzech wizytowanych więzień powinny być wyposażone w schronienie przed złą pogodą (paragraf 114).*

W Areszcie Śledczym w Poznaniu każde z pól spacerowych ma powierzchnię całkowitą 20,10 m². Pola spacerowe są przykryte kolorowymi płytami poliuretanowymi, mocowanymi do konstrukcji stalowej, które spełniają funkcje zabezpieczeń techniczno-ochronnych. Powyższe uwarunkowane jest usytuowaniem budynku aresztu w bezpośrednim sąsiedztwie sądu, budynków mieszkalnych i koniecznością zabezpieczenia dobra prowadzonych wobec osadzonych postępowań sądowych i prokuratorskich. Zadaszenie to spełnia również funkcje ochrony przed słońcem i opadami atmosferycznymi.

W Zakładzie Karnym w Rawiczu w przyszłym roku zostanie podjęta budowa nowych pól spacerowych dla osadzonych kategorii „N”, które będą wyposażone w zabezpieczenia przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Zostanie zakupiony i zamontowany dodatkowy sprzęt sportowo – rekreacyjny dla osadzonych o statusie „N”.

W zakładzie Karnym w Raciborzu boksy spacerowe na placu spacerowym nr 1 mają powierzchnię 4 razy po 160 m², na placu spacerowym nr 2 mają powierzchnię 4 razy po 154 m², natomiast boisko ma powierzchnię 525 m². Latem bieżącego roku na wszystkich placach spacerowych dokończono układanie chodnika z płytek betonowych. Zadaszenie części pól spacerowych zostanie wykonane w 2011 roku.

Jednostki terapeutyczne

zalecenia

- należy podjąć kroki dla poprawy stanu technicznego i czystości cel w jednostce terapeutycznej w Więzieniu Racibórz (paragraf 115).

W oddziale terapeutycznym w Raciborzu cele mieszkalne zostały poddane gruntownemu sprzątnięciu, stwierdzone usterki zostały naprawione. Cele standardowo wyposażone są w oświetlenie jarzeniowe 2 x 40 W, co spełnia wymagania dotyczące natężenia oświetlenia.

Zaplanowano w 2011 r. w miarę pozyskiwanych środków finansowych remont całego oddziału terapeutycznego.

uwagi

- *podejście stosowane w Więzieniu Rawicz, polegające na angażowaniu osadzonych skierowanych do jednostki terapeutycznej w programy i zajęcia, powinno być przyjęte na szczeblu krajowym dla zapewnienia spójności w opracowywaniu stosownych programów (paragraf 117).*

Uregulowania dotyczące merytorycznych wymagań w zakresie konstruowania programów dla oddziałów terapeutycznych oraz prowadzenia oddziaływań specjalistycznych wobec skazanych wymagających takich oddziaływań uregulowane są w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, zgodnie z którym programy oddziałów terapeutycznych zawierają w szczególności:

- 1) założenia merytoryczne i organizacyjne oraz szczegółowe cele programu;
- 2) metody i techniki oddziaływania;
- 3) harmonogram realizacji i czas trwania programu;
- 4) określenie sposobów pomiaru efektów oraz kryteriów realizacji celów programu.

Program oddziału terapeutycznego zawiera:

- charakterystykę populacji skazanych, do których program jest adresowany; teoretyczny model, stanowiący uzasadnienie programu, który wyjaśnia, w jaki sposób to, co jest proponowane w programie, będzie miało wpływ na czynniki skojarzone z zachowaniami przestępczymi;

- zidentyfikowane czynniki ryzyka, których zmiana będzie prowadzić do zmniejszenia ryzyka powrotu do przestępstwa;
- spektrum celów;
- metody;
- określenie intensywności, sekwencji i czasu trwania programu;
- ramowy tygodniowy rozkład zajęć w oddziale;
- założenia etatowe, charakterystykę bazy lokalowej oraz określenie niezbędnego zabezpieczenia rzeczowego i finansowego;
- sposób oceny efektów programu.

W cytowanym wyżej przepisie określono, iż w programie oddziału terapeutycznego dla skazanych uzależnionych, wyodrębnia się zajęcia przeznaczone dla skazanych, którzy nie wykazują motywacji do uczestnictwa w terapii, do których zalicza się w szczególności wszystkie zajęcia o charakterze edukacyjnym. Skazanych obejmuje się intensywnymi

oddziaływaniami motywującymi do pełnego zaangażowania w proces terapii i do pogłębionej pracy własnej. W przypadku braku efektów oddziaływań zakres terapii może zostać ograniczony do zajęć edukacyjnych, a czas pobytu skazanego w oddziale terapeutycznym może zostać skrócony, jednak nie więcej niż o 1/3 określonego w programie oddziału czasu trwania terapii. Brak współdziałania skazanego w wykonaniu indywidualnego programu terapeutycznego uwzględnia się w szczególności przy dokonywaniu ocen okresowych postępów w resocjalizacji, opiniowaniu oraz udzielaniu nagród.

Programy oddziałów terapeutycznych są opracowane w jednostkach penitencjarnych, w których funkcjonują ww. oddziały przez profesjonalną kadrę psychologiczną. Założenia programowe są spójne i nie wymagają wprowadzania rozwiązań przyjętych w Zakładzie Karnym w Rawiczu.

Opieka zdrowotna

zalecenia

- *zaleca się podjęcie kroków w Więzieniu Racibórz dla wypełnienia wolnego stanowiska internisty i zapewnienia, by ktoś wykwalifikowany w udzielaniu pierwszej pomocy, najlepiej osoba o uznanych kwalifikacjach pielęgniarstkich, był zawsze obecny w więzieniu (paragraf 118);*

W Zakładzie Karnym w Raciborzu zwiększono wymiar etatowy lekarza powyższej specjalizacji z 1,5 etatu do 2,55 etatu. Poza godzinami pracy personelu medycznego więziennych zakładów opieki zdrowotnej potrzeby zdrowotne osadzonych zabezpieczane są przez system Państwowego Ratownictwa Medycznego, zgodnie z ustawą z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym. Z powyższego wynika, że potrzeby zdrowotne osób pozbawionych wolności pozostają zabezpieczone przez całą dobę. Dodatkowo w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009 - 2010 uzyskano środki finansowe na przeszkolenie funkcjonariuszy Służby Więziennej na specjalistycznych kursach udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

- *zaleca się podjęcie środków dla zapewnienia, by wszyscy nowo przybyli więźniowie byli przyjmowani przez członka zespołu opieki zdrowotnej (lekarza lub w pełni wykwalifikowaną pielęgniarkę odpowiedzialną przed lekarzem) w ciągu 24 godzin od przybycia (paragraf 121);*

Zgodnie z obowiązującymi przepisami Kodeksu karnego wykonawczego oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31.10.2003 r. w sprawie szczegółowych

zasad, zakresu i trybu udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności przez zakłady opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności, badaniom wstępnym: podmiotowym i przedmiotowym poddaje się osobę pozbawioną wolności niezwłocznie po przyjęciu do zakładu karnego, nie później jednak niż w terminie 3 dni roboczych od dnia przyjęcia. W przypadku zaistnienia konieczności udzielenia osadzonemu pomocy medycznej jest ona udzielana natychmiast przez lekarza więziennego lub w przypadku jego nieobecności przez Państwowe Ratownictwo Medyczne. Ewentualny inny system wymagałby zapewnienia w niemal 150 jednostkach penitencjarnych obsady lekarskiej w dni ustawowo wolne od pracy, np. w formie dyżurów, co wymagałoby pozyskania znacznej ilości kadry medycznej i znacznych środków na wynagrodzenia - model taki nie ma uzasadnienia ponieważ dublowałby funkcje pełnione przez Państwowe Ratownictwo Medyczne. Dodatkowo należy podkreślić, że osoby zatrzymane przez policję przed osadzeniem w zakładzie karnym lub areszcie śledczym są badane w społecznych placówkach służby zdrowia w celu określenia możliwości pobytu w jednostce penitencjarnej.

- *protokół medyczny sporządzony po badaniu lekarskim nowo przybyłego więźnia powinien zawierać:*
 - (i) *pełny zapis oświadczeń osoby zainteresowanej dotyczących badania lekarskiego (wraz z opisem jego stanu zdrowia i wszelkimi zarzutami złego traktowania),*
 - (ii) *pełny opis obiektywnych ustaleń medycznych opartych na dokładnym badaniu; oraz*
 - (iii) *wnioski lekarza w świetle (i) i (ii), ze wskazaniem stopnia zbieżności pomiędzy wszelkimi podnoszonymi zarzutami a obiektywnymi ustaleniami medycznymi (paragraf 122);*
- *wyniki każdego badania, wraz z wyżej wymienionymi oświadczeniami i wnioskami lekarza powinny być bezzwłocznie udostępniane więźniowi i jego prawnikowi (paragraf 122);*
- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, że ilekroć rejestrowane są przez lekarza obrażenia spójne z zarzutami złego traktowania podnoszonymi przez więźnia (czy to w chwili przybycia czy na późniejszym etapie jego detencji) lub które, nawet przy braku zarzutów, wskazują na złe traktowanie, protokół taki zawsze trafiał do właściwego prokuratora (paragraf 122);*

Każdy nowoprzyjęty do jednostki penitencjarnej jest badany przez lekarza. Lekarz w książce zdrowia dokonuje wpisu w zakresie badania podmiotowego (wywiad od pacjenta), osadzony potwierdza podawane informacje własnoręcznym podpisem, badanie podmiotowe (fizykalne) oraz stosowne zalecenia. W przypadku stwierdzenia obrażeń są one

odnotowywane w ww. książce zdrowia, zaś w przypadku podejrzenia przestępstwa dyrektor jednostki penitencjarnej powiadamia stosowną prokuraturę. Dodatkowo w Areszcie Śledczym w Poznaniu w przypadku stwierdzenia obrażeń wdrażane są procedury określone „Harmonogramem przeciwdziałania podkulturze przestępczej”. Dokumentacja medyczna jest udostępniana osadzonemu w postaci kserokopii lub/i możliwości wglądu w obecności pracownika służby zdrowia.

- *"rejestr obrażeń pourazowych" powinien być prowadzony przez służbę zdrowia każdego zakładu karnego (paragraf 122);*

Dokumentacja medyczna zarówno ambulatoryjna jak i szpitalna prowadzona jest zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.09.2007 r. w sprawie rodzajów i zakresu dokumentacji medycznej oraz sposobu ich przetwarzania, które nie uwzględnia konieczności prowadzenia „rejestru obrażeń”. W przypadku stwierdzenia ewentualnych obrażeń są one odnotowywane w książce zdrowia, zaś w przypadku podejrzenia przestępstwa dyrektor jednostki penitencjarnej powiadamia stosowną prokuraturę. Jedynie dokumentacja medyczna może być miejscem odnotowywania wszelkich schorzeń w tym urazów (obrażeń). Wprowadzanie innych dokumentów, np. „rejestru obrażeń” zmuszałoby personel medyczny do nieuzasadnionego dublowania zapisów. Zawarte w dokumentacji medycznej pełne informacje o stanie zdrowia, w tym ewentualnych obrażeniach, są udostępniane na żądanie uprawnionych instytucji.

- *należy podjąć kroki dla dostosowania praktyki odnośnie badań lekarskich więźniów do rozważań w paragrafie 123. W razie potrzeby należy stosownie zmienić prawo (paragraf 123);*

W związku z zaleceniem odnoszącym się do zarzutu obecności w gabinecie lekarskim funkcjonariuszy nie będących personelem medycznym, tj. funkcjonariuszy ochrony, stosuje się przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, z których wynika że skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego świadczenia zdrowotne są udzielane w obecności funkcjonariusza nie wykonującego zawodu medycznego. Na wniosek funkcjonariusza lub pracownika więziennego zakładu opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności, świadczenia zdrowotne mogą być udzielane skazanemu bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Personel medyczny więziennych zakładów opieki zdrowotnej w razie braku zagrożenia bezpieczeństwa osobistego może przeprowadzać czynności medyczne bez obecności funkcjonariuszy nie

będących personelem medycznym. W większości przypadków, w sytuacji braku zagrożenia ze strony osadzonego odstępuje się od stosowania prewencyjnych środków ochronnych na czas badania lekarskiego lub innych zabiegów medycznych.

- *wzywa się polskie władze do porzucenia polityki rutynowego stosowania środków przymusu bezpośredniego wobec więźniów kategorii „N” podczas konsultacji lekarskich (paragraf 124);*

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec więźniów zakwalifikowanych do kategorii „N” podczas udzielania porad medycznych jest dozwolone polskimi przepisami prawa. Zgodnie z ustawą z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej w celu zapobieżenia ucieczce osoby pozbawionej wolności lub objawom jej czynnej agresji lub autoagresji można zastosować, jako środki prewencyjne, kask ochronny, kajdanki, pas obezwładniający lub prowadnice, a także urządzenia techniczne powodujące blokadę stawu kolanowego. W stosunku do tej szczególnej kategorii osadzonych stosowanie najwyższych środków bezpieczeństwa jest związane z dużym zagrożeniem i w tym przypadku środki są i będą stosowane prewencyjnie.

- *polskie władze powinny opracować i wdrożyć całościową politykę opieki nad więźniami z problemami narkotykowymi (paragraf 125);*

Pacjenci uzależnieni od narkotyków w jednostkach penitencjarnych mają zapewnioną opiekę medyczną lekarsko-pielęgniarską oraz psychologiczną. W celu kontynuowania terapii kierowani są do oddziałów terapeutycznych znajdujących się w zakładach karnych. Dla osadzonych uzależnionych od substancji opiatowych w jednostkach penitencjarnych zostały wdrożone programy substytucyjne. Aktualnie więziennictwo realizuje 7 programów substytucyjnych w 21 jednostkach penitencjarnych. Z dniem 15.02.2010 r. został wdrożony nowy program substytucyjny w 5 jednostkach penitencjarnych okręgu bydgoskiego (ZK Potulice, ZK Włocławek, ZK Nr Grudziądz, AŚ Bydgoszcz, ZK Bydgoszcz-Fordon) a od kwietnia 2010 roku uruchomiono kolejny program w Areszcie Śledczym w Szczecinie.

- *należy podjąć kroki dla zapewnienia stosowania zindywidualizowanego podejścia odnośnie ubioru osadzonych na oddziałach szpitalnych w Szpitalu Więziennym w Poznaniu (paragraf 128);*

W oddziale psychiatrii sądowej w Areszcie Śledczym w Poznaniu każdy pacjent otrzymuje piżamę szpitalną w dniu przyjęcia do szpitala. Odzież własną - po przebraniu się w

piżamę, przechowuje w celi. Tylko i wyłącznie od pacjenta zależy, czy będzie się przebierał w rzeczy własne, czy chodził w piżamie przez 24 godziny.

- *należy zaprzestać praktyki na oddziale psychiatrycznym w Szpitalu Więziennym w Poznaniu prowadzenia wywiadów i procedur medycznych przez kraty (paragraf 131);*

Badania lekarskie w oddziale psychiatrii Aresztu Śledczego w Poznaniu wykonywane są w gabinecie zabiegowym, a nie w celi. Zabiegi pielęgniarstwa odbywają się w gabinecie zabiegowym, zaś konsultacje lekarzy i psychologów w dyżurkach lekarskich. Informacje potwierdzające ten fakt zawarte są w paragrafie 133 raportu.

Przez kratę wydawane są jedynie przygotowane dla konkretnego pacjenta leki, identyczny system dystrybucji leków, tj. roznoszenie ich po salach chorych funkcjonuje we wszystkich placówkach lecznictwa zamkniętego (szpitale). Poza personelem medycznym i pacjentem osoby postronne nie znają rodzaju stosowanej farmakoterapii.

- *należy podjąć kroki na oddziale psychiatrii Szpitala Więziennego w Poznaniu dla ustalenia indywidualnych planów leczenia dla pacjentów w oparciu o szerszy zakres zajęć terapeutycznych, rehabilitacyjnych i rekreacyjnych. To oznacza zatrudnienie odpowiedniej liczby właściwego personelu (paragraf 132);*

Korzystanie ze świetlicy, pokoju terapii sztuką odbywa się zgodnie z określonym harmonogramem. Ww. pomieszczenia są ogólnie dostępne dla wszystkich pacjentów oddziału psychiatrii, którzy zgłoszą taką potrzebę. Pacjenci oddziału psychiatrii sądowej mają zapewnione indywidualne rozmowy z psychologami, terapię zajęciową, a w trakcie spaceru mogą wykonywać ćwiczenia ruchowe.

W ramach spotkań, które odbywają się w pracowni plastycznej prowadzone są zajęcia warsztatowe z arteterapii, w postaci:

- zajęć z papierem (kolaż, origami, odwzornictwo, wykonywanie kart świątecznych i okolicznościowych, souvenirów, serwetników, passe partout),
- malowania na płótnie (z wykorzystaniem farb akrylowych, pastelów, węgla, decoupage, werniksu, terpentyny),
- malowanie na drewnie (z wykorzystaniem techniki postarzania, decoupage, farb akrylowych, farb w aerozolu),
- malowanie na szkle z wykorzystaniem farb transparentnych i do ceramiki,
- odlewy gipsowe z gotowych form silikonowych oraz własnoręcznie wykonanych,
- figury przestrzenne oraz płaskorzeźba z gliny samoutwardzalnej,
- zajęcia z suszem roślinnym (wykorzystanie suszonych liści i kwiatów, rafia morska, kłącza tataraku, mech oraz inne bukiety kwiatów ogólnodostępnych i egzotycznych),

- zajęcia z wykorzystaniem tkanin (używanie skrawków tkanin do wypełniania elementów collage'u, souvenirów, ozdób świątecznych oraz innych elementów dekoracyjnych oraz dekoracji na festyny oraz wernisaże wystaw prac plastycznych).
- wykonywanie stroików świątecznych i okolicznościowych.

W świetlicach poszczególnych oddziałów prowadzone są zajęcia plastyczne z wykorzystaniem farb wodnych przeznaczonych do malowania na papierze, podczas których wykonywane są elementy scenografii przedstawień teatralnych odbywających się na terenie jednostki. Wykonywane są także prace plastyczne z wykorzystaniem gliny samoutwardzalnej na zasadzie własnego pomysłu lub uprzednio przygotowanego projektu.

W bieżącym roku zmodernizowano oddział psychiatrii w Areszcie Śledczym w Szczecinie, planuje się modernizację kolejnych placówek w celu poprawy warunków zarówno dla pacjentów, jak i personelu.

Obecnie wdrażana jest reforma więziennej służby zdrowia, która ma na celu wprowadzenie wysokich standardów opieki medycznej nad osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych. Jednym z kluczowych elementów reformy jest wzrost zatrudnienia dodatkowego personelu medycznego przede wszystkim w ramach umów cywilno-prawnych w więziennych zakładach opieki zdrowotnej, ze szczególnym uwzględnieniem zintegrowanego systemu opieki specjalistycznej. W strukturze zatrudnienia na dzień 30 września br. z liczby podpisanych dodatkowych 524 umów pozyskano:

- 114 lekarzy podstawowej opieki medycznej
 - 57 lekarzy pełniących dyżury w szpitalach
 - 263 lekarzy specjalistów – konsultantów (w tym 40 psychiatrów)
 - 20 pielęgniarek
 - 70 innych (technicy RTG, analitycy, ratownicy medyczni).
- *wszystkim osobom zakwaterowanym na więziennym oddziale psychiatrycznym należy zaoferować, jeśli ich zdrowie pozwala, co najmniej godzinę dziennie ćwiczeń na dworze w rozsądnie rozległym i bezpiecznym miejscu (paragraf 132);*

Każdy pacjent zakwaterowany w więziennym szpitalu może korzystać codziennie z co najmniej godzinnego spaceru, w trakcie którego może wykonywać ćwiczenia ruchowe. Zasadą jest, że wszyscy pacjenci, którym stan zdrowia na to pozwala, zachęceni są przez personel medyczny do ćwiczeń ruchowych na wolnym powietrzu.

- *należy podjąć kroki dla zapewnienia, by zasady dotyczące przymusu bezpośredniego opisane w paragrafie 135 były stosowane na oddziale psychiatrycznym Szpitala Więziennego w Poznaniu jak również we wszystkich innych więziennych oddziałach psychiatrycznych w Polsce (paragraf 135).*

Stosowanie środków przymusu bezpośredniego wobec osób z zaburzeniami psychicznymi odbywa się zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego oraz rozporządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23.08.1995 r. w sprawie sposobu stosowania przymusu bezpośredniego. Decyzję w ww. kwestii podejmuje lekarz, a każdy przypadek stosowania przymusu bezpośredniego odnotowuje się w dokumentacji medycznej (historii choroby, raporcie pielęgniarstwie oraz karcie zleceń lekarskich), zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami dotyczącymi wszystkich, a więc również pozawięziennych placówek służby zdrowia. Pacjent, wobec którego zastosowano środek przymusu bezpośredniego w oddziale psychiatrii sądowej w Areszcie Śledczym w Poznaniu jest umieszczany w celi jednoosobowej, monitorowanej. Zgodnie z wymogami ww. rozporządzenia zakładana jest „karta unieruchomienia lub izolacji”, która zawiera wymagane dane personalne, rodzaj unieruchomienia lub izolacji, czas trwania stosowania środka (data i godzina) oraz podpis i pieczętę lekarza wydającego to zalecenie. Poza monitorowaniem, personel pielęgniarstwie co 15 minut sprawdza stan osoby unieruchomionej oraz świadczy pomoc (pościłki, czynności fizjologiczne i higieniczne). Wymienione przepisy dotyczące stosowania środków przymusu bezpośredniego u osób z zaburzeniami psychicznymi są stosowane we wszystkich placówkach zarówno penitencjarnej jak i społecznej służby zdrowia. .

uwagi

- *należy rozważyć zwiększenie godzin obecności psychiatry w Więzieniach Racibórz i Rawicz (paragraf 118);*

W Zakładzie Karnym w Rawiczu jest zatrudniony specjalista psychiatra w wymiarze 0,5 etatu cywilnego, który realizuje opiekę medyczną nad osadzonymi w stopniu wystarczającym. Od stycznia 2011 r. dyrektor Zakładu Karnego w Rawiczu planuje zawarcie umowy cywilno-prawnej z lekarzem psychiatrą, która będzie skutkować wzrostem ilości godzin pracy ww. specjalisty i dodatkowo wpłynie na zwiększenie dostępności osób osadzonych do opieki psychiatrycznej.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu zwiększono wymiar etatowy lekarza powyższej specjalizacji z 1,5 etatu do 2,55 etatu.

- *wzywa się polskie władze do odpowiedniej reorganizacji systemu konsultacji medycznych w Areszcie Śledczym w Poznaniu i w Więzieniu Racibórz (paragraf 119);*

W Areszcie Śledczym w Poznaniu zgodnie z porządkiem wewnętrznym oraz regulaminem porządkowym, lekarz przyjmuje pacjentów zgodnie z ustalonym

harmonogramem. Osadzeni wymagający nagłej konsultacji lekarsko-pielęgniarskiej przyjmowani są poza kolejnością w trybie pilnym i całodobowo. Pacjenci zapisani do lekarza w trybie planowym są przyjmowani zaraz następnego dnia, bez zbędnej zwłoki. Pozwala to na zaplanowanie ilości konsultacji lekarskich danego dnia i rzetelne zbadanie każdego osadzonego. W celu zapewnienia jak najszerszego dostępu do świadczeń zdrowotnych udzielane są osadzonym porady i konsultacje specjalistyczne przez lekarzy w ramach etatów cywilnych, tj. kardiologa, laryngologa, chirurga, urologa, radiologa, pulmonologa, okulistę, psychiatrę, gastroenterologa, ortopedę oraz specjalistę chorób zakaźnych. Taki system wypracowany został dzięki wieloletniej praktyce i właściwie organizuje przyjęcia osadzonych przez lekarza.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu lekarze specjaliści przyjmują osadzonych na podstawie skierowania otrzymanego od lekarza ogólnego, prowadzącego leczenie konkretnego osadzonego. Dodatkowo do lekarza psychiatry kierować osadzonego może również psycholog. Harmonogram przyjęć osadzonych przez lekarzy ogólnych został ustalony w porządku wewnętrznym i zgodnie z nim osadzeni są przyjmowani przez lekarza w ramach oddziałów mieszkalnych minimum dwa razy w miesiącu. Natomiast osadzeni, wymagający nagłej konsultacji lekarskiej przyjmowani są codziennie – poza ustalonym grafikiem. W szczególnie uzasadnionych przypadkach, w celu udzielenia pomocy lekarskiej osadzonemu, wzywana jest karetka pogotowia ratunkowego bądź osadzonego przetransportowuje się do właściwego szpitala poza teren zakładu karnego.

Takie działanie, podobnie jak w Areszcie Śledczym w Poznaniu, w pełni wyczerpuje realne potrzeby osadzonych w tym zakresie.

- *wzywa się polskie władze do zapewnienia przyjemniejszego i bardziej spersonalizowanego środowiska na oddziale psychiatrycznym w Szpitalu Więziennym w Poznaniu; w szczególności aktualny opresyjny projekt pokoi pacjentów powinien zostać zrewidowany w celu stworzenia struktury zakwaterowania zachowującej godność pacjenta (paragraf 131).*

Cele oddziałów szpitalnych są salami chorych, w związku z czym ich wyposażenie i wystrój odpowiada pod względem fachowym i sanitarnym rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 10.11.2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej. Ponadto będą podejmowane działania mające na celu zindywidualizowanie wystroju sal mieszkalnych w oddziale psychiatrii, tak aby były one bardziej przyjazne pacjentowi.

Inne kwestie

Zalecenia

- *polskie władze powinny zrewidować ustalenia dotyczące kontaktu ze światem zewnętrznym dla tymczasowo aresztowanych, z uwzględnieniem uwag w paragrafie 138 oraz Reguł 24.1 i 99 Europejskich Reguł Więziennych (paragraf 138);*

Środek zapobiegawczy jakim jest tymczasowe aresztowanie jest stosowany w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego. Kontakt ze światem zewnętrznym jest ograniczony ze względu na dobro postępowania, które jest prowadzone wobec osoby tymczasowo aresztowanej. Zgodnie z polskim prawem tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wydaniu zgody przez organ, do którego dyspozycji pozostaje. Z dniem 8 czerwca 2010 r. weszła w życie nowelizacja ustawy - Kodeks karny wykonawczy, zgodnie z którą tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą należącą do kręgu osób najbliższych. W przypadku gdy nie ma przeciwwskazań do częstszych kontaktów ze światem zewnętrznym widzenia udzielane są częściej.

- *zasady regulujące sankcje dyscyplinarne powinny zostać zrewidowane w świetle uwag w paragrafie 140 (paragraf 140);*

Kara dyscyplinarna w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej jest wymierzana skazanemu, który popełnił przekroczenie naruszające w poważnym stopniu obowiązującą w zakładzie karnym dyscyplinę i porządek. Jest to najsurowsza kara dyscyplinarna stosowana w polskim prawie i jej wymierzanie stosuje się tylko wobec skazanych, którzy w sposób szczególny naruszają obowiązujące przepisy. Wymierzając karę dyscyplinarną uwzględnia się stopień zawinienia i zasady indywidualizacji, mając w szczególności na względzie rodzaj i okoliczności czynu, stosunek do popełnionego przekroczenia, dotychczasową postawę, cechy osobowości i stan zdrowia skazanego oraz cele wychowawcze. W sytuacji uzasadnionej względami wychowawczymi dyrektor zakładu karnego może wykonanie kary zawiesić na okres 3 miesięcy. Po upływie okresu zawieszenia karę uważa się za wykonaną. Surowość tej kary wiąże się z określonymi sankcjami, którymi jest między innymi pozbawienie możliwości korzystania z widzeń i aparatów telefonicznych. Należy zauważyć, że skazany w czasie stosowania kary dyscyplinarnej w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej nie jest pozbawiony możliwości wysyłania listów. Zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym dyrektor zakładu karnego może, w wypadkach uzasadnionych względami rodzinnymi, osobistymi lub wychowawczymi, zezwolić skazanemu na widzenie lub rozmowę telefoniczną.

- *wszystkie cele dyscyplinarne mierzące mniej niż 6 m² powinny zostać powiększone lub wycofane z użytku. Ponadto należy poprawić dostęp do światła naturalnego w celach w Więzieniu Racibórz (paragraf 141);*

Cele dyscyplinarne mają minimum około 4 m² i są to cele, w których przebywa jeden osadzony, co jest zgodne z Kkw w części dotyczącej metrażu na jednego osadzonego, natomiast pozostałe cele izolacyjne w Zakładzie Karnym w Raciborzu mają powierzchnię powyżej 6 m². Cele standardowo są wyposażone w oświetlenie jarzeniowe 2x40 W, co spełnia wymagania dotyczące natężenia oświetlenia oraz oświetlenie żarowe do kontroli celi w porze nocnej.

Normy określające wymagania dotyczące oświetlenia naturalnego pomieszczeń zawarte są w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Stosuje się je przy projektowaniu, budowie, rozbudowie, nadbudowie i przebudowie oraz przy zmianie sposobu użytkowania budynków z zastrzeżeniem, że dla budynków i terenów wpisanych do rejestru zabytków lub obszarów objętych ochroną konserwatorską dokumentacja podlega również uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie realizowane przez więziennictwo remonty i inwestycje podlegają wymaganiom aktualnych, ogólnych przepisów z zakresu budownictwa. Dokumentacja projektowa musi spełniać powyższe wymagania, a w zakresie budynków wpisanych do rejestru zabytków podlega również opiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Należy zauważyć, że podczas planowanych i realizowanych remontów i inwestycji dąży się do dostosowania budynków do obowiązujących przepisów, dotyczy to również wymagań w zakresie oświetlenia światłem naturalnym pomieszczeń. Jednak wojewódzki konserwator zabytków wielokrotnie nie wyraża zgody na zmianę wyglądu elewacji, co w konsekwencji uniemożliwia powiększenie otworów okiennych.

- *zaleca się, by istniejące regulacje i praktyka dotycząca roli lekarzy więziennych w odniesieniu do kwestii dyscyplinarnych zostały zrewidowane. Czyniąc to, należy mieć na uwadze Europejskie Reguły Więzienne oraz uwagi poczynione przez CPT w paragrafie 53 jego 15 Raportu Generalnego (paragraf 142);*

Kara dyscyplinarna w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej jest karą uciążliwą ze względu na pobyt ukaranego w celi jednoosobowej, dlatego skazany przed wymierzeniem tej kary ze względu na jego bezpieczeństwo jest poddawany konsultacji psychologicznej lub lekarskiej, która ma ocenić jego zdolność do odbycia tej kary pod kątem aktualnego stanu psychicznego, fizycznego oraz wykluczyć ewentualne skłonności autoagresywne. Pozytywne

relacje między lekarzem lub psychologiem a skazanym nie są zaburzone, bo wynikają z dbałości o jego bezpieczeństwo.

- *zaleca się podjęcie kroków dla zrewidowania stosowania środków przymusu bezpośredniego w Więzieniu Racibórz, i w razie potrzeby w innych polskich więzieniach, w świetle uwag w paragrafie 144 (paragraf 144);*

Służba Więzienna podziela pogląd Komitetu, że środki przymusu bezpośredniego powinny być stosowane nie dłużej, niż do momentu ustania przesłanek uzasadniających ich użycie. Stosowanie wobec osób umieszczonych w celi zabezpieczającej dodatkowych środków przymusu jest postrzegane jako sytuacja wymagająca szczególnej uwagi.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu w większości przypadków środki stosowane są wobec osadzonych zakwalifikowanych do oddziału terapeutycznego dla osadzonych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo. Osadzonych każdorazowo poddaje się badaniom lekarskim w trakcie i po zastosowaniu środka, pomimo że obowiązujące przepisy nie nakładają takiego obowiązku w przypadku gdy nie nastąpiło zranienie osadzonego, zagrożenie jego zdrowia lub życia i gdy nie zgłasza takiej potrzeby. Środki przymusu bezpośredniego stosowane są wyłącznie jeżeli zachodzi taka potrzeba i tylko na czas niezbędny. Ilość i rodzaj zastosowanych środków przymusu ograniczony jest do niezbędnego minimum. Osadzeni poddawani są również nasilonym oddziaływaniom psychologicznym i wychowawczym.

- *cele bezpieczeństwa w Więzieniu Rawicz powinny albo zostać powiększone albo wycofane z użytku (paragraf 145);*

W Zakładzie Karnym w Rawiczu modernizacja cel zabezpieczających polegająca na zwiększeniu ich powierzchni zostanie ujęta w harmonogramie prac na 2011 r.

uwagi

- *byłoby pożądane, by skazani więźniowie mieli prawo do co najmniej jednych odwiedzin w tygodniu (paragraf 136);*

Obowiązujące przepisy określają, że skazany w zakładzie karnym typu zamkniętego może korzystać z dwóch widzeń w miesiącu, półotwartego z trzech widzeń miesiącu, zaś w zakładzie typu otwartego z nieograniczonej liczby widzeń. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż niezależnie od typu zakładu karnego, w którym skazany odbywa karę, może on w trybie nagrody otrzymać zezwolenie na dodatkowe lub dłuższe widzenie, zezwolenie na widzenie

bez osoby nadzorującej, zezwolenie na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Ponadto, zgodnie z Kodeksem karnym wykonawczym, w wypadkach szczególnie uzasadnionych warunkami rodzinnymi lub osobistymi skazanego nagrody mogą być stosowane jako ulgi. Zakłady karne różnią się w szczególności stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się w zakładzie i poza jego obrębem. Dlatego w zakładzie karnym o najostrzejszym rygorze ilość widzeń jest ograniczona do dwóch w miesiącu. W celu stwarzania warunków sprzyjających indywidualnemu postępowaniu ze skazanymi oraz w celu zachęcenia skazanych do poprawy zachowania, przyznaje się skazanym nagrody w postaci między innymi dodatkowego widzenia.

- *wzywa się polskie władze do wprowadzenia systemu rezerwacji odwiedzin w Areszcie Śledczym w Poznaniu, oraz do dodania co najmniej jednego dnia weekendu do grafiku wizyt w Więzieniu Racibórz (paragraf 137);*

Należy podkreślić, że zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno–porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności dyrektor zakładu karnego określa w porządku wewnętrznym dni, godziny, miejsce i porządek przeprowadzania widzeń. Obowiązujące przepisy nie obligują dyrektora do ustalania terminu wskazanego w uwagach.

W Areszcie Śledczym w Poznaniu widzenia realizowane są zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz limitami określonymi w Kkw. Widzenia dla skazanych odbywają się w każdy piątek oraz trzy pierwsze soboty i trzy pierwsze niedziele każdego miesiąca w godz. 8.00-12.00. Średnio udzielanych jest ok. 60 widzeń dziennie, przy pojemności 38 miejsc dla osób odwiedzających. Widzenia dla tymczasowo-aresztowanych odbywają się w poniedziałki oraz wtorki, czwartki i w każdą IV sobotę miesiąca. Powyższe rozwiązanie sprawdza się w praktyce, wszystkie osoby odwiedzające mają możliwość uczestniczenia w widzeniu. Biorąc pod uwagę specyfikę jednostki, wprowadzenie systemu rezerwacji widzeń mogłoby zakłócić kontakt osadzonych z osobami bliskimi. Dotyczy to szczególnie osadzonych nowo przyjętych oraz przetransportowanych z innych jednostek. Rezerwacja wymaga zaplanowania i rozłożenia na poszczególne dni widzeń dla określonych osadzonych, trudno byłoby wówczas bezkolizyjnie udzielić widzenia skazanemu, który został przyjęty np. w czwartek a rodzina chciałaby go odwiedzić w piątek.

W Zakładzie Karnym w Raciborzu od stycznia 2011 r. wprowadzono sobotę do grafiku widzeń.

- *celem powinno być oferowanie tymczasowo aresztowanym cotygodniowych odwiedzin trwających co najmniej godzinę (paragraf 138);*

Środek zapobiegawczy jakim jest tymczasowe aresztowanie jest stosowany w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego. Kontakt ze światem zewnętrznym jest ograniczony ze względu na dobro postępowania, które jest prowadzone wobec osoby tymczasowo aresztowanej. Zgodnie z polskim prawem tymczasowo aresztowany może uzyskać widzenie po wydaniu zgody przez organ, do którego dyspozycji pozostaje. Z dniem 8 czerwca 2010 r. weszła w życie nowelizacja ustawy - Kodeks karny wykonawczy, zgodnie z którą tymczasowo aresztowany ma prawo do co najmniej jednego widzenia w miesiącu z osobą należącą do kręgu osób najbliższych. Widzenie trwa 60 minut. W przypadku gdy nie ma przeciwwskazań do częstszych kontaktów ze światem zewnętrznym widzenia udzielane są częściej.

- *wzywa się polskie władze do wprowadzenia systemu, w każdym zakładzie, protokołowania wszystkich rodzajów sankcji dyscyplinarnych (paragraf 139);*

Nie ma potrzeby prowadzenia odrębnego rejestru sankcji dyscyplinarnych. Służba Więzienna dysponuje Centralną Bazą Osób Pozbawionych Wolności NOE Net, w której oprócz danych osobowych każdego osadzonego są ewidencjonowane również kary dyscyplinarne. Dodatkowo wnioski o wymierzenie kary dyscyplinarnej są wpinane w akta osobopoznawcze cz. B osadzonego.

- *uwagi i zalecenia poczynione w paragrafie 77 dotyczące stosowania gazu łzawiącego dotyczą tak samo zakładów karnych (paragraf 144).*

Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej zezwala funkcjonariuszom Służby Więziennej stosować względem osób pozbawionych wolności środki przymusu bezpośredniego. Jednym z takich środków przymusu są chemiczne środki obezwładniające lub inne środki o podobnym działaniu (gaz, żel). Każdorazowo po zastosowaniu środka przymusu bezpośredniego w postaci gazu lub żelu osadzonemu udzielana jest fachowa pomoc medyczna.

W pierwszej połowie roku 2010 w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych środki przymusu bezpośredniego zastosowano łącznie 700 razy, w tym 6 razy były to chemiczne środki obezwładniające lub inne środki o podobnym działaniu. Jak wynika z podanej statystyki środki chemiczne obezwładniające lub inne środki o podobnym działaniu więziennictwo stosuje sporadycznie.

Funkcjonariusze Służby Więziennej są regularnie szkoleni z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, w tym chemicznych środków obezwładniających lub innych środków o podobnym działaniu. Jest to obowiązkowy temat szkolenia w zakresie

kursu przygotowawczego, przeszkolenia w szkołach podoficerskich, szkołach chorążych i szkołach oficerskich Służby Więziennej. Obowiązek przeszkolenia funkcjonariuszy w tym zakresie spoczywa także na kierownikach jednostek penitencjarnych.

wnioski o informacje

- *uwagi władz polskich o opóźnieniach z dostarczaniu odpowiedzi na skargi więźniów (paragraf 146).*

Skargę dotyczącą działalności jednostek organizacyjnych oraz postępowania funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej rozpatruje kierownik jednostki organizacyjnej, jeżeli jest do niego adresowana, a nie dotyczy jego bezpośredniej działalności lub bezpośredniej działalności jego zastępcy i podjętych przez nich decyzji, chyba że w tym zakresie zostanie uznana za zasadną.

Skarga rozpatrywana jest przez dyrektora okręgowego Służby Więziennej w przypadku, jeżeli dotyczy ona nadzorowanej przez niego jednostki organizacyjnej i nie została załatwiona przez dyrektora tej jednostki.

W przypadku gdy skarga adresowana jest do Centralnego Zarządu Służby Więziennej, a dotyczy działalności jednostek organizacyjnych oraz postępowania funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej, przekazywana jest bezzwłocznie, według właściwości, celem jej rozpatrzenia, do aresztu śledczego lub zakładu karnego albo do dyrektora okręgowego Służby Więziennej, który sprawuje nadzór nad daną jednostką organizacyjną.

Kierowanie skarg przez osadzonych do Ministerstwa Sprawiedliwości lub Centralnego Zarządu Służby Więziennej opóźnia ich dotarcie do właściwego organu, a tym samym wydłuża się czas ich rozpatrzenia.

W przypadku skierowania skargi bezpośrednio do dyrektora aresztu śledczego lub zakładu karnego oraz dyrektora okręgowego Służby Więziennej osadzeni mają zagwarantowane szybkie i stosowne jej rozpatrzenie.

Jednocześnie informuję, że w 2008 r. stwierdzono 1 przypadek nieterminowego rozpatrzenia skargi, a w 2009 r. 11 takich przypadków.

IV. Pomoc społeczna i placówki psychiatryczne

Warunki życiowe

zalecenia

- *zaleca się podjęcie kroków przez zarząd Domu Opieki Społecznej w Bytomiu dla zapewnienia, by wszyscy mieszkańcy cierpiący na upośledzenie fizyczne otrzymali niezbędną pomoc aby mogli skutecznie korzystać z co najmniej jednej godziny zajęć na dworze (jeśli ich stan zdrowia na to pozwala) (paragraf 152).*

Uzyskano zapewnienie od kierownictwa Domu Pomocy Społecznej w Bytomiu, że w miarę możliwości mieszkańcy tego Domu, również z głębokimi dysfunkcjami fizycznymi, uczestniczą w różnorodnych formach zajęć terapeutycznych, w tym również formach aktywizujących, prowadzonych na świeżym powietrzu.

Minister Pracy i Polityki Społecznej zobowiązał wojewodów do stworzenia warunków umożliwiających mieszkańcom leżącym lub ze znacznym upośledzeniem fizycznym (z wyłączeniem osób posiadających określone przeciwwskazania), korzystania z zajęć na świeżym powietrzu.

wnioski o informacje

- *aktualna sytuacja odnośnie remontu Domu Opieki Społecznej w Bytomiu (paragraf 151).*

Śląski Wydział Polityki Społecznej poinformował o zakończeniu prac remontowych na terenie Domu Pomocy Społecznej w Bytomiu, wszystkie obiekty mieszkalne domu zostały kompleksowo wyremontowane. Przeprowadzona kontrola dokonana przez inspektorów wymienionego Wydziału pozwoliła na ustalenie, że dom spełnia standardy określone Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 roku w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. Nr. 217 poz. 1837). Pozwoliło to na wydanie decyzji administracyjnej – zezwalającej na prowadzenie Domu Pomocy Społecznej w Bytomiu przy ulicy Dworcowej 7.

zalecenia

- *rejestr stosowania środków przymusu bezpośredniego powinien zostać wprowadzony w Domu Opieki Społecznej w Bytomiu (paragraf 155);*

Ustalenia powizytacyjne spowodowały, że obecnie w Domu Pomocy Społecznej w Bytomiu prowadzony jest rejestr przypadków stosowania przymusu bezpośredniego wobec mieszkańców.

Minister Pracy i Polityki Społecznej zwrócił uwagę wojewodom na zawarte w Raporcie zalecenia Komitetu dotyczące kwestii prowadzenia rejestru stosowaniu przypadków przymusu bezpośredniego w domach pomocy społecznej.

Ponadto aktualnie w Ministerstwie Zdrowia przygotowwany jest projekt rozporządzenia w którym znajdują się stosowne zapisy zapewniające realizację zalecenia CPT w zakresie obowiązku prowadzenia przez domy pomocy społecznej, w których przebywają osoby z zaburzeniami psychicznymi, rejestru stosowania przymusu bezpośredniego. Znowelizowany akt prawny będzie określał również w sposób jednoznaczny i nie budzący wątpliwości maksymalny czas stosowania przymusu bezpośredniego.

W przygotowywanym projekcie możliwe będzie również wprowadzenie zapisów realizujących zalecenia CPT odnośnie rejestracji

- *stosowanie mechanicznych środków unieruchamiania powinno zostać zrewidowane w Szpitalu Psychiatrycznym w Lublińcu w świetle uwag w paragrafie 158 (paragraf 158);*
- *należy zmienić Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z 23 sierpnia 1995 w sprawie sposobów stosowania przymusu bezpośredniego z uwzględnieniem uwag w paragrafie 159 (paragraf 159).*

Aktualnie w Ministerstwie Zdrowia przygotowwany jest projekt rozporządzenia w którym znajdują się stosowne zapisy zapewniające realizację zalecenia CPT w zakresie obowiązku prowadzenia przez domy pomocy społecznej, w których przebywają osoby z zaburzeniami psychicznymi, rejestru stosowania przymusu bezpośredniego. Znowelizowany akt prawny będzie określał również w sposób jednoznaczny i nie budzący wątpliwości maksymalny czas stosowania przymusu bezpośredniego.

W przygotowywanym projekcie możliwe będzie również wprowadzenie zapisów realizujących zalecenia CPT odnośnie rejestracji zastosowania przymusu chemicznego (przymusowe podawanie leków) w specjalnych formularzach i powiadamianie o powyższym fakcie dyrektora placówki, czy też nakazu stałego monitorowania stanu psychicznego i fizycznego osoby, wobec której został zastosowany przymus bezpośredni przez członka personelu opieki zdrowotnej.

Przy czym należy mieć na uwadze, że realizacja tych postulatów musi być rozłożona w czasie, bowiem powyższe zmiany o charakterze legislacyjnym wymuszą na zakładach opieki zdrowotnej wprowadzenie zmian organizacyjnych w ich funkcjonowaniu, a te wpłyną na wzrost kosztów prowadzenia placówki.

Zabezpieczenia

zalecenia

- *zaleca się podjęcie kroków dla zapewnienia, by wszyscy mieszkańcy umieszczeni w domu opieki społecznej przymusowo, a także ich opiekunowie, byli systematycznie powiadamiani pisemnie o decyzji sądu i byli informowani pisemnie i ustnie o powodach decyzji i drodze/terminach złożenia odwołania od tej decyzji (paragraf 164);*

- *należy zmienić odnośne ustawodawstwo w celu ustanowienia automatycznej rewizji w regularnych odstępach czasu przez niezależny organ konieczności dalszego przymusowego umieszczenia (paragraf 165);*

Powyższe zalecenie CPT będzie uwzględnione w trakcie prac nad kolejną nowelizacją ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Jednakże wprowadzenie stosownej zmiany musi być poprzedzone konsultacjami z Ministerstwem Sprawiedliwości, które będą miały na celu uzyskanie informacji na temat zasadności proponowanych zmian oraz możliwości organizacyjnych sądów.

- *zaleca się podjęcie kroków w domu Opieki Społecznej w Bytomiu i tam gdzie to właściwe w innych instytucjach opieki społecznej w Polsce, dla zapewnienia by wszyscy mieszkańcy niezdolni do wyrażenia ważnej zgody na swoje umieszczenie, nie posiadający opiekuna i nie mający możliwości opuszczenia placówki, byli zgłaszani do właściwego sądu (paragraf 166);*

Minister Pracy i Polityki Społecznej zobowiązał wojewodów do podjęcia działań, by wszyscy mieszkańcy domów pomocy społecznej, niezdolni do wyrażania wyrażonej zgody na swoje umieszczenie, nie posiadający opiekuna prawnego i nie mających możliwości opuszczenia placówki, byli zgłaszani każdorazowo do właściwego sądu.

- *polskie władze powinny starać się znaleźć alternatywne rozwiązania, lepiej gwarantujące niezależność i bezstronność opiekunów (paragraf 167);*

Konieczność poszukiwania alternatywnego rozwiązania dla ustanowienia opiekunów prawnych osób ubezwłasnowolnionych w osobach personelu domów pomocy społecznej, w których przebywają, jest dostrzegana przez władze polskie. Jednakże ustalenie opiekuna prawnego przysparza niejednokrotnie wielu trudności, gdyż nawet członkowie rodzin nie zawsze wyrażają zgodę na pełnienie tej roli. Dlatego też w wielu przypadkach jedynym możliwym rozwiązaniem jest obciążenie takim obowiązkiem pracownika domu pomocy społecznej, chociaż rozwiązanie to nie jest akceptowane przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

- *należy zachęcić sądy opiekuńcze do przyjęcia bardziej aktywnego podejścia odnośnie rozmowy z mieszkańcami podczas kontroli instytucji opieki społecznej (paragraf 168).*

Artykuł 43 ustęp 2 znowelizowanej ustawy o ochronie zdrowia psychicznego obliguje Ministra Sprawiedliwości do wydania rozporządzenia, które w sposób szczegółowy będzie określać sposób i tryb sprawowania kontroli, w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej przeznaczonych dla chorych psychicznie lub upośledzonych umysłowo, oraz sposób jej dokumentowania, uwzględniając potrzebę ochrony praw i godności osób przebywających w szpitalach psychiatrycznych i domach pomocy społecznej, a także biorąc pod uwagę różne rodzaje i typy tych placówek.

Wprowadzenie obowiązku odbycia przez sędziego wizytatora rozmowy z pacjentem będzie możliwe w nowowydanym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Warszawa, dnia 27 stycznia 2011